



Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології
Кафедра української мови



**СТУДЕНТСЬКИЙ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ
ВІСНИК**

**Мовознавство.
Літературознавство**

7/2024

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет філології

Кафедра української мови

Студентський філологічний вісник

**Серія:
Мовознавство.
Літературознавство
Випуск 7**

Івано-Франківськ – 2024

Студентський філологічний вісник. Серія: Мовознавство. Літературознавство / за ред. М. П. Брус. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024. Вип. 7. 88 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 16.10.24).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор
Члени редакційної
колегії

докт. філол. наук, доц. **Марія БРУС**
докт. філол. наук, проф. **Володимир БАРЧУК**
докт. філол. наук, проф. **Марія ГОЛЯНИЧ**
докт. філол. наук, проф. **Василь ГРЕЩУК**
канд. філол. наук, доц. **Ірина БАБІЙ**
канд. філол. наук, доц. **Михайло БІГУСЯК**
канд. філол. наук, доц. **Валентина ГРЕЩУК**
канд. філол. наук, доц. **Ірина ДЖОЧКА**
канд. філол. наук, доц. **Іван ДУМЧАК**
канд. філол. наук, доц. **Наталія ІВАНИШИН**
канд. філол. наук, доц. **Любов ПЕНА**
канд. філол. наук, доц. **Василь ПІТЕЛЬ**
канд. філол. наук, доц. **Віра ПІТЕЛЬ**
канд. філол. наук, доц. **Оксана СЕМЕНЮК**
канд. філол. наук, доц. **Роксолана СТЕФУРАК**
канд. філол. наук, доц. **Оксана ЦИПЕРДЮК**

ПЕРЕДМОВА

«Студентський філологічний вісник» – наукове видання Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, покликане забезпечити не тільки виконання умов навчального плану здобувачами освіти рівня бакалавра й магістра зі спеціальностей 035 Філологія і 014 Середня освіта, спеціалізацій 035.01 Українська мова та література і 014.01 Українська мова та література щодо вимог публікації з теми кваліфікаційної роботи, а й апробацію теоретико-описових положень здійсненого наукового дослідження.

Сучасна дипломна робота повинна відповідати двом основним критеріям: кваліфікаційному та науково-пошуковому. Вимоги до підготовки роботи визначені нормативними документами навчальної діяльності, зокрема положенням про організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти та освітньо-кваліфікаційними стандартами. Відповідно до мети провадження навчального процесу в закладі вищої освіти наукова робота має відображати реалізацію особистісного потенціалу здобувача освіти, розвиток його творчих здібностей, підготовку компетентного й конкурентоздатного фахівця.

Кваліфікаційні стандарти вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія спрямовані на формування за відповідними програмами комплексу загальних і фахових компетентностей у здобувачів освіти, які дадуть їм змогу в професійній діяльності розв'язувати складні завдання та проблеми в галузі теоретичного і практичного мовознавства й літературознавства, проводити дослідження, створювати інновації. Згідно з кваліфікаційними стандартами дипломна робота повинна мати високий фаховий рівень, підтвердженням чого є евристичність теми, науково-теоретичний зміст роботи, уміло здійснений науковий аналіз, опис об'єкта дослідження, володіння метамовою, а також здатність узагальнювати і проблемно викладати положення пошукової праці в наукових публікаціях та в прилюдних виступах різного жанру.

Статті «Студентського філологічного вісника» – це втілення інтелектуального і креативного потенціалу молодих фахівців у галузі філології. Вони відображають результати наукової й навчально-методичної діяльності кожного здобувача освіти, представлені на паперових носіях або в електронному вигляді, у мережі Інтернет чи оприлюднені на офіційному вебсайті установи або її структурного підрозділу.

«Студентський філологічний вісник» є платформою для формування загальних, фахових компетентностей і дослідницького досвіду бакалаврів та магістрів у царині філологічних наук.

Марія БРУС

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Берчак Юліана</i> АВТОРСЬКА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ «КНЯГИНЯ ОСТРОЗЬКА».....	7
<i>Бойко Сніжана</i> ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	14
<i>Василишин Лілія</i> СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ КАРП'ЮКА.....	19
<i>Гарасим'юк Мар'яна</i> ФУНКЦІЙНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ ФЕМІНІТИВІВ НА -ИН(Я) У ХХ ТА ХХІ СТОРІЧЧЯХ.....	25
<i>Запоточний Назар</i> АД'ЕКТИВНА ТРАНСПОЗИЦІЯ РОДОВОГО ВІДМІНКА ІМЕННИКА НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ В. ШКЛЯРА «ТІНЬ СОВИ».....	31
<i>Калин Таїсія</i> ОРУДНИЙ ПОРІВНЯННЯ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ ОЛЬГИ ДЕРКАЧОВОЇ.....	35
<i>Карпан Христина</i> ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНОГО СВІТОГЛЯДУ В СХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ ВАРІАНТІ.....	40
<i>Мельник Анна</i> УКРАЇНСЬКІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ.....	44
<i>Мороз Марія</i> ОПИСОВІ ЛОКАТИВИ ТА ЕРГОНІМИ СЕЛА ГАВРИЛІВКА НАДВІРНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	50

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

<i>Гнатюк Юлія</i> МИРОН ШИПАК: ПРИКЛАД ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО РОЗКОЛУ ОСОБИСТОСТІ ЧИ ЗАРУЧНИК ЛЮДСЬКИХ ПРИСТРАСТЕЙ?.....	55
<i>Гонца Діна</i> НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ ПОРТЯКА.....	60
<i>Карпан Мирослава</i> ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ СВІТУ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО У ТВОРАХ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА.....	65
<i>Кухар Ольга</i> ЕКОКРИТИЧНІ ВИМІРИ ЯК СПОСІБ ВИЯВУ АВТОРСЬКОЇ ІНТЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ ЛІНИ КОСТЕНКО, ДМИТРА ПАВЛИЧКА, ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА).....	71

Лапко Христина-Ростислава

ОСОБЛИВОСТІ ФОЛЬКЛОРУ ПРИКАРПАТТЯ У ЗАПИСАХ І
ДОСЛІДЖЕННЯХ СТЕПАНА ПУШИКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРНИКА «ЗОЛОТА
ВЕЖА»).....77

Павликівська Марія

НАЦІОНАЛЬНІ АРХЕТИПНІ СТРУКТУРИ РОМАНУ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА
«І БУДУТЬ ЛЮДИ»: АРХЕТИПИ ЗЕМЛІ ТА ДОМУ84

МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'42'373.7:821.161.2-3М.Ткачівська

Юліана Берчак

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Марія Голяннич,**
доктор філологічних наук, професор

АВТОРСЬКА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ «КНЯГИНЯ ОСТРОЗЬКА»

У статті описано особливості авторської трансформації фразеологізмів: виділено найпродуктивніші види їх структурно-семантичних перетворень наявних у романі Марії Ткачівської «Княгиня Острозька», зокрема акцентовано на усіченні фразеологічних одиниць, на заміні їх окремих складників, а також на розширенні компонентного складу фразеологізмів.

***Ключові слова:** фразеологізм, фразеологічна одиниця, семантика, функції, Марія Ткачівська, роман «Княгиня Острозька».*

Yuliana Berchak

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser – **Maria Golyanich,**
Doctor of Philology, Professor

AUTHORIAL TRANSFORMATION OF PHRASEOLOGISMS IN THE NOVEL «PRINCESS OSTROZKA» BY MARIA TKACHIVSKA

The article describes the features of the authorial transformation of phraseologisms: it highlights the most productive types of their structural-semantic transformations found in Maria Tkachivska's novel Princess Ostrozka. Particular attention is given to the truncation of phraseological units, the substitution of their individual components, as well as the expansion of the component composition of phraseologisms.

***Keywords:** phraseologism, phraseological unit, semantics, functions, Maria Tkachivska, novel «Princess Ostrozka».*

Актуальними у сучасному мовознавстві є питання, що розкривають семантику та особливості функціонування мовних одиниць у художньому тексті, серед яких важлива роль належить фразеологізмам.

Ці мовні формули різні за структурою, за походженням, за співвіднесеністю із окремими фрагментами концептуальної картини світу. Однак у художньому тексті важливо розкрити їх образотвірний потенціал,

творче використання автором. Це і зумовило вибір теми дослідження і визначило його мету.

Отже, мета роботи - розкрити особливості трансформації фразеологізмів, наявних у романі Марії Ткачівської “Княгиня Острозька”, виділити найпродуктивніші види їх структурно-семантичних видозмін.

На початку ХХІ століття темою дослідження фразеологічних одиниць стає їх трансформація у мовленні. У сучасній лінгвістиці немає єдиного визначення поняття «трансформація» ФО та однозначного погляду на моделі фразеологічних трансформацій, що й зумовило необхідність уточнення системи класифікації типів фразеологічних трансформацій у мовленні, оскільки склад трансформованих ФО постійно поповнюється.

Так, В. Білоноженко та І. Гнатюк перетворення фразеологізмів розуміють як «стилістичний засіб, який полягає у цілеспрямованому оновленні семантики, модифікації структури традиційних ФО» [1, с. 8].

Н. Бойченко трансформацією стійких сполук називає такі «зміни, які викликані їх актуалізацією в особливих контекстуальних умовах, що увиразнюють повідомлення шляхом вираження експресивної інформації» [2, с.168].

Л. Давиденко, Н. Бойко вважають, що «фразеологічна трансформація – це видозміна узуального компонентного складу ФО, спричинена актуалізацією фразеологізму в контексті, яка призводить до зрушень в семантичній структурі ФО» [4, с.31].

На позначення ФО, які виникають у результаті авторських перетворень, дослідники пропонують такі терміни: *трансформовані, індивідуально-авторські, okazionalні ФО, неологізми фразеологічного характеру, дефразеологізми, антифразеологізми, okazionalні фраземні деривати*, а самі зміни розглядають як фразеологічні трансформації, перетворення, фразеологічні конфігурації, індивідуально-авторське оновлення ФО та ін. [7].

Як спостерігаємо, на сучасному етапі немає єдиної типології індивідуально-авторських трансформацій ФО. Більшість фразеологів традиційно поділяють прийоми трансформації ФО на дві групи: семантичну (з перетворенням семантики) і структурно-семантичну (з перетворенням структури й семантики) [1;7] та ін.

На нашу думку, для розкриття питання про авторську трансформацію фразеологізмів та види їх структурно-семантичних перетворень варто розглянути підходи, запропоновані дослідниками А. Григорашем та В. Ужченком.

А. Григораш, зокрема, виділяє дві основні групи видозмінених фразеологізмів:

1) перша група охоплює ті фразеологічні одиниці, які зазнали семантичних змін, залишаючи свою внутрішню форму незмінною. Тобто, у таких випадках відбувається переосмислення стійких сполук залежно від контексту, але їхня структурна цілісність не змінюється.

2) друга група – це фразеологізми, склад яких може змінюватися у процесі авторської адаптації, що дозволяє досягати додаткових стилістичних ефектів у тексті [3, с. 108].

В. Ужченко підкреслює, що стилістичне використання фразеологізмів є комплексним процесом і характеризується певною синкретичністю, де перетинаються різні способи трансформації фразеологічних виразів [7, с. 144].

Трансформація фразеологізмів включає різні способи зміни їхньої структури чи змісту для досягнення нового значення або ефекту.

1) усічення: це процес скорочення фразеологізму, збереження основного значення, але з відкиданням частини його складових. Наприклад, «пповний» фразеологізм «вашими устами та мед (би) пити», або ж фраза «пити мед» може бути видозмінена до «мед пити» [5].

2) заміна: це зміна однієї чи кількох складових частин фразеологізму на інші, що можуть мати схоже або контрастне значення. Наприклад, «чорна кішка пробігла» може бути перетворена на «чорний пес пробіг».

3) розширення компонентного складу: це процес додавання нових слів або частин до фразеологізму, що може змінити його значення збагачуючи контекст. Наприклад, «різати під корінь» у тексті може розширитися до «різати під корінь усі надії».

Таким чином, *усічення, заміна та розширення* – це різні види трансформації фразеологізмів, які допомагають адаптувати їх до нових контекстів або виражати нові думки.

Тож розглянемо ФО, що зафіксовані нами у творі Марії Ткачівської «Княгиня Острозька». Наприклад: *ФО як мед пити – жити дуже добре, заможно. «Льку, а от із недугою не поспішай. Ще будемо мед пити і на весіллі твого спадкоємця гуляти, – кусав себе за язик Федір»* [6] (усічення).

ФО Чорна кішка пробігла – між кимось виникла сварка, незгода. «Як тоді **перейшла чорна кішка** дорогу між мачухою й пасинком, так і не блиснуло світло в їхніх взаєминах» (заміна компонентів фразеологізмів). Доповнює значення ФО оцінно-образний вислів “не блиснуло світло в їхніх взаєминах”, що характеризує неприязність стосунків між персонажами: як тоді, так і тепер вони є однаково конфронтаційними.

ФО Комори тріщали від запасів квасу, меду... (“тріщали” уживається для вираження інтенсивності дії).

ФО Гордо несли його крила звитяжця, який потопав в оваціях. (з традиційного «тоніти (потопати) в різкошах») – жити в надмірному багатстві.) (Заміна компонентів фразеологізмів)

ФО Як муха в окропі – бути дуже зайнятим. «Ти з тих, у кого все, як в окропі кипить, а тут залежав уже свої боки» (Усічення і часткова видозміна компонентів).

ФО Кинути камінь – засуджувати, звинувачувати когось. «Замовкни, негіднику! Я - твоя матір! - жбурнула камінь у відповідь» (Заміна компонентів фразеологізмів); “жбурнути” у порівнянні з “кинути” містить негативні конотативні семи. Підсилює такі відтінки загальний контекст, зокрема наказова форма дієслова “замовкни” та конотована лексична одиниця “негіднику”.

ФО Різати під корінь - повністю знищити. «Ви ріжете під самісінський ніготь, нищте мене до тла, до цурки, до нитки» (Заміна компонентів фразеологізмів та розширення компонентного складу); семантику ФО підсилює градаційний значеннєвий ряд “до тла, до цурки, до нитки”, а також використана дієслівна форма “нищте”, що виступає синонімічною заміною стрижневої дієслівної одиниці у фразеологізмі.

У мові роману помітне місце посідає узуальна фразеологія (стійкі вирази різних типів: фразеологізми, паремії, крилаті вирази, мовні кліше, гасла та ін.), наприклад: *мозолити руки; не бери дурного до голови, а тяжкого до серця* тощо; спостерігаємо вкраплення діалектної лексики. Однак виразну стилістичну функцію виконують саме трансформовані та індивідуально-авторські лексико-фразеологічні засоби.

Стилістичне забарвлення фразем книжного походження письменника використовує для створення піднесеної мови в ліричних роздумах про сутність людського життя, як-от: *«розпинати (розривати) груди»*. Ця ФО означає – примушувати страждати, переживати, мучитися: *«Їй хотілося перепинити це дивне мовчання, що друзками надщербленого щастя впиалося їй у серце! Хіба вона, досі горда і непоступлива, не почне першою розмову і не скаже володареві те, що розпинає її груди вже котрий місяць?»* (с. 1.)

Однак більшість книжних ФО введені у словесний контекст зниженого висловлювання, якому авторка іноді надає гумористичного забарвлення, наприклад: *«Слова не трималися на прив'язі»* (с.101). Завдяки контексту ФО одиниця набуває нового значення - “говорити вільно, не дотримуючись правил мовленнєвого етикету”, “не ставити свою мовленнєву поведінку в залежність від кого-небудь”, тобто завдяки сполучуваності ФО зі словоформою “слова” семантика висловлення трансформується.

Як ми вже зазначали, крім уживання фразеологічних одиниць у їх традиційній формі, спостерігаємо перетворення й комбінації фразем, що пов'язані з низкою художньо-стилістичних ефектів.

Найширше в романі представлена структурно-семантична група перетворень. Показова з погляду стилістичної виразності та знакова щодо впливу на семантику ФО заміна лексичного компонента фразеологізму. Цей прийом субституції особливо дієвий, якщо слово-замінник не перебуває в синонімічних відношеннях із узвичаєною у складі фразеологізму номінацією, а належить до іншої лексико-семантичної групи. Таке перетворення дозволяє письменниці без розлогих описів і пояснень, замінивши лише один складник ФО, схарактеризувати персонажа, окреслити ситуацію, висловити своє ставлення до зображуваного тощо. Вибір компонентів-замінників залежить від їх семантики, контексту і стилістичних інтенцій автора. Гіперболізований зміст лексичного замінника разом із експресивним контекстом створює гумористичне звучання оповіді. Митець ніби уточнює образ, наявний у традиційному вислові, не змінюючи при цьому семантики фразеологізму. Ситуативно змінивши мовну одиницю (дія відбувалася в полі), він індивідуалізує висловлювання. Порівняймо:

«Сяяти, як лик святої»: «*Бувало, коли бачила над собою щасливі зорі, то сяjala, як лик святої, та щойно зникало над нею світло, знову вповзала у шкіру крилатого змія, с.88*» (пор. уз.: *сяяти, як зірка; як сонце*). Традиційне усталене порівняння, трансформуючись, набуває нового звучання, підкреслюючи у тексті зміну психолого-емоційного стану персонажа: «сяяти, як лик святої» і «вповзати у шкіру крилатого змія».

В іншому контексті спостерігаємо заміну узвичаєного компонента стійкої сполуки стилістично знебарвленим, що увиразнює іронічне звучання художнього тексту: «*Прив'язати язика*» (с. 121) замість «прикусити язика» (= «замовкнути»).

У тексті роману спостерігаємо розширення ФО додатковими лексичними деталями, що вносять колорит розмовності. Наприклад: «*Невже вона більше не полетить зоряним шляхом в обійми володаря, не зігріє його палким янтарем своїх очей, не впаде у прірву едемських гріхів? «Хочу, щоб усе було по-старому»*». У наведеному фрагменті виділені трансформовані усталені сполуки.

Ця ФО має таке значення: дуже привітно, гостинно, з радістю. Оглядати кого-, що-небудь, дивитися на когось, на щось, виявляючи почуття симпатії, любові, ніжності і т.ін.

Індивідуальній оповіді письменниці властива практика нанизування ФО, зокрема, створення градуального «ланцюжка». Вживання двох і більше фразеологізмів-синонімів в одному контексті один за одним підсилює виразність мови персонажів, розгортає зміст образного висловлювання автора. Наприклад: «*Тиснути словом, мов кулаком*» і «*Кольнути словом*» – обидва ці вислови вказують на семантичну потужність мовних одиниць, їх здатність завдавати емоційного удару, підкреслюючи силу висловленого.

Так, у списку фразеологізмів є приклади, де спостерігається руйнування старого значення та актуалізація нового. Це створює несподівані художні ефекти, формуючи новий сенс у відомих висловленнях. Наприклад: «*брови – дві низочки бісеру*»: Цей образ, що характеризує брови, використаний у контексті, де руйнується традиційне сприйняття краси, наприклад, при характеристиці персонажа, який має зовсім інші, неочікувані риси (традиційне: «брови – як шнурочки»).

Таке «розкріпачення» образного висловлення не тільки надає нових відтінків усталеному значенню, але й залучає читача до глибшого розуміння емоцій і соціальних контекстів, у яких перебувають персонажі. Одиниці такого типу підкреслюють, що ці образи мають корені в народній мудрості, що робить їх ще більш виразними та значущими.

Рідше в досліджуваному тексті спостерігається семантична трансформація, коли зберігається лексичний склад, але ФО за рахунок контексту змінює фразеологічне значення на нове: Наприклад: «*бути великим птахом*»: в усталеному значенні цей вислів вказує на людину з великим впливом чи авторитетом. Але в тексті твору його використано іронічно для опису людини, яка має насправді невелику вагу в суспільстві, підкреслюючи її надмірну самовпевненість. Такі семантичні трансформації роблять мову більш

живою та динамічною, відкриваючи нові смисли й можливості для вираження думок та емоцій. Це також дозволяє читачеві глибше відчувати контекст і настрій тексту.

Художнє новаторство Марії Ткачівської виявляється і в створенні оригінальних авторських оцінно-образних одиниць, сформованих за загальноприйнятими мовними моделями. Це своєрідні сентенції, в яких узагальнено життєвий досвід митця, філософські погляди на світ, і які здатні поповнити «золотий фонд нашої мови». Наприклад: «блиснути золотом загадкового місяця» (“Блиснув золотом загадкового місяця пан і всміхнувся”, с. 94), «сіяти, як лик святої» (“Бувало, коли бачила над собою щасливі зорі, то сяяла, як лик святої, та щойно зникало над нею світло, знову вповзала у шкіру крилатого змія”, с. 88), «тиснути словом, мов кулаком» (“Тиснула словом, мов кулаком, молода княгиня”).

Однією з виразних домінант Марії Ткачівської є перифразотворення. Авторська перифраза постає текстовим заміником лексичної одиниці. Найчастіше письменниця описовою назвою іменує головних персонажів твору. Найширше перифрастичне поле авторка створила для найменування головного героя твору – Сигізмунда І. Порівняймо: *Один із наймогутніших володарів Європи, з Божої ласки король Польський і Великий князь Литовський, Великий князь Руський з династії Ягеллонів, переможець Тевтонського ордену.*

Отже, текст роману “Княгиня Острозька” багатий на творчо перетворені й осмислені ФО, на оригінальні словесні образи з додатковими семантичними відтінками, які реалізують нове значення в контексті, увиразнюючи авторське мовлення. В індивідуальному стилі письменника відчутна образність діалектного слова, органічно поєднана з книжними газетно-публіцистичними фраземами – виразними маркерами часу, відтвореного автором.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати: стилістично вагомим компонентом творчості Марії Ткачівської є фразеологізми, які характеризуються багатством значень, смисловою наповненістю, потужною експресією та поліфункційністю. Використання різних типів фразеологічних засобів, від книжних до розмовних, вмале поєднання та трансформація фразеологічних одиниць надає тексту колориту та експресивності, підкреслюючи його емоційне тло та характер персонажів. Враховуючи це, можна зробити висновок, що багатоаспектність фразеології в романі Марії Ткачівської стимулює бажання подальшого поглибленого вивчення її мовного багатства та розкриття його впливу на створення літературного образу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка, 1989. 154 с.
2. Бойченко Н. О. Стійкі дієслівні сполуки у публіцистичному тексті: типологічні ознаки та експресивний потенціал: дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2001. 239 с.
3. Григораш А. Використання крилатих висловів у сучасній публіцистиці (на матеріалі сучасної преси України). Волинь – Житомирщина: історико-філол.

- зб. з регіон. проблем. Житомир: Держ. пед. ін-т ім. Івана Франка, Істор.-філол. т-во, Житомир. наук.-краєзнав. т-во дослідників Волині, 2002. № 9. С. 121–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2002_9_26 (дата звернення: 21.07.2024).
4. Давиденко Л. Б., Бойко В. М. Авторські модифікації фразеологічних одиниць у художньому мовленні. *Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Філологічні науки*. 2012. С. 30–33.
 5. Свердан Т. П. Усічення як тип структурно-семантичного варіювання і спосіб трансформації у фразеології: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 українська мова. Івано-Франківськ, 2003. 20 с.
 6. Ткачівська М. Княгиня Острозька: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 480 с.
 7. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: Посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів. Луганськ: Альма-матер, 2005. 400 с.

УДК 81'276.2-053.6]004.774.2

Сніжана Бойко

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Ірина Бабій**,
кандидат філологічних наук, доцент

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Статтю присвячено дослідженню особливостей використання сленгової лексики серед молоді в контексті сучасних комунікаційних платформ. Проаналізовано вплив соціальних мереж на формування та розвиток молодіжного сленгу, а також його роль у вираженні індивідуальності та групової ідентичності. Звернено увагу на динамічний характер сленгових виразів, їхнє значення в межах молодіжної культури, а також на процеси адаптації традиційних слів до нових соціокультурних умов. У статті подано приклади сленгових виразів, що використовуються у популярних платформах, та їхнє значення в контексті спілкування. Висвітлено також проблеми, пов'язані з розумінням сленгової лексики між поколіннями.

Ключові слова: молодіжний сленг, соціальні мережі, лексика, семантика, комунікація, групова ідентичність, культурні тенденції.

Snizhana Boiko

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser – **Iryna Babii**,
Candidate of Philology, Associate Professor

LEXICO-SEMANTIC ASPECTS OF YOUTH SLANG IN SOCIAL NETWORKS

The article is devoted to the study of the peculiarities of the use of slang vocabulary among young people in the context of modern communication platforms. The influence of social networks on the formation and development of youth slang, as well as its role in expressing individuality and group identity, is analyzed. Attention is paid to the dynamic nature of slang expressions, their meaning within the youth culture, as well as to the processes of adaptation of traditional words to new socio-cultural conditions. The article provides examples of slang expressions used in popular platforms and their meaning in the context of communication. Problems related to the understanding of slang vocabulary between generations are also highlighted.

Keywords: youth slang, social networks, vocabulary, semantics, communication, group identity, cultural trends.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному просторі соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні нових форм спілкування,

зокрема, через використання молодіжного сленгу. Ця лексика не лише відображає культурні та соціальні тенденції молодіжного середовища, а й впливає на мовні практики в цілому. Проте недостатня увага приділяється вивченню лексико-семантичних аспектів молодіжного сленгу, які можуть ускладнювати процес спілкування та призводити до непорозумінь. Таким чином, виникає потреба у всебічному аналізі молодіжного сленгу, зокрема його лексичних та семантичних характеристик, щоб зрозуміти його роль у комунікації, механізми формування нових термінів, а також вплив соціальних мереж на еволюцію цієї мови.

Аналіз досліджень. Загальні проблеми лексико-семантичних аспектів молодіжного сленгу досліджували Г. Врублевська, Л. Ставицька, І. Щур, С. Пиркало, Я. Голодюк тощо.

Метою статті є дослідження особливостей вживання молодіжного сленгу в контексті сучасних соціальних мереж, визначення його лексико-семантичних характеристик та впливу на формування мовної культури молоді.

Виклад основного матеріалу. Сленг на сучасних платформах, як-от соціальні мережі, месенджери, швидко поширюється завдяки миттєвому обміну повідомленнями. Нові терміни виникають у спільнотах та стають популярними, а інші швидко виходять з ужитку, що свідчить про динамічність сленгової мови. Молодь використовує сленг як спосіб вираження своєї особистої ідентичності та демонстрації належності до певної соціальної або культурної групи. Використання специфічних термінів та висловів може слугувати «кодом» для своїх. Сленг часто має жартівливий чи іронічний характер, відображає креативність та винахідливість молоді у створенні нових висловів.

Краш – людина, яка викликає сильне захоплення або емоційну симпатію; об'єкт романтичного або платонічного захоплення [2, с. 355]. Краш – сленгізм, що означає тимчасове почуття закоханості або симпатії до когось, зазвичай без взаємності або відкритого прояву [3, с. 245]. Приклади вживання у різних контекстах у соціальних мережах. **Instagram:** «Сьогодні зустріла свого *краша* на вулиці, і серце просто вистрибнуло з грудей». **TikTok:** «Коли бачиш свого *краша* у школі і не знаєш, що сказати #незручно». **Twitter:** «Як це так, що мій *краш* навіть не знає про моє існування, а я кожен день лайкаю всі його пости? #біль.» У цих контекстах слово «краш» використовується для вираження симпатії чи легкої закоханості в людину. Лексико-семантична особливість вживання слова. «Краш» походить від англійського «crush» і стало поширеним в українському молодіжному сленгу через популярність соціальних мереж та медіа. Це запозичене слово було фонетично адаптоване до української мови, але зберегло своє значення. «Краш» входить до семантичного поля слів, пов'язаних із симпатією, захопленням, романтичними почуттями. Синонімами є слова «захоплення», «симпатія», «об'єкт кохання». Слово має позитивне емоційне забарвлення і вживається для підкреслення сильних, але зазвичай односторонніх чи нерозділених почуттів. Отже, лексико-семантична особливість цього сленгового слова полягає в його неформальному, емоційно-насиченому вжитку, що охоплює як закоханість, так і легке захоплення чи симпатію.

Слово «вайб» походить від англійського «vibe» що означає атмосферу, настрій або відчуття, яке викликає певна ситуація, місце або людина [2, с. 125]. У молодіжному сленгу «вайб» використовується для опису загального емоційного стану або атмосфери, яку створює щось чи хтось. Воно означає як позитивний, так і негативний настрій, залежно від контексту. Приклади вживання цього слова у різних контекстах у соціальних мережах. Instagram: *«Цей захід мав такий теплий та домашній вайб, хочеться повернутися ще раз»*. Twitter: *«Нова пісня має такий крутий вайб, що я не можу перестати її слухати»*. TikTok: *«Цей фільтр створює просто ідеальний осінній вайб»*. Лексико-семантичні особливості цього слова. «Вайб» є запозиченням з англійської мови та входить в загальну тенденцію впливу англійської культури на молодіжний сленг в Україні та інших країнах. Слово стало популярним завдяки поширенню музики, відео та інших культурних продуктів у соціальних мережах. «Вайб» зазвичай використовується як іменник («Літній вайб», «У цього місяця особливий вайб»). Також можливі його похідні форми, наприклад, «вайбити» — тобто насолоджуватися певною атмосферою чи настроєм («Просто вайблю під цю музику»). Здебільшого слово «вайб» має позитивне забарвлення і використовується для опису приємних відчуттів чи настрою. Проте в певних контекстах воно може мати і негативний відтінок, якщо йдеться про атмосферу, що викликає дискомфорт або неспокій («Цей фільм має трохи моторошний вайб»). Завдяки популярності платформ на кшталт TikTok, Instagram, слово «вайб» стало невід'ємною частиною сучасної молодіжної мови. «Вайб» часто використовується для суб'єктивного опису чогось, що не можна чітко охарактеризувати, але що створює певне емоційне відчуття або настрій. Наприклад, «осінній вайб» означає атмосферу, що асоціюється з осінню (затишок, дощові дні, теплі кольори), тоді як «позитивний вайб» описує дружню та радісну атмосферу в компанії.

Слово «енджой» походить від англійського «enjoy», що означає «насолоджуватися», «отримувати задоволення» або «користуватися чимось із задоволенням». У молодіжному сленгу «енджой» використовується як заклик до дії (побажання насолоджуватися чимось) або як спосіб описати, що хтось отримує задоволення від певного заняття чи ситуації [2, с. 212]. Приклади вживання цього слова у різних контекстах у соціальних мережах. Instagram: *«Відправляюся у відпустку на море, енджой!»*. Twitter: *«Цей фільм – справжній шедевр! Енджойте кожну хвилину перегляду»*. TikTok: *«Як приготувати швидкий та смачний десерт. Енджойте рецептом!»*. «Енджой» – це запозичення з англійської мови, що є популярним завдяки впливу англійського контенту на соціальні мережі та інтернет-культуру загалом. Запозичення часто зустрічається в контексті порад, рекомендацій або побажань, особливо у неформальному спілкуванні. «Енджой» здебільшого використовується як заклик або побажання («енджой свої вихідні») або ж як опис дії («я енджою цю книгу»). Слово знало певної адаптації до української мови, зберігаючи звучання та загальне значення. Слово має позитивне емоційне забарвлення, оскільки пов'язане із задоволенням та приємними враженнями. Воно вживається у контекстах, де йдеться про те, щоб отримувати задоволення

від процесу чи моменту. «Енджой» часто має більш легкий і неформальний відтінок порівняно з українським «насолоджуйся». Це робить його зручним для використання у неформальному спілкуванні, особливо коли йдеться про певний життєвий момент чи враження, якими діляться в соціальних мережах.

Слово «трабл» походить від англійського «trouble», що означає «проблема», «неприємність», «складнощі». У молодіжному сленгу «трабл» часто використовується для опису будь-яких труднощів, проблем або ситуацій, які викликають занепокоєння або труднощі [3, с. 242]. Приклади вживання цього слова. Instagram: «Сьогодні **трабл** з інтернетом, не можу залити нове фото». Twitter: «Виглядає, що в мене **трабл** з підготовкою до екзаменів. Немає часу на навчання!». TikTok: «Коли твій краш не відповідає на повідомлення, а ти вже втрачаєш надію... **Трабл, друзі!**». «Трабл» — це запозичення з англійської мови, яке стало популярним серед молоді завдяки інтернет-культурі та соціальним мережам, де відбувається активний обмін інформацією та сленгом. «Трабл» використовується як іменник, зазвичай в однині або множині («У мене трабл», «Це були великі трабли»). Воно також може виступати як частина складних виразів, наприклад, «мати трабли» (переживати труднощі). Слово має негативне забарвлення, оскільки асоціюється з труднощами, проблемами чи неприємними ситуаціями. Проте у певних контекстах його вживають і з іронічним або жартівливим відтінком. «Трабл» активно використовується у соціальних мережах, оскільки молодь прагне висловлювати свої емоції та переживання легкою та неформальною мовою. Воно стало звичним терміном для опису життєвих викликів, проблем у стосунках, навчанні чи роботі. Слово використовується для опису не лише серйозних проблем, а й дрібних неприємностей у повсякденному житті. Допомогає молоді вільно спілкуватися про свої переживання, не вдаючись до серйозної лексики. Його вживання часто відображає спробу подолати труднощі з гумором або легкістю.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, соціальні мережі сприяють швидкому поширенню нових сленгових виразів, які не лише відображають емоційний стан молоді, але й слугують інструментом для вираження індивідуальності та групової ідентичності. Динамічний характер молодіжного сленгу свідчить про його здатність адаптуватися до нових соціокультурних умов, змінюючи своє значення та форму в залежності від контексту. Важливим аспектом є також розуміння між поколіннями, адже сленг може бути бар'єром у спілкуванні, викликати непорозуміння. Вивчення сленгової лексики допомагає глибше усвідомити, як молодь формує свою комунікацію, які цінності та переживання відображає, а також підкреслює важливість адаптації традиційних мовних форм до нових умов. У результаті, сленг стає не лише засобом спілкування, а й важливим культурним явищем, яке варто досліджувати далі для розуміння його впливу на молодіжну субкультуру та загальний мовний контекст суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Врублевська Г.Й. Словник жаргонної лексики у творах письменників «житомирської прозової школи». Житомир: Євенок О.О., 2015. 82 с.

2. Перший словник українського молодіжного сленгу» / Укл. С.Пиркало. Київ, 1999. 465.
https://chtyvo.org.ua/authors/Pyrkalo_Svitlana/Pershyi_slovnuk_ukrainskoho_molodizhnoho_slenhu/
3. Словник новітніх англізмів / Укл. Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук. Київ: Наукова думка, 2022. 320 с.
4. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 336 с.
5. Ставицька Л. Український жаргон: словник містить близько 4070 сл. і понад 700 стійких словосполучень / Л. Ставицька; Український науковий ін-т Гарвардського ун-ту; Інститут критики; НАН України; Інститут української мови. Київ: Критика, 2005. 496 с.
6. Сучасний український молодіжний сленг: словник-мінімум / уклад.: А.В. Шумейкіна, Т.П. Павлюк; Крим. гуманіт. ун-т. Ялта: Вид. центр РІО КГУ: Сімф. міська друкарня, 2011. 103 с.
7. Трембіцький А.М. Тлумачний словник-жартівник студента. Хмельницький: ІРД, 2016. 79 с.
8. Щур І. Словник комп'ютерного сленгу української мови: понад 1500 слів і стійких словосполучень. Київ: Діал, 2006. 143 с.

УДК 81'42'282.2(=1:23)(477.85/.87)J821.161.2-3В.Карп'юк

Лілія Васишин

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Василь Грещук**,
доктор філологічних наук, професор

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ КАРП'ЮКА

Статтю присвячено аналізу використання гуцульської діалектної лексики в мові художніх текстів Василя Карп'юка. Охарактеризовано семантичні групи діалектизмів, виявлено їх значення і проілюстровано вживання у художніх текстах. Встановлено, що гуцулізми у творах виконують номінативно-пізнавальну функцію, сприяють художній переконливості та етнографічній достовірності оповіді.

Ключові слова: діалектизм, гуцульська лексика, гуцулізм, художня мова, Василь Карп'юк.

Liliia Vasylyshyn

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser – **Vasyl Greschuk**,
Doctor of Philology, Professor

SEMANTIC AND STRUCTURAL FEATURES OF HUTSUL DIALECT VOCABULARY IN THE WORKS OF VASYL KARPIUK

The article is dedicated to the analysis of the use of Hutsul dialect vocabulary in the language of Vasyl Karpiuk's literary texts. The semantic groups of dialectisms are characterized, their meanings are identified, and their usage in literary texts is illustrated. It has been established that Hutsulisms in the works serve a nominative and cognitive function, contributing to the artistic persuasiveness and ethnographic authenticity of the narrative.

Key words: dialectism, Hutsul vocabulary, Hutsulism, artistic language, Vasyl Karpiuk.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сучасної україністики є дослідження взаємодії мови української художньої літератури і територіальних діалектів. «Вивчення мови белетристики у її зв'язках із місцевими говорами має не тільки самодостатню цінність, воно важливе також для з'ясування співвідношення і взаємодії літературнонормативного і територіальнодіалектного» [3, с. 18].

Аналіз досліджень. Загальні проблеми взаємодії територіальних діалектів і української художньої мови досліджували М.А. Жовтобрюх,

І.Г. Матвіяс, С.Я. Єрмоленко. Використанню діалектизмів у мові художньої літератури присвячено чимало праць Василя Ґрещука та Валентини Ґрещук.

Метою статті є аналіз лексичних діалектних одиниць у творах Василя Карп'юка «Олекса Довбуш. Таємниця Сили», «Олекса Довбуш. Лігво Арідника», «Олекса Довбуш. Кров опиря», «Довбуш» із погляду їх семантики та структури.

Виклад основного матеріалу. В аналізованому мовному матеріалі лексичні діалектизми є найпродуктивнішими і репрезентують різні тематичні групи. Серед лексичних діалектизмів переважають іменники.

Численною групою субстантивів є найменування осіб за різними ознаками. Зокрема в досліджуваному мовному матеріалі нами зафіксовано гуцульські назви осіб за віковими характеристиками, соціальним станом, родом діяльності, спорідненістю й особові назви з оцінною семантикою (найчастіше негативною), як-от: *легінь* 'парубок, дорослий хлопець', *бахур* 'хлопець, підліток', *хлоп* 'чоловік', *тазда* 'господар', *бовгар* 'пастух великої рогатої худоби на полонині', *мандатор* 'державний управитель часів Австро-Угорщини', *вуйко* 'брат матері або батька': *Через дурну цікавість легені потрапили Арідникові просто в руки* [6, с. 6]; *Про його різак знає кожен бахур* [5, с. 89]; *А тазда за цих коней купить собі сіна й на п'ять зим* [7, с. 63]; *Олексо, стинися! Що ти робиш? – гукнув бовгар* [8, с. 118]; *Це був той самий жорстокий мандатор, який забрав у сім'ї хату* [7, с. 78]; *Павлик швидко стрибнув на санчата й пірнув у нору з надією стріти вуйка* [7, с. 93].

Зафіксовано діалектизми, які репрезентують гуцульську міфологічну лексику: *мольфар* 'чоловік, який, володіючи особливими знаннями про довколишній світ, може завдавати чи приносити користь людям; чаклун, ворожбит, знахар', *щезник* 'злий дух; лісовик', *Аридник* 'очільник нечистої сили, злих духів, найстарший чорт, володар пекла': *Саме мольфар навчив хлопця, що робити, аби врятувати опришків* [6, с. 20]; *Мало того, що жодна жива людина доти не потрапляла в лігво Арідника, а тут Довбуш ще й як зайшов, так і вийшов* [6, с. 7]; *Щезники кинулися до того місця і, звісно ж, нічого не знайшли* [6, с. 16].

Житло, споруди, їх частини представлені субстантивами *ґражда* 'гуцульська садиба', *обійстя* 'садиба, двір', *стая* 'постійне або тимчасове житло на полонині, де живуть пастухи влітку і переробляють молочні продукти', *зимівка* 'хата на полонині для зимівлі': *У ґражду позганяли ще й сусідів, щоб були свідками нібито справедливого покарання* [5, с. 101]; *З висоти пташиного польоту механізмом виглядало не те що село, а кожне обійстя* [6, с. 53]; *Олекса зганяв до купи овець і провадив у напрямку стаї* [8, с. 113]; *Коли добралися до зимівки, була глибока ніч* [7, с. 62].

На позначення предметів кухонного начиння, речей господарського призначення Василь Карп'юк використовує гуцулізми *бербениця* 'дерев'яна посудина видовженої форми з двома денцями для зберігання продуктів', *бесаги* 'дві торби, з'єднані одним полотнищем, що їх носять перекинутими через плече', *дараба* 'пліт, збитий з кругляків, який сплавляють по ріці', *чекан* 'кайло, кирка', *бартка* 'гуцульський топірець, гостра вузьконоса сокирка з

маленьким тупим обухом, з довгою ручкою, яка може використовуватися як холодна зброя та ціпок; теперішнє її призначення, зазвичай, декоративне’: *Іноді Штефан щось розповідав про те, що діється в селі, про замовлення, які отримує, про гарну деревину, яка в нього вже вистоялася, і за наступну зиму він наробить бербениць, <...>* [5, с. 119]; *Олекса дістав із бесаг шкіряний згорток, обв’язаний мотузком* [7, с. 63]; *Дараба з опришками й золотом зникала з виду, і не було жодної можливості її наздогнати серед гір* [5, с. 162]; *Баярак стискав бартку, а Джимуга – чекан* [7, с. 80]; *Іван із Палійчуком кинулися до скрині, підважили замок бартками й розбили обушками* [5, с. 127]. Зафіксовано також назву музичного інструменту *трембіта* ‘духовий музичний інструмент – дерев’яна труба (до трьох метрів довжини), зроблена зі смерекового дерева, обвита березовою корою’: *На іншій стіні під самою стелею висіла трембіта й пару рогів* [7, с. 23].

Назви одягу та прикрас представлені гуцулізмами *кептар* ‘хутряна безрукавка (перев. з орнаментом)’, *капчурі* ‘вовняні шкарпетки, в’язані різнокольоровими нитками’, *сардак* ‘верхній короткий рукавний одяг з домотканого сукна, оздоблений вовняними нитками’, *черес* ‘чоловічий широкий шкіряний пояс з кишеньками і пряжками, перев. оздоблений’, *гердан* ‘жіноча прикраса, мережка з бісеру у вигляді стрічки, якою прикрашають шию або голову’: *Поряд на мокрому кептарі лежав маленький чотирирічний Олекса* [5, с. 176]; *Джимуга простягнув Павликові міх із капчурами й рукавицями* [7, с. 115]; *Ланнув себе вище череса, але на звичному місці ножа не було* [5, с. 183-184]; *<...>, а навесні продасть і розрахується з боргами, бо той сардак із китицями, що він собі купував для гарного вигляду, ті гердани й хустки для Марічки коштували грошей, а їх треба було десь брати* [5, с. 119].

Численними в аналізованому мовному матеріалі є діалектизми на позначення продуктів харчування, страв: *бринза* ‘спеціально приготовлений для зберігання посолений сир’, *будз* ‘овечий сир зі свіжого молока у формі кулі, який висушували для виготовлення бриндзи’, *кулеша* ‘густа страва з кукурудзяної муки, варена на воді’: *Ще як Іван з Олексою були мали хлопцями, тато їх відправив на полонину по бринзу* [5, с. 69]; *То було виняткове задоволення. Олекса шматував зубами будз* [8, с. 42]; *Тільки Високий Лоб чергував сьогодні на кухні – варив кулешу* [6, с. 80].

Рослинний світ представлений субстантивами *афина* ‘чорниця’, *афинник* ‘зарослі чорниці’: *Дорогою Олекса підбирував суниці й афини* [5, с. 87]; *Камінь уп’явся в голову звіра, і вовк повалився в афинник* [8, с. 32].

Зафіксовано також назви тварин: *вивірка* ‘білка’, *маржина* ‘велика рогата худоба, корови й воли’: *Там він призвичаївся до лісового життя, подружився з вивірками, а в один час натрапив на слід опришків* [7, с. 57]; *Олекса носив воду до кухні, рубав дрова й доглядав за маржиною* [8, с. 21];

Інші тематичні групи гуцульських лексичних діалектизмів представлені одиничними номенами, наприклад: *полонина* ‘високогірне пасовище’, *ватра* ‘вогнище, багаття; вогонь’, *соровиця* ‘насичена солями вода, що витікає з гірських солоних джерел’, *буката* ‘шматок будь-чого’, *хосен* ‘користь, вигода’: *Він скажено мчав близько п’ятнадцяти кілометрів із полонини до села*

[5, с. 110]; *Уже за годину Длугош сидів біля **ватри** в опришківському таборі й мало не по-панібратськи теревенив з Олексою* [7, с. 39]; *Збоку за столом сидів нотар і приймав гостинне – податок від місцевих селян, які брали з природних джерел **соровицю**, виварювали з неї сіль для власного вжитку і на продаж* [8, с. 63]; <...>, *Павлик наминав смажене сало з **букатою** хліба* [6, с. 49]; *Думаєш, **хосен** із нього буде в роботі?* [5, с. 64].

Численними є різноманітні за семантикою дієслівні гуцулізми: *забляяти* ‘забекати’, *уздріти* ‘побачити’, *видіти* ‘бачити’, *ймити* ‘схопити, спіймати’, *газдувати* ‘господарювати’, *коценіти* ‘мерзнути, ціпеніти з холоду’: *Маржина зарикала, **забляяла** й кинулася врозтіч* [8, с. 120]; *Але цього разу вирішив показатися людям, аби такі його **уздріли** й упізнали* [5, с. 122]; *Я своїми очима **видів!** – сердився дзвонар* [8, с. 195]; *Якби його **ймил**, то він би й так не жив, але перед смертю ще би добре помучився* [5, с. 55]; *Я уже вирішив. Будеш **газдувати** – поприбираєш, позмащуєш замки* [5, с. 55]; *Тут Олекса щоранку вмивався в гірському джерелі, з якого навіть улітку текла така холодна вода, що пальці на руках **коценіли*** [25, с. 32].

Не частотними в аналізованих художніх творах є діалектні прикметники, хоча вживаються: *файний* ‘гарний’, *красний* ‘дуже гарний’: *То **файне** сільце, має такий круглий горбочок, що ти його зразу впізнаєш, і на ньому добре приземлятися* [6, с. 49]; *Сонечко ясне, Сонечко **красне*** [25, с. 105].

Діалектні прислівники представлені лексемами *борзо* ‘швидко, скоро’, *файно* ‘гарно’: *Є, але не так **борзо*** [6, с. 34]; *Цимбаліст, скрипаль, сопілкар так **файно** грали до співання, що всі замилювалися* [5, с. 24].

Зафіксовано також вигуки і службові лексеми, характерні для гуцульського діалекту: частки (*йо* ‘так’, *най* ‘нехай’), вигуки (*йой*, *аді*): *Але ж не піде опришок у білий день на базар і не купить собі, що йому треба, за ті гроші. – Це **йо*** [7, с. 49]; *Та **най** собі каже. Якщо кожного дурня слухати, то лиш те робитимеш, що воювати* [7, с. 8]; ***Йой**, та це ж смоляки! – впізнав їх один селянин* [5, с. 200]; *Я буду камінням метати **аді** в ту смереку* [5, с. 57].

У мові творів представлені поодинокі діалектні фраземи, наприклад: *і фертик* ‘та й усе’: *Вперся б, сарака, у якийсь виступ чи гілляку **і фертик*** [6, с. 74].

Діалектні риси, засвідчені в аналізованому мовному матеріалі, репрезентують той тип літературно-діалектної взаємодії, у якому діалектизми є окремими вкрапленнями в літературній мові художнього тексту [8, с. 18]. Лексичні діалектні одиниці однаковою мірою репрезентовані як у мові персонажів, так і в мові автора.

У творах про Олексу Довбуша Василь Карп’юк розповідає читачам про легендарного карпатського опришка. Письменник свідомо використовує діалектизми у мові художнього тексту, оскільки обійтися без вкраплень гуцульського діалекту, щоб реалістично і водночас колоритно описати життя і діяльність Олекси Довбуша, дуже важко.

У фрагментах тексту, де змальовано життя і побут пастухів на полонині, діалектні одиниці виконують номінативно-пізнавальну функцію. Письменник знайомить читачів із особливостями пастухування, життям на полонині,

оскільки для багатьох ці реалії є невідомими. Наприклад: *Пастухи погнали маржину на пасовисько, а Лукин повиносив будзи досушуватися на сонці. Повикладав на лавицю під стаєю, а сам пішов до стаї свіжий сир варити* [5, с. 7]; У наведеному уривку тексту діалектизми *маржина, будз, стая* інформують про реалії полонинського життя. Вони також сприяють етнографічній достовірності оповіді.

Автор знайомить читачів із побутом гуцулів, речами господарського призначення, предметами кухонного начиння, гуцульським одягом. Побутовизми виконують функцію художньої переконливості та етнографічної достовірності: *<...>, а навесні продасть і розрахується з боргами, бо той сардак із китицями, що він собі купував для гарного вигляду, ті тердани й хустки для Марічки коштували грошей, а їх треба було десь брати* [5, с. 119]; *<...>, – мовив мольфар, підкидаючи на плечах бесаги із капчурами, що сповзав униз* [7, с. 117]. Виокремлені гуцулізми *сардак, тердан, бесаги, капчурі* Василь Карп'юк використовує із метою відтворення етнографічної достовірності зображуваного, щоб детально описати зовнішній вигляд гуцулів, їх одяг, речі господарського призначення.

Незважаючи на широке використання лексичних діалектних одиниць у творах, тексти Василя Карп'юка є читабельними і легко сприймаються. Цьому сприяє те, що автор дуже часто пояснює значення діалектизмів у тих самих реченнях, інколи подає поряд літературний відповідник: *Тут із натовпу вийшли пастух корів – бовгар – і пастух кіз – козар* [5, с. 15].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, в художній мові творів Василя Карп'юка засвідчено гуцулізми різних семантико-тематичних груп. Серед лексичних діалектизмів найбільш репрезентативними виявились групи на позначення осіб за різними ознаками, назви житла, споруд та їх частин, речей господарського призначення, одягу та прикрас, продуктів харчування і страв. Діалектні лексеми зафіксовано і в мові персонажів, і мові автора. Гуцулізми, засвідчені в аналізованих художніх текстах, знайомлять читача з реаліями полонинського життя, особливостями пастухування, побутом, звичаями, традиціями, зовнішнім виглядом гуцулів, передають місцевий колорит. Використання гуцульських діалектних одиниць у творах Василя Карп'юка потребує подальшого комплексного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові: словник: у 2 т. / відповідальний редактор Василь Грещук. Івано-Франківськ, 2019. Т. 1. 584 с.
2. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові: словник: у 2 т. / відповідальний редактор Василь Грещук. Івано-Франківськ, 2020. Т. 2. 468 с.
3. Грещук В.В., Грещук В. В. Діалектне слово в тексті та словнику: монографія. Івано-Франківськ, 2015. 372 с.
4. Грещук В. Гуцульські лексичні діалектизми в художній мові Василя Шкургана. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2016, С. 306–318.

5. Карп'юк Василь. Довбуш: роман. Харків, 2023. 240 с.
6. Карп'юк Василь. Олекса Довбуш. Кров опиря: повість. Брустури: Дискурсус, 2023. 128 с.
7. Карп'юк Василь. Олекса Довбуш. Лігво Арідника: повість. Брустурів: Дискурсус, 2021. 128 с.
8. Карп'юк Василь. Олекса Довбуш. Таємниця сили: повість. Брустурів: Дискурсус, 2020. 128 с.

УДК 81'373.23: 811.161.2

Мар'яна Гарасим'юк
здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія,
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Марія Брус**,
доктор філологічних наук, доцент

ФУНКЦІЙНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ ФЕМІНІТИВІВ НА -ИН(Я) У ХХ ТА ХХІ СТОРІЧЧЯХ

У статті розглянуто словотвірний тип із суфіксом -ин(я) як специфічний для української мови і характерний для неї у ХХ та ХХІ ст. Звернуто увагу на функційність його у розрізі цих сторіч та продуктивність під час творення іменників зі значенням особи жіночої статі. Зазначено, що у ХХ ст. словотвірний тип на -ин(я) був малопродуктивним у деривації фемінитивів, а похідні такої структури відображалися переважно в художньому, розмовному та публіцистичному стилях, тоді як у ХХІ ст. через прагнення до активізації питомих словотворчих засобів та протидії іншомовним словотворчим ресурсам поживилася його вага. Унаслідок цього маємо сьогодні посилення і функційності самих фемінитивів на -ин(я), порівняно з минулим сторіччям. Багата власна словотвірна база, до якої належить і суфікс -ин(я), та намагання реалізувати її якнайповнішою мірою, посилюють дериваційну та функційну спроможність словотвірного типу на -ин(я) в сучасній українській мові.

Ключові слова: словотвірний тип, суфікс -ин(я), деривація, функціонування фемінитивів.

Maryana Harasimyuk
master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser – **Maria Brus**,
doctor of philological sciences, associate professor

FUNCTIONALITY OF THE WORD-FORMING TYPE FEMINITIVES IN -IN(YA) IN THE 20TH AND 21ST CENTURIES

The article examines the word-formation type with the suffix -yn(ya) as specific to the Ukrainian language and characteristic of it in the 20th and 21st centuries. Attention was paid to its functionality in the context of these centuries and productivity during the creation of nouns with the meaning of the person of the female gender. It is noted that in the 20th century the word-forming type in -yn(ya) was unproductive in the derivation of feminines, and the derivatives of this structure were reflected mainly in artistic, colloquial and journalistic styles, while in the 21st century. due to the desire to activate specific word-forming means and opposition to foreign word-forming resources, its weight has revived. As a result, today we have the strengthening and functionality of the femininitives themselves in -in(ya), compared to the last century. The rich own word-forming base, which also includes the suffix -yn(ya), and efforts to implement it to the fullest extent,

strengthen the derivational and functional capacity of the word-forming type on -yn(ya) in the modern Ukrainian language.

Keywords: *word-formative type, suffix -in(ya), derivation, function of feminines.*

Для ХХ ст. характерною була багатофункціональність української мови, однак кожний стиль різною мірою допускав уходження найменувань осіб жіночої статі. Оскільки найбагатшими за лексичними засобами були художній, розмовний та публіцистичний стилі, то вони й найчастіше послуговувалися назвами жінок. Водночас, крім літературної мови, сферою поширення фемінітивів було діалектне, просторічне, жаргонне мовлення.

В українській літературній мові того часу формувалися та використовувалися для позначення осіб будь-якої статі за різними ознаками, особливо за професійними та соціальними, переважно найменування чоловіків, які поширювалися практично в усіх функціональних стилях, а насамперед у науковому та офіційно-діловому. Категорія фемінітивів і зокрема із суфіксом *-ин(я)*, що виражали соціальний статус і професійну діяльність жінок та могли утворюватися в літературній мові ХХ ст., майже не вживалися у книжній формі, але не втрачали своєї актуальності в живому розмовному, просторічному чи жаргонному мовленні. Свідченням того була живучість словотвірного типу *-ин(я)* у формування дериватів зі значенням особи жіночої статі та збереження його до теперішнього часу.

Праслов'янський суфікс *-ин(я)* набув багатозначності ще в минулому і зберігся таким дотепер. Однак ні з яким значенням він не розвинув такої продуктивності, як із фемінітивним, проте від часів свого формування цей словотвірний засіб був малопродуктивним і таким залишився до ХХ ст. Унаслідок цього зі всіх номінацій на *-ин(я)* найбільше збереглося іменників зі значенням особи жіночої статі. Це дає змогу припускати, що первинною і найпродуктивнішою в нього була функція фемінітивотворення, яка не втратилася в діахронії та синхронії, порівняно з іншими функціями.

У межах іменників із суфіксом *-ин(я)* української мови ХХ ст., за «Інверсійним словником української мови», виділяється найбільша кількість саме фемінітивів (*богиня, герцогиня, графиня, грекуня, бояриня, кравчиня, женькуня, шахиншахуня* та ін.) [Бевзенко 1980].

Лексикографічні праці ХХ ст. фіксують небагато фемінітивів на *-ин(я)*. Одні джерела охоплюють всі назви жінок із суфіксом *-ин(я)* (давні і сучасні), а інші – тільки сучасні слова. Порівняно невеликий перелік фемінітивів із суфіксом *-ин(я)* містить «Інверсійний словник української мови» (близько 20 слів), орієнтуючись на які, можна простежити їхній минулий та сучасний стан, семантичні, стилістичні і функціональні особливості, бо не всі фемінітиви з *-ин(я)*, наявні в «Інверсійному словнику української мови», однаковою мірою реалізовані на сучасному етапі: одні з них входять до пасивного лексику (*берегиня, ворогиня, герцогиня, другиня, кметиня, пророкуня, своякуня, чехуня* та ін.), а інші – до активного запасу (*господиня, монахиня, майстриня*).

За семантичними особливостями фемінітиви із суфіксом *-ин(я)* являли собою здебільшого назви жінок за різними діяльними (*берегиня, господиня,*

женькиня, пророкиня), функційними (*государиня, мисткиня, монархиня*), професійними (*кравчиня, майстриня*), соціальними (*бояриня, графиня, кметиня, княгиня, рабиня, служебкиня*), релігійними (*богиня, монахиня*), національними ознаками (*бойкиня, болгариня, грекиня*). Такі назви жінок почали витіснятися синонімічними утвореннями із суфіксом *-к(а)*, який відзначався найбільшою продуктивністю в українській мові ХХ ст. і став тоді основним засобом творення фемінітивів. А конкуренція словотвірного типу на *-ин(я)* зі словотвірним типом на *-к(а)* та іншими словотвірними типами не дала змогу йому розвинути свою продуктивність.

Попри те, що творення назв осіб жіночої статі характеризувалося високою продуктивністю, і часто утворювалися назви жінок за професійною діяльністю, однак вони стосувалися переважно зайнятості жінок у виробничій сфері, рідко в освітній чи інших і практично не вводилися до наукового й офіційно-ділового мовлення, оскільки були замінені назвами осіб чоловічого роду як нейтральними визначниками особи загалом. Назви жінок за станом, професією, посадою, діяльністю, національною і територіальною належністю становили в українській мові ХХ ст. практично сформовану групу слів, яка була практично незмінною та рідко поповнювалася новими словами. У писемній формі літературної мови для означення особи будь-якої статі вживалися переважно назви чоловіків або прикладки на зразок *жінка-вчитель*. Назви жінок як відповідники до найменувань чоловіків допускалися в тих стилях, які відзначалися лексичним багатством і стилістичною різноманітністю, зокрема до художнього, розмовного та частково публіцистичного. Входження запозичених назв чоловіків передбачало творення і відповідних фемінітивів, але обмеження щодо деривації останніх зумовлювало не часте вживання їх, а найбільше їх було в розмовно-побутовому мовленні.

У сучасній українській літературній мові ХХІ ст. суфікс *-ин(я)* – це засіб творення іменників загалом. Субстантиви із суфіксом *-ин(я)* відображають суфіксальний спосіб творення, характеризуються певними лексичними, словотвірними і функціональними ознаками. Водночас до складу іменників на *-ин(я)* входять різні за значенням слова, що вказує на полісемантичність суфікса *-ин(я)*, одним зі значень якого є і фемінітивне.

На сучасному етапі простежується, з одного боку, поява поодиноких нових фемінітивів із суфіксом *-ин(я)* (*плавчиня, філологиня, продавчиня*), а з іншого боку, майже в кожній професійній сфері наявні терміни із таким формантом. Виникнення номінацій на *-ин(я)* можна пояснити багатьма причинами. По-перше, нові слова виникають через відсутність дотепер відповідних іменників жіночого роду (*біологиня, психологиня*); по-друге, діє прогресивна тенденція до усунення не властивих українській мові словотвірних засобів чи неспецифічних фемінітивів (*продавчиня* замість *продавщиця*); по-третє, простежується прагнення увести назви жінок до загального вжитку, надати їм узуального характеру (*плавчиня* замість згрубілого *плавчиха*); по-четверте, відтворити власні словотвірні засоби, підвищити їхню продуктивність (*археологиня, геологиня*); по-п'яте, надати фемінітивам офіційного структурного, семантичного та стилістичного

характеру, що певною мірою забезпечує питомий словотворчий засіб *-ин(я)* (*філологиня, політологиня*).

Отож суфікс *-ин(я)* відзначається сьогодні багатозначністю, наявний у структурі багатьох різних за значенням іменників. Але обмежена кількість слів із таким формантам дає змогу констатувати його малу продуктивність у сучасній українській мові. Однак із часом він міг би набути більшої продуктивності, ніж сьогодні. Одним із пріоритетних завдань сучасної лінгвістичної науки є відродження й відновлення давніх мовних традицій і зокрема словотвірних. Оскільки ж суфікс *-ин(я)* є питомим словотворчим засобом, здавна відомим на власне українському ґрунті, то може повною мірою бути задіяним у сучасних словотвірних процесах української мови. Потоки іншомовних слів та іншомовних словотворчих засобів стримує та гальмує активізацію саме питомих словотворчих ресурсів. А на сучасному етапі простежується масове входження до української мови під впливом позамовних чинників численної кількості іншомовних словотворчих засобів, що набувають особливо популярності серед молодого населення і використовуються для творення нових слів від питомих та запозичених твірних основ.

Формант *-ин(я)* належать до спільнослов'янських утворень, властивих багатьом слов'янським мовам, він мав місце в історії української мови, увійшов до словотвірної системи української мови, тому мав би активно використовуватися у словотворенні субстантивів і сучасної української літературної мови. Поява багатьох різних за значенням іменників могла би задовольнити чимало сучасних словотвірних потреб, розв'язати чимало лінгвістичних завдань і заповнити відсутні до цього часу прогалини в словотвірній системі субстантивів української мови.

Основною рушійною силою у словотвірних процесах сучасної української мови сьогодні є власне авторська мовотворчість (письменників, журналістів, різних ораторів, промовців, проповідників Божого слова). З їхніх вуст зринають і різноманітні нові слова, що входять до активного чи пасивного вжитку. І авторські новотвори знаходять відображення спочатку в розмовному стилі, художньому, публіцистичному, а згодом і в науковому та офіційно-діловому, стають або не стають фактом української мови. Тому й сучасні мовознавці звертають особливу увагу насамперед на твори розмовного, художнього й публіцистичного стилів, із метою відшукати й проаналізувати найновіші лексичні утворення. У теперішній час найбільш багатим, красномовним та оригінальним є публіцистичне мовлення, зокрема на шпальтах різних засобів масової інформації постійно виникають нові неповторні авторські неологізми. Саме тому останнім часом для лексикологічних студій активно обирають та аналізують публіцистику, у якій фіксують чимало неологізмів різної структури та зокрема фемінітиви з суфіксом *-ин(я)*. Так, монографія О. А. Стишова «Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)» містить у додатках із суфіксом *-ин(я)* слова *плавчиня, секс-рабиня* [Стишов 2005, с. 360, 365].

На основі опрацювання публіцистичних творів мовознавці укладають і невеликі словники та видають як окремі книги або як частини своїх

монографічних праць. У невеликих лексикографічних розвідках мовознавці зосереджують увагу здебільшого на іншомовній лексиці, ігноруючи власні новотвори і обминаючи відповідно слова з питомими словотворчими засобами, тому із суфіксом *-ин(я)* майже не фіксують нових слів. Так, монографія Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловської, Л. П. Кислюк «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі» має в кінці «Індекс нових слів», але із суфіксом *-ин(я)* в ньому тільки назви жінок *біологиня, геологиня, філологиня* [Клименко, Карпіловська, Кислюк 2008, с. 285, 289, 327].

Фіксація поодиноких фемінітивів на *-ин(я)* в окремих наукових виданнях (монографіях, словниках, довідниках) ще не дає права говорити про їхній загальноновживаний характер, про введення їх до активного словникового складу, але дає змогу стверджувати про активізацію словотворчого суфікса *-ин(я)* в сучасній українській мові, про відновлення його словотвірних функцій і залучення його до сучасних словотвірних процесів в українській мові. До того ж, серед нових сучасних номінацій на *-ин(я)* трапляються і найменування зі значенням особи жіночої статі. І знову слід зазначити, що поодинокі новотвори на *-ин(я)* зі значенням особи жіночої статі мають місце в різних засобах масової інформації і є переважно специфічними авторськими новотворами.

Водночас варто зауважити, що наявність певних новотворів із суфіксом *-ин(я)* спонукає до подальшого процесу фемінітивотворення, до формування інших фемінітивів за аналогією до відомих або нових фемінітивів. Якщо в сучасній українській мові можуть утворюватися фемінітиви на зразок *біологиня, геологиня, філологиня*, то можуть мати місце і подібні за значенням та структурою слова на зразок *астрологиня, психологиня, кардіологиня*. Тобто, як засвідчує структура вказаних номінацій, в українській мові суфікс *-ин(я)* може легко приєднуватися до іменників із другою іншомовною частиною *-лог*. Якщо в історії української мови могли формуватися фемінітиви зі стилістично зниженим розмовним суфіксом *-их(а)* (*майстриха, ковалиха, теслиха, плавчиха*), то можуть легко виникати і слова зі стилістично нейтральним суфіксом *-ин(я)* (*майстриня, мисткиня, плавчиня* та ін.).

Отже, у сучасній українській мові наявні всі умови для збільшення продуктивності суфікса *-ин(я)*, для активізації його в творенні різних за значенням субстантивів. Важливо тільки, щоби виникали потреби у формуванні слів із суфіксом *-ин(я)* і щоби мовотворці усвідомлювати цінність і багатство словотворчих ресурсів сучасної української мови. А можливість і необхідність появи іменників зі значенням особи жіночої статі на *-ин(я)* засвідчують вже сьогодні поодинокі фемінітиви на *-ин(я)*, уведені до деяких сучасних лінгвістичних праць із української лексикології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брус М. П. Активізація суфікса *-ин(я)* в сучасному фемінітивному словотворенні. *Аргументи сучасної філології. Образ жінки: «жіноче», «феміністське», «фемінне»*: матеріали Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2022. С. 79–84.

2. Брус М. П. Діахронні та синхронні вияви фемінітивотворення в українській медичній термінології. *Українська мова*. 2022. № 4. С. 24–40.
3. Інверсійний словник української мови / [відп. ред. С. П. Бевзенко]; Академія наук УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Одеськ. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. Київ: Наук. думка, 1985. 812 с.
4. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
5. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). О. А. Стишов. 2-е видання, перероблене. Київ: Пугач, 2005. 388 с.
6. Тараненко О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Видавничий дім Дмитра Бураго, Київ, 2015. 248 с.

УДК 81'42:811.161.2'367.622

Назар Запоточний

здобувач вищої освіти рівня магістра
спеціальності 014 Середня освіта
спеціалізації 014.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Володимир Барчук**,
доктор філологічних наук, професор

АД'ЕКТИВНА ТРАНСПОЗИЦІЯ РОДОВОГО ВІДМІНКА ІМЕННИКА НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ В. ШКЛЯРА «ТІНЬ СОВИ»

Анотація. У статті дослідженого ад'єктивізацію іменника як один із видів транспозиційних змін у сучасній українській мові. З'ясовано особливості переходу відмінкових форм іменника у граматичну категорію прикметника під впливом різних семантико-синтаксичних відношень. Зокрема, на конкретному фактичному матеріалі здійснено класифікацію ад'єктивної транспозиції іменника.

Ключові слова: транспозиція, іменник, прикметник, ад'єктивна транспозиція, синтаксична ад'єктивізація, відмінкова форма.

Nazar Zapotochnyj

master's degree in higher education,
specialty «Secondary education (Ukrainian language and literature)»

Research Adviser – **Volodymyr Barchuk**,
Doctor of Philology, Professor

ADJECTIVAL TRANSPOSITION OF NOUNS IN V. SHKLIAR'S NOVEL «THE SHADOW OF THE OWL»

Annotation. The article explores the adjectivization of nouns as one of the types of transpositional changes in modern Ukrainian. The study clarifies the features of the transition of noun case forms into the grammatical category of adjectives under the influence of various semantic and syntactic relations. Specifically, a classification of the adjectival transposition of nouns is provided based on specific factual material.

Keywords: transposition, noun, adjective, adjectival transposition, syntactic adjectivization, case form.

Постановка проблеми. Категорійна система сучасної української літературної мови має низку особливостей, які відрізняють її від інших мовних систем. Однією з таких особливостей є те, що її репрезентують первинні граматичні значення, що здатні набувати багатозначності й додаткових семантичних відтінків. Процес, коли одна граматична форма використовується замість іншої, часто з метою підсилення певного значення або адаптації до

контексту, у лінгвістиці має назву транспозиції. Транспозиції за певних семантико-синтаксичних умов можуть зазнавати різні частини мови. Однією з найвиразніших є транспозиція іменника.

Аналіз досліджень. В україністиці питання транспозиційних змін висвітлено у працях І. Вихованця, О. Межова, Н. Костусяк та інших. Згідно з концепціями більшості українських дослідників, транспозиційні процеси можуть включати як зміни в межах однієї частини мови, так і переходи між різними лексико-граматичними класами. Одним з таких переходів є ад'єктивація іменника, що є предметом нашого дослідження.

Мета статті - охарактеризувати ад'єктивацію іменника у романі Василя Шкляра «Тінь сови».

Виклад основного матеріалу. Ад'єктиви є репрезентантами ознаки предмета у присубстантивній позиції простого неелементарного речення, основними морфологічними репрезентантами яких є прикметники, проте інші частини мови, зокрема іменники, можуть набувати цієї функції внаслідок транспозиції в синтаксичну сферу прикметника [4, с. 144].

Транспозиція іменників у ад'єктив (ад'єктивація) відбувається залежно від його відмінкової форми. Так, О. Межов зазначає, що субстанційні та адвербіальні форми іменників, що утворені за допомогою відмінків та прийменників, можуть займати ад'єктивну позицію [4, с. 145].

У нашій роботі дослідження транспозиції іменника здійснено на основі роману В. Шкляра «Тінь сови». Зазначений роман є прикладом сучасної української літературної мови, що дає змогу дослідити процеси транспозиції саме на сучасному етапі. У романі було виділено приклади функціонування ад'єктиваційної транспозиції й проаналізовано відповідно до класифікації атрибутивності Н. Костусяк.

В ад'єктивній транспозиції особливу роль відіграє родовий відмінок іменника. І. Вихованець стверджує, що «у первинному функціонуванні родовий відмінок являє собою внутрішньовідмінкову семантико-синтаксичну транспозицію називного і знахідного відмінків відповідно із суб'єктною та об'єктною функціями, а також зовнішню (частиномовну) формально-синтаксичну транспозицію в ад'єктивну сферу» [1, с. 71]. Цей процес супроводжує перетворення речення з дієслівними або прикметниковими предикатами та називним суб'єкта і знахідним об'єкта на іменникове словосполучення з віддієслівними та відприкметниковими іменниками й залежним родовим атрибутивно-субстанційним, приклад цього твердження знаходимо у романі «Тінь сови»: *Так, це було почуття провини, яке прокинулося у ньому ще тоді, коли Степан приїхав до Києва.* (с. 289)

У свою чергу О. Межов зауважує, що на субстанційну семантику родового відмінка при іменниках-дериватах накладається формально-синтаксичний зміст атрибутивності, через що він кваліфікується як атрибутивний суб'єкт або атрибутивний об'єкт. Серед усіх залежних від іменника відмінкових форм, родовий відмінок спеціалізується на вираженні ад'єктивної функції. Його ад'єктивна сфера є основною частиною зовнішньої транспозиції та ключовою ланкою в її функціонуванні [4, с. 145].

Подібно до І. Вихованця та О. Межова, Н. Костусяк звертає увагу на роль родового відмінка у ад'єктивній транспозиції іменника, вважаючи його «найбільш активною морфологічною графемою є форма родового відмінка». Дослідниця стверджує, що в лінгвістичній літературі зазвичай акцентується увага саме на цій відмінковій формі як засобі експлікації синтаксичної прикметникової транспозиції. Конкретні значення, які узагальнюють атрибутивну семантику, репрезентовану графемою родового відмінка, включають такі їх типи: посесивно-атрибутивне, стосунку до об'єкта, локативно-атрибутивне, синкретичне значення атрибутивності й зовнішніх ознак людини, синкретичне значення атрибутивності й цілого щодо частини [3, с. 25].

Схарактеризуємо зазначені типи ад'єктивної транспозиції у романі В. Шкляра «Тінь Сови»: 1) посесивно-атрибутивне: ... у яких ні-ні та й спливало ім'я **Степана** (с. 296); — Алло! Алло! — він упізнав голос **Катерини**, хоча цей голос належав уже не тій Катерині (с. 284) – у зазначених прикладах вказується на присвійність з використанням форм родового відмінка іменника, які відповідно набувають ознак прикметника; 2) стосунку до об'єкта: ..та й минулися вже часи **скромників і диваків**... (с. 140); 3) синкретичне значення атрибутивності й зовнішніх ознак людини: Вона тулилася на самісінькому краєчку дерев'яного, ще **ручної роботи ліжка** й обома руками спиралася на тоненьку ліщинову паличку. (с. 101); ..його маленька Іринка з такими неприродньо **синіми очима**, що в них лячно було дивитися. (с. 131); ..наче зурочила його та дівчина з **очима-небесами**. (с. 136) Іринка, в тому ж таки **бузковому купальнику**... (с. 136); врізався йому в пам'ять **пикатий Атабай, син пикатого Камюла**, з такими **вузенькими очима**... (с. 202); ... у нього сидів ще якийсь чоловік у **форменому кітелі із зеленими петлицями**.. (с. 250). У зазначених прикладах простежуємо функціонування іменників у складі неузгодженого означення для опису зовнішніх ознак людини, у наслідок чого іменник набуває ознак прикметника, оскільки вказує на ознаку предмета; 4) синкретичне значення атрибутивності й цілого щодо частини, вираженого родовим відмінком простежуємо у прикладах: ..і хвиля **жalley та ніжності** забила Степанові подих. (с. 11); у якому вода солодша за мед, ніби увібрала в себе нектар усіх лісових **квітів**, увібрала соки **суниць та ожини**. (с. 25); ...а **Совицький убив**, бо шкурка з **куниці** тепер дорога. (с. 259); Бігала по хаті щось шукала, складала в сумку, гримала дверцятами **шафи**, шухлядами, і все так швидко в неї виходило (с. 47) **Болюча ниточка радості** забриніла їй у грудях.. (с. 47).

Загалом можемо зауважити, що основним втіленням ад'єктивної семантики є графема родового відмінка, яка перебуває у формально-синтаксичному зв'язку підрядного прилягання з іменниками та вторинними дієслівними й прикметниковими субстантивами. Межу ад'єктивної транспозиції відмінкових форм іменника позначають безприйменникові графемі називного та орудного відмінків, функціонування яких менш поширене порівняно з родовим відмінком.

Висновки. Отже, ад'єктивна транспозиція іменників відбувається переважно у формі родового відмінка без прийменника. Указані форми репрезентують різні типи значень, а саме посесивно-атрибутивне, локально-атрибутивне, стосунку до об'єкта, синкретичне значення атрибутивності й зовнішніх ознак людини, синкретичне значення атрибутивності й цілого щодо частини. Найбільш чисельною у романі «Тінь сови» В. Шкляра є група, що окреслює синкретичне значення атрибутивності й зовнішніх ознак людини. Варто зауважити, що, окрім родового, наявне й використання називного відмінка в ускладнених реченнях, що функціонує у взаємодії з керованим членом речення, переважно іменником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Транспозиція українських відмінкових форм. URL: <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/116409.pdf> (Дата звернення: 10.10.2024).
2. Костусяк Н. Синтаксична ад'єктивація відмінкових форм у сучасній українській літературній мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. №8. Т. 23–27. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17914/1/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%81%D1%8F%D0%BA_2014_23-27.pdf (Дата звернення: 10.10.2024).
3. Костусяк Н. Синтаксична прикметникова транспозиція прийменниково-відмінкових форм іменників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 44. С. 141–144. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/334784291.pdf> (Дата звернення: 10.10.2024).
4. Межов О. Ад'єктивне функціонування іменників у синтаксичних словосполученнях. *Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. Вип. 2. С. 143–148. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5511/1/32.pdf> (Дата звернення: 10.10.2024).
5. Шкляр Василь. *Тінь сови: роман*. Харків: КСД. 2015. 300 с.

УДК 81'42'367.622:821.161.2-1О.Деркачова

Таїсія Калин

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Ірина Джочка**,
кандидат філологічних наук, доцент

ОРУДНИЙ ПОРІВНЯННЯ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ ОЛЬГИ ДЕРКАЧОВОЇ

Стаття присвячена аналізу орудного відмінка у значенні порівняння на основі поетичного тексту Ольги Деркачової. Досліджено лексико-семантичні та функційні характеристики компаративних форм орудного в придієсловному вживанні. Виявлено продуктивність аналізованих форм, що надають аналізованому тексту більшої виразності, образності та посилюють емоційне враження реципієнта.

Ключові слова: орудний порівняння, іменник, семантика, форма, значення, поетичний текст.

Taisiia Kalyn

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser - **Iryna Dzhochka**,
Candidate of Philology, Associate Professor

THE INSTRUMENTAL CASE OF COMPARISON IN THE POETIC TEXT OF OLGA DERKACHOVA

The article is devoted to the analysis of the instrumental case in the sense of comparison based on the poetic texts of Olga Derkachova. Its semantic-syntactic and functional meaning in next to the verb use has been studied. The productivity of instrumental comparison in poems, which gives greater expressiveness, imagery and strengthens the emotional impression of the recipient, is revealed.

Key words: instrumental comparison, noun, semantics, form, meaning, poetic text.

Постановка проблеми та аналіз досліджень. Розмаїтість семантико-синтаксичних функцій орудного відмінка іменника віддавна у фокусі уваги багатьох мовознавців, що спричинило численні наукові дискусії, пов'язані з багатогранністю цих ознак та спробами описати їх на відмінних наукових засадах.

Одним з перших, хто звернув увагу на різноманітність семантики орудного відмінка, був О. Потебня. Значення виявилися настільки відмінними, що це дало стало підставою для ідеї розподілу орудного відмінка на кілька

самостійних граем. Хоча ідею не підтримали інші лінгвісти, проте вона була активно досліджена й інтерпретована в подальших наукових граматичних студіях. «Орудний відмінок з огляду на його семантико-граматичні значення і функції досліджували Д. Овсянико-Куликовський, О. Пешковський, Є. Тимченко, А. Вежбицька, І. Вихованець, Г. Золотова, М. Лукін, Н. Луценко, О. Мельничук, Р. Мразек, О. Панфілов, М. Плющ, А. Романченко, І. Слинько, Г. Судаков, М. Хлебникова та ін.» [6, с. 170]. Семантико-синтаксичні ознаки граеми орудного в українській мові найбільш ґрунтовно проаналізовані в монографічній праці М. Плющ [5]. З огляду на сказане, актуальність розвідки зумовлена тим, що аналіз орудного порівняння на матеріалі поетичного художнього тексту Ольги Деркачової здійснюється вперше.

Мета статті – аналіз лексико-семантичних та функційно-стилістичних особливостей орудного порівняння в поетичному тексті збірок Ольги Деркачової «Серце» та «Сповідь на вервиці», що просякнуті християнськими мотивами.

Виклад основного матеріалу. Основною ознакою, яка вирізняє порівняльні конструкції з імпліцитним показником є синкретизм образу й показника порівняльних відношень в одній одиниці: образ виражений лексичною семантикою слова, а показник – граматичною (формою орудного відмінка). Зазначені порівняльні звороти стали об'єктом дослідження у працях Ф. Буслаєва, О. Потебні, І. Кучеренка, Л. Чуїч, Л. Голоюх, К. Ходової, М. Палевської, А. Панфілова, М. Черемисіної, О. Барменкової, Н. Шаповалової, Л. Прокопчук та інших лінгвістів [4, с. 78-79].

У поетичному доробку О. Деркачової найбільшою мірою використовуються іменники в орудному порівняння на позначення **абстрактних понять**, зокрема, *згадкою, болем, радістю, миром, жалобою, світлом, провинами, пам'яттю, мовчаннями, втратами, спогадом*. За допомогою цих одиниць поетеса передає певне смислове навантаження: «Усе промине, крім того, що твоє І тулиться *згадкою* тихо до серця, *Що болем і радістю* дивно живе, *Й струною бринить, що ніколи не рветься...*» («Усе промине у марноті марнот...»). Щоб передати тонкі емоційні стани, які міцно пов'язані з серцем і життям людини, авторка використовує іменник *згадка* в орудному порівняння, що стає ніжним, лагідним дотиком. Це образ того, як спогади можуть приносити спокій, затишок і тепло в душу, які ніколи не проминають, а живуть і *болем*, і *радістю* у внутрішньому світі людини.

Наявні чотири іменники із порівняльною функцією в орудному відмінку на позначення **флори**, серед них також використовується й іменник на позначення **іхітофауни**: *травою, (травами), каштанами, реп'яхом, рибою*, наприклад: «Ця осінь *прещедра* на рани *глибокі та біль*, *Спускається жовтень каштанами* наче на тризні, *І просиш у Бога скарати не ворогів, А того, хто серце твоє по шматочках різав...*» («Горіхи блаженно дримають в примовклій траві...»). Каштани тут виступають як символ осені, що несе з собою не тільки зміну природи, але й зміни у людських почуттях. Каштани падають із дерев, мовби залишаючи по собі сліди в'янення й кінця певного життєвого циклу.

Також зафіксовано іменники на позначення представників **теріофауни, орнітофауни, ентомофауни** та вид **геліцидів**: *зайчатком, псами, кошенятком, равликом, журавликом, птахом, пташам, метеликом, бедриком*. Ольга Деркачова використовує ці лексеми у зменшено-пестливому значенні, порівнюючи певні об'єкти з малими істотами, наприклад: *«Усе промине у марноті марнот, Тремтить павутинка на вітрі зайчатком, Блукаємо в лісі примарних чеснот і віримо в те, що вони чогось варті»* (*«Усе промине у марноті марнот...»*). Тут павутинка символізує легкість і крихкість, а образ зайчатка, підсилює цю метафору, додаючи асоціації з чимось невинним, малим і легким, що несе в собі вразливість перед стихією.

Для кращого опису та вираження масштабності почуттів та емоцій ужито три **гідроніми** у формі орудного порівняння: *морем, рікою, (ріками)*. Наприклад: *«Степи розливаються морем, мов повінь трави, Волошки та маки плетуться в корону-вінок»* (*«Леви у золоті сонця повільно ідуть до води...»*). Вживаючи у формі орудного порівняння іменник **морем**, поетеса підкреслює безмежність, рухливість і живу силу степів та рослинного світу.

У реченні *«Він просить її відпустити серце до нього, Вона вагається, що, може, краще не треба, Він розцілює пальчики, стріла розриває тишу й перетинає дорогу, Він відчуває, як стогін її впадає рікою солодкою в небо»* (*«Вони ще не дуже вмילו переходять на «ти...»*). Ольга Деркачова використовує іменник **рікою**, який виконує функцію передачі почуттів ліричних героїв, їхню масштабну-емоційну силу. Образ ріки, яка *«впадає в небо»* підкреслює те, що між героями відбувається не лише фізична близькість, а й духовна, яка виражається піднесеним емоційним досвідом.

Із метою поглиблення монологу ліричної героїні до Бога, а також до коханої людини Ольга Деркачова послуговується **релігійною лексикою**, зокрема, *псалмами, хрестами, хоралом*, наприклад: *«Господи Боже, Твоїми шляхами Шириться вість про пресвітлу любов, Іриси світяться в небо псалмами, Мов хоругви з найсвятіших обнов»* (*«Господи Боже, Твоїми шляхами...»*). У наведеному уривку іменник **псалмами**, підкреслює не лише красу квітів, а й їхню участь у загальному хорі природи, що славить Господа. Таке порівняння дає читачеві змогу відчути єдність духовного та природного світів.

У формі орудного порівняння широко використано іменники на позначення **явищ природи**, які виражають різноманітні ознаки предметів для підсилення образності, зокрема, *хвилями, дощами, світанком, снігом, весною*. Наприклад, *«Чи Ти знав, що у нього погляд такий, Що торкнеться, і я вже нічого не чую: Ні Тебе, ні вітрів, ні людей, ні пророцтв, Лиш слова його, що стікають дощами по тілу?»* (*«Отче мій, що сказав мені бути і йти...»*). Орудний відмінок у значенні порівняння, виражений іменником **дощами**, відображає слова коханої людини, що ллються на тіло ліричної героїні, мовби вони є не просто мовленнєвими звуками, а глибоким впливом, який відчувається на фізичному та емоційному рівнях. Ці дощі огортають і водночас змушують відчути певну відірваність від усього іншого, ти самим підкреслюють інтенсивність почуттів.

Назви **фізичних явищ** у функції порівняння представлені чотирма лексемами, дві з яких виражають експресивний відмінок за допомогою вживання у зменшено-пестливій формі: *тінями, вогником, краплинками*. «Кликав в ніч мене, мов до шлюбу в храм, обіцяв в очах ні сльози, Обіцяв любов – ту, що **вогником**, не моя була, не мені...» («Божеволіла... В льолі босоніж...») – у наявному фрагменті **вогник** асоціюється з почуттями, які легко згасають або вимагають постійного підтримання. Це порівняння надає любові вразливого, нетривкого характеру, мовби вона могла легко зникнути або залишитися на відстані. Вогник символізує щось цінне, але таке, що не належить повністю ліричній героїні («не моя була, не мені»). Це підкреслює відчуженість і неможливість володіння цією любов'ю.

Наявні лексеми на позначення **плодів**: *яблуком, яблуками, сливою, зернятком*, наприклад: «За дощами дзвенять сади і стікають **яблуками** до її долонь, Вона чує чорну діру у грудях і гострі списи біля скронь» («За дощами дзвенять сади...»). Іменник **яблуками**, вжитий в орудному порівняння передає *щедрість і багатство природи*, однак цей зовнішній образ контрастує із внутрішнім станом ліричної героїні, адже вона відчуває *порожнечу та страждання*. Це порівняння допомагає створити складний образ героїні, яка отримує дари зовнішнього світу, але водночас бореться зі своїми внутрішніми проблемами.

У формі орудного порівняння використовуються іменники, що виражають **смуток, страждання**, а саме: *кров'ю, сльозами, зойком, криком*. Тому біль перетворюється у кров, калина – у сльози, літо – у зойк та крик: «Біль не болітиме, **кров'ю** стікатиме... Шкода, що нас не було, Ранок у сурми завтра гукатиме, Ніч посадивши в сідло...» («Ти перебудеш цю тишу без мене...»). Описуючи внутрішні страждання, авторка за допомогою іменника в орудному зі значенням порівняння **кров'ю** показує виверження емоційного болю у фізичний.

Також наявні лексеми на **позначення ран**, зокрема душевних: *стигмами, шрамами*, наприклад: «І спасеними начебто будуть цей світ і півколом стіна, Бо ж не чути муть правди, що **стигмами** в серці болить» («Господи, привідкрий, якщо воля Твоя, мої уста...»). У християнській традиції стигми символізують страждання і жертву заради спасіння, авторка порівнює їх із правдою, вражає, залишаючи глибокі сліди, які неможливо не відчувати.

Підсилення образності, виокремлення та увиразнення певної властивості за допомогою функції порівняння простежено також із лексемами, які мають **речовинне та конкретне значення**, а саме: *воском, молоком, цукром, крилами, подорожніми, корабликом, стрічкою, киселем*, наприклад: «День догорає **стрічкою** чорно-кривавих новин, Повістку до війська нескорених прийме твій добрий син» («Снитимеш небом з дитинства, в якому пливли човни...»). У зазначеній синтагмі наявний іменник **стрічкою** в орудному порівняння, що вказує на ідею безперервності та розгортання подій, які відбуваються навколо. Стрічка символізує не тільки час, а й лінійність історії, де одна подія безпосередньо впливає на іншу.

Зафіксовано два іменники на **позначення дітей** у зменшено-пестливій формі: *хлопчиком, дівчам*, наприклад: «Літо прийде і сяде замурзаним

хлопчиком, На вустах його сік полуниць, у волоссі запечена кров, Вчора він прикривав свою маму від обстрілів, Але кулі прудкіші та швидіші за синівську любов» («Літо прийде і сяде замурзаним хлопчиком...»). У цьому уривку літо персоніфікується в *хлопчика*, поетеса чуттєво передала глибокі теми війни, втрати та дитячої невинності.

Серед іменників у формі орудного порівняння нами виявлено okazіоналізм *дощем-конокрадом*. Одноразово вжито лексеми на позначення **страви, нешлюбного стану людини та воєнних дій**, а саме: *киселем, вдовою, війною*, наприклад: «*Перетворюю тихо на слова і на риму тебе, Поки ніч темнішає густим киселем, Допиваючи день, немов молоко парне, Що поволі з синиці стає журавлем*» («Перетворюю тихо на слова і на риму тебе...»). За допомогою іменника *киселем* авторка абстрактне явище настання ночі робить більш конкретним і відчутним та підкреслює плавність і неспішність цього процесу.

Отже, вживання орудного порівняння у поетичних текстах Ольги Деркачової дає змогу простежити глибину і багатство функцій орудного відмінка. Авторка здійснила індивідуальне порівняння лексем із різноманітними значеннями, які виконують порівняльну функцію, а саме: іменники з абстрактним, речовинним та конкретним значенням; лексеми на позначення флори та фауни; гідроніми; релігійна лексика; явища природи; фізичні явища; іменники на позначення малих дітей; душевних та фізичних ран людини; певний стан людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грипас О.Ю. Аспекти дослідження функціонально-семантичної категорії порівняння. *Проблеми граматики і лексикології української мови*: зб. наук. праць. 2010. Вип. 6. Кн. 2. С. 98–101.
 2. Деркачова О. Серце: поезія. Брустури: Дискурсус, 2023. 84 с.
 3. Деркачова О. Сповідь на вервиці: поезія. Брустури: Дискурсус, 2024. 160 с.
 4. Павлюк Т. Семантико-синтаксичні особливості організації порівнянь з орудним відмінком. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*. 2011. Вип. XV. С. 78–83.
 5. Плющ М.Я. Категорія відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 251 с.
- Олексенко О.А. Орудний відмінок із семантикою порівняння в приіменному вживанні. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2018. Вип. 47. С. 169–174.

УДК 81'286'246.2:811.161.2(477.61/62)

Христина Корпан

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Марія Брус**,
Доктор філологічних наук, доцент

ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНОГО СВІТОГЛЯДУ В СХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ ВАРІАНТІ

У пропонованій публікації досліджено специфіку мовної свідомості та світогляду носіїв східноукраїнської мови. У ній розглядаються лексичні, граматичні та фонетичні особливості, які формують унікальну мовну картину світу. Проаналізовано, як історичні, соціокультурні та етнічні фактори впливають на мовну ідентичність, виявляючи ключові аспекти, що визначають мовний світогляд регіону. Стаття також містить порівняльний аналіз із західноукраїнськими варіантами, підкреслюючи різноманіття української мови та її ролі у формуванні культурної спадщини.

Ключові слова: мовна картина світу, білінгвізм, східноукраїнський варіант, літературна мова.

Khrystyna Korpan

master's degree in higher education,
specialty «Philology. Ukrainian Language and Literature»

Research Adviser– **Maria Brus**,
Doctor of Philology, Docent

CHARACTERISTIC OF THE LANGUAGE OUTLOOK IN THE EAST UKRAINIAN VERSION

The provided publication explores the specificity of language consciousness and worldview of speakers of the Eastern Ukrainian language. It examines lexical, grammatical and phonetic features that form a unique linguistic picture of the world. It is analyzed how historical, socio-cultural and ethnic factors affect linguistic identity, revealing the key aspects that determine the linguistic outlook of the region. The article also contains a comparative analysis with Western Ukrainian variants, emphasizing the diversity of the Ukrainian language and its role in the formation of cultural heritage.

Keywords: linguistic picture of the world, bilingualism, Eastern Ukrainian variant, literary language.

Постановка проблеми та аналіз досліджень. Східноукраїнський варіант української мови містить унікальні особливості, які формують мовний світогляд його носіїв. Цей варіант мови зазнав впливу різних соціокультурних і історичних факторів, які не лише відображаються в лексичному та

граматичному ресурсі, а й формують специфічні цінності, уявлення та світосприйняття. В умовах глобалізації і культурного злиття постає питання про збереження мовної ідентичності та її ролі у формуванні регіональної культури. Необхідно дослідити, як мовні характеристики відображаються на світогляді носіїв мови, а також зрозуміти, які соціально-культурні чинники впливають на мовну свідомість.

У літературі вже здійснено певні спроби аналізувати мовний світогляд в українському контексті. Наприклад, роботи таких дослідників, як О. С. Пономарів та Л. В. Шевченко, висвітлюють взаємозв'язок між мовою та культурною ідентичністю. Дослідження А. Ф. Пазюка зосереджуються на специфіці лексики та фразеології, що формують уявлення про навколишній світ. Проте недостатньо уваги приділено саме східноукраїнському варіанту, його мовним характеристикам та їх впливу на формування специфічного українського світогляду.

Важливо також врахувати, що сучасні дослідження в цій галузі часто не враховують міжкультурні впливи, які постійно трансформують мовний ландшафт. Потреба у комплексному аналізі мовного світогляду в східноукраїнському варіанті залишається актуальною, оскільки це дозволить краще зрозуміти не лише мовні, але й соціально-культурні зміни в регіоні.

Мета статті – всебічний аналіз мовного світогляду носіїв східноукраїнської мови з урахуванням їхньої культурної, соціальної та історичної специфіки.

Виклад основного матеріалу. На мовний розвиток території східної частини України мав великий вплив складний історичний перебіг, що був відбитий політикою і подіями, які створили унікальне білінгвальне середовище. Значною мірою цьому сприяла мовна політика радянських часів, оскільки з одного боку, були письменники та інтелектуали, які мали на меті відродити українську мову як засіб культурного опору, а, з іншого боку, політика поширення російської мови на східних теренах України відвело українську мову на задній план, позаяк вона часто сприймалася як неprestижна, «сільська» мова.

У зв'язку з цим російськомовне середовище в міських центрах зробило російську мову домінуючою мовою повсякдення, на противагу українській, яка існувала лише як мова опору та збереження культури. Разом ці фактори сформували мовну картину східної частини України.

Зупинімося на особливостях східноукраїнського варіанту мовної картини світу. Значний вплив мають діалектні особливості. До прикладу, у східних регіонах України характерною фонетичною особливістю є вимова [z] замість [x], що чуємо у словах на зразок «*гліб*» замість «*хліб*». Також можна спостерігати більш тверду вимову деяких звуків, ніж на інших територіях України. Змішування звуків, що є характерним для діалектів. Значна частина діалектизмів і регіональних слів є запозиченими з російської мови, що є наслідком історичного зв'язку з російськомовними територіями і культурного обміну.

Характерними граматичними конструкціями східного діалекту є використання форм дієслів та іменників, що відрізняються від літературної мови. Наприклад, слово «пойду» – «ніду», «смотрю» – «дивлюся».

Особливі значення слів та фраз часто мають додаткову конотацію або використовуються у певних контекстах. Так, слово «куточок» може вживатися у значенні місця для відпочинку, а не просто частини кімнати.

На відміну від західноукраїнської території, центральна та східна частини України зазнали важкого придушення національної ідентичності та традицій. Упродовж 1930-х років відбувалися репресії, які були спрямовані на ліквідацію національної ідентичності та самосвідомості населення. Ці дії сприяли запровадженню централізованого контролю, який гомогенізував різноманітний культурний ландшафт України.

На противагу західним регіонам, лексика східної частини України є відображенням чіткого соціально-політичного ландшафту. Мовна картина світу будь-якого регіону формується як наслідок взаємодії міського та сільського середовища. У випадку зі східною територією України великий вплив на розвиток літературної мови мала міська еліта, а саме письменники та журналісти, які відігравали ключову роль у формуванні мовного ландшафту. Однак міський вплив не існував ізольовано, він переплітався з сільськими мовними традиціями. Міське середовище додавало літературну та інтелектуальну силу мові, а сільське середовище створювало багату основу, що забезпечувала глибину та автентичність мови. Для того, щоб відродити та зберегти українську мову, потрібно визнавати та інтегрувати внески обидвох середовищ, забезпечуючи водночас якісний мовний розвиток.

Попри історичні та політичні впливи, що спричинили популяризацію російської мови в східній частині України, література й мистецтво цього регіону відіграли ключову роль у збагаченні української літературної мови. Письменники східної частини України сприяли мовній унікальності, вводячи в лексику нові слова та вирази.

Взаємодія східноукраїнських і західноукраїнських варіантів призвела до комплексного поєднання абстрактних слів, наукових термінів і слів, що позначають різні реалії, що сприяло посиленню глибини та багатогранності літературної мови. Подвійність мовних переваг підкреслює необхідність нюансованого підходу до популяризації української літератури та мови, наголошуючи на важливості культурної та мовної єдності з одночасним визнанням регіональних переваг та історичних контекстів.

Переплетіння релігійних практик і регіональних мовних варіантів, наприклад українського, глибоко впливає на збереження та зміцнення культурної ідентичності. Релігійні обряди часто служать засобом для передачі мови. Наприклад, використання української мови в літургійних обставинках не тільки посилює духовний досвід, а й сприяє глибокому зв'язку зі своїм етнічним корінням та релігійною спільнотою. Цей зв'язок життєво важливий для підтримки етнічної самосвідомості, оскільки зміцнює відчуття належності та спадкоємності всередині спільноти.

Висновки. Володіння рідною мовою необхідне для збереження матеріальної та духовної сторони культури, зокрема релігійних обрядів і традицій. Проводячи релігійні обряди українською мовою, громада не лише зберігає свою мовну спадщину, але й зміцнює свою культурну та духовну ідентичність, гарантуючи, що майбутні покоління зможуть успадкувати та цінувати свої багаті традиції. Таким чином, зв'язок між мовою та релігійною практикою є вирішальним для культурної та духовної підтримки спільноти, що вимагає свідомих зусиль для підтримки та плекання цього взаємозв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаджієв Р. Лінгвістика на карті світу. Непорозуміння, кримінал та інтриги в різних мовах. Київ: Віхола, 2022. 384 с.
 2. Євсєєва Г. Мова як чинник національної самоідентифікації та державотворення в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. Дніпро: ДРІДУНАДУ. 2009. Вип. 1. С. 3–13.
 3. Живіцька І.А. Мовна картина світу як відображення реальності. Філологічні студії. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 20–25.
 4. Кулик В. Мова й ідентичність в Україні після Євромайдану. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 2. С. 90–103.
 5. Куньч З.Й. Усвідомлення ідентифікаційної функції мови в умовах російської агресії. *Психологія національної безпеки і благополуччя особистості: тези I Міжнародної науково-практичної конференції, 14–15 березня 2019 р.*, Львів. 2019. С. 89–90.
- Петрів О.І. Українська мова у воєнний час. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: Серія «Філологія». 2022. № 14(82). С. 13–16.

УДК 81:39]316.356.4:159.923.2(=161.2)

Анна Мельник

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Марія Брус**,
доктор філологічних наук, доцент

УКРАЇНСЬКІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

***Анотація.** Стаття присвячена теоретичним аспектам мовної картини світу в українському науковому просторі. Основна увага приділяється розгляду українських підходів до вивчення цього феномену, враховуючи вплив культурно-історичних та етнолінгвістичних факторів. Українські дослідники акцентують увагу на тому, як мовна картина світу формується через національні мови і як вона відображає специфіку світосприйняття українського народу. Дослідження в цій сфері охоплюють широке коло питань, пов'язаних із вивченням мови як засобу формування національної свідомості, культурної ідентичності, а також взаємодії мови і мислення.*

***Ключові слова:** мовна картина світу, українські дослідження, етнолінгвістика, національна свідомість, культурна ідентичність, українська мова, мова і мислення, мовний світогляд.*

Anna Melnyk

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser – **Maria Brus**,
doctor of philological sciences, associate professor

UKRAINIAN DIRECTIONS OF RESEARCH LANGUAGE PICTURES OF THE WORLD

***Annotation.** The article is devoted to the theoretical aspects of the linguistic picture of the world in the Ukrainian scientific space. The main attention is paid to consideration of Ukrainian approaches to the study of this phenomenon, taking into account the influence of cultural-historical and ethnolinguistic factors. Ukrainian researchers focus on how the linguistic picture of the world is formed through national languages and how it reflects the specifics of the worldview of the Ukrainian people. Research in this field covers a wide range of issues related to the study of language as a means of forming national consciousness, cultural identity, as well as the interaction of language and thinking.*

***Keywords:** linguistic picture of the world, Ukrainian studies, ethnolinguistics, national consciousness, cultural*

Актуальність теми. Проблеми взаємозв'язку мови, культури та мислення є ключовими в роботах провідних лінгвістів, культурологів і філософів світу.

Ідея зв'язку між пізнанням та мовою, а також між мовою і культурою виникла ще у XVIII столітті, але систематичні дослідження в цій сфері розпочалися лише наприкінці XIX століття. Наукові роботи, які стосувалися лінгвокогнітивних та лінгвокультурних аспектів, мали здебільшого декларативний характер, і тільки з початку 1970-х років XX століття почалося цілеспрямоване вивчення цих питань, що було зумовлено появою нових наукових галузей.

Мета статті. Розкрити теоретичні аспекти українських напрямів дослідження мовної картини світу.

Виклад основного матеріалу. Розуміння ролі мови в процесах пізнання, її трактування як когнітивного потенціалу відбувається через об'єктивізацію ментальної діяльності засобами лінгвістики та пов'язаних наук. Це досягається шляхом категоризації, концептуалізації та ієрархізації, що сприяє цілісному структуруванню вербалізованих знань у вигляді мовної картини світу. Ментальний простір когнітивної лінгвістики організовується за семантичними моделями, серед яких виділяють концепти, концептуальну метафору та метонімію; ідіоми, семантичні поля, лексико-семантичні групи, семантичні прототипи, пропріативи, етикет, фрейми та ґештальти.

Напрями дослідження мовної картини світу зосереджуються на вивченні взаємозв'язків між мовою, культурою та світоглядом носіїв української мови. Ці методики базуються на різних підходах і включають когнітивні, етнолінгвістичні, семантичні та дискурсивні дослідження. Основні напрями: когнітивна лінгвістика, етнолінгвістика, семантичний аналіз, дискурсивний аналіз, методика концептуального аналізу, лінгвокультурологія.

Когнітивна лінгвістика, що походить від терміну «когніція» (означає знання та пізнавальну здатність), вивчає мову як аспект пізнавальної діяльності людини. Цей напрям мовознавства аналізує, як мовні явища відображають механізми та структури свідомості. Виникнення когнітивної лінгвістики пов'язують із симпозіумом у Луйсбурзькому університеті в Німеччині, організованим

Р. Дірвеном у 1989 році. Вона є складником когнітивної науки, яка офіційно з'явилася в 1956 році завдяки Дж. Міллеру. Основна ідея цієї науки полягає в тому, що мисленнєві процеси можна розглядати як обробку та трансформацію ментальних репрезентацій. Мета когнітивних досліджень полягає в створенні цілісної картини мовлення, мислення та інтелектуальної діяльності людини. Когнітивна лінгвістика займає важливе місце в когнітивній науці, оскільки досліджує пізнання через мову, зосереджуючи увагу на людині та її мовній здатності як невід'ємній частині когнітивної діяльності [5].

У сучасній когнітивній лінгвістиці центральне місце займає концепт, який стає все популярнішим серед дослідників, що вивчають мовне відображення когнітивних процесів. Це ключове поняття відрізняє когнітивну лінгвістику від інших підходів до семантики. Визначення концепту значно варіює в різних наукових школах і серед окремих учених через його подвійний характер – як психічного, так і мовного явища, що створює широкі можливості для інтерпретації.

I. Живицька пропонує кілька підходів до розуміння концептів, розроблених різними науковцями: концепт як ідея, що об'єднує абстрактні, конкретно-асоціативні і емоційно-оціночні ознаки, а також стиснуту історію поняття; концепт як особистісне осмислення та інтерпретація об'єктивного значення і поняття як мінімального змісту значення; концепт як абстрактне наукове поняття, сформоване на основі конкретного життєвого поняття; концепт як сутність поняття або явища у його змістовних формах – образі, понятті, символі; концепт як своєрідні культурні гени, що входять до генотипу культури, функціонально-системні, багатовимірні (мінімум тривимірні) ідеалізовані формоутворення [4].

У роботі Н. Арутюнової термін «концепт» отримує спеціальний статус. Використання цього терміна пов'язане з розширенням області досліджень лінгвістики через взаємодію з філософією та психологією. З підвищенням інтересу до проблеми «людина в мові» трактування терміну «концепт» орієнтується на «зміст, що існує в людині і для людини, на міжособистісні та внутрішні психічні процеси, на позначення та комунікацію» [1].

За О. Кубряковою, концепт – це одиниця свідомості та інформаційної структури, яка відображає людський досвід, а також «оперативна одиниця пам'яті, усїєї картини світу, квант знання» [5].

Концепти, що існують в свідомості людини, кодуються за допомогою універсального предметного коду, який має предметно-образний характер. Цей код у всіх носіїв мови однаковий, але відрізняється у кожній особі через особистий чуттєвий досвід, отриманий у житті. Одиниця універсального предметного коду, яка є найбільш наочною та стійкою частиною концепту, має образну природу. Цей образ може бути випадковим і несуттєвим для самого концепту через його особистий характер, але він все ж виконує функцію кодування для концепту загалом.

Концепт виникає у свідомості людини через діяльність, досвід пізнання світу, соціалізацію і складається з наступних компонентів: чуттєвий досвід, розумові операції з вже існуючими концептами в свідомості, предметна діяльність, мовленнєве знання, свідоме розуміння мовленнєвих одиниць [4].

Отже, концепт є ментальним утворенням, базовою одиницею розумового коду людини, яка має внутрішню структуру і представляє результат пізнавальної діяльності особистості та суспільства, несучи в собі комплексну інформацію про відображуваний предмет або явище.

Останнім часом одна з ключових проблем когнітивної лінгвістики стала проблема розуміння та відображення у свідомості людини повного образу світу, який виражений мовою. Людина, здобуваючи досвід, перетворює його на певні концепти, які, будучи логічно пов'язаними між собою, утворюють концептуальну систему. Ця система постійно змінюється та модифікується людиною впродовж часу. У різних людей концептуальні уявлення про світ можуть бути різними, залежно від їхніх соціальних, вікових та культурних характеристик. Мова грає важливу роль у цьому процесі, як вимір пізнання. Оскільки мова тісно пов'язана з формуванням картини світу, вона називається мовною картиною світу. У житті людини мовна картина світу передусім

концептуальній та формує її, оскільки мова допомагає людині розуміти світ та саму себе. Цей соціально-історичний досвід закріплюється в мові як загальнолюдський та національний. Під мовною картиною світу розуміють сукупність знань про світ, які набуваються в процесі людської діяльності, а також способи та механізми інтерпретації нових знань. Мовна картина світу є загальнокультурним надбанням, структурованим та багаторівневим, і вона визначає комунікативну поведінку та розуміння світу навколо людини [2].

Етнолінгвістика, походячи від слова «етнічний» (плем'я, народ) та «мова», є галуззю мовознавства, що досліджує взаємозв'язки між мовними та культурними явищами. Це наукове спрямування займається вивченням мови у контексті культури, взаємодією етнокультурних та етнопсихологічних чинників у розвитку мови. Етнолінгвістика не обмежується вивченням лише мови, яка є ключовим елементом культурної спадщини, а також досліджує інші форми та матеріали, які відображають колективну свідомість та менталітет певного народу або соціуму загалом. Це включає всю народну культуру в усіх її виразах, таких як вербальні (словниковий запас, фразеологія, прислів'я), акціональні (ритуали) та ментальні (традиції, вірування). Етнолінгвістика виникла в межах антропології, науки, яка вивчає культуру за допомогою різних методів, таких як етнографія, лінгвістика, археологія та інші [1].

Етнолінгвістика – це галузь науки, яка вивчає взаємозв'язок між мовою та культурою. У мовній картині світу етнолінгвістика досліджує, як мова впливає на спосіб мислення, уявлення та сприйняття світу людиною, а також як культурні особливості впливають на формування мови. Зокрема, вона вивчає, які культурні концепти, цінності, традиції та інші аспекти культури відображаються в лексиці, граматиці та фразеології мови. Таким чином, етнолінгвістика допомагає розуміти взаємозв'язок між мовою та культурою на рівні концептів, що є важливим для культурного розуміння та міжкультурної комунікації [3].

Семантичний аналіз – це метод вивчення значень слів, фраз, або текстів з метою розуміння їх смислу і взаємозв'язків між ними. Цей аналіз використовують для вирішення різних завдань, від розуміння смислу конкретного слова або фрази до аналізу смислової структури цілих текстів або документів. Він передбачає такі етапи:

А) аналіз значень окремих слів є ключовим етапом семантичного аналізу – визначення конкретних варіантів значень слова, його сполучень та вживання в різних контекстах.

Б) Після того як значення окремих слів зрозумілі, семантичний аналіз передбачає розгляд фраз та висловів для розуміння їх загального значення.

В) Семантичний аналіз допомагає виявляти зв'язки між різними словами, фразами або реченнями.

Г) Важливо враховувати контекст у якому використовується слово або фраза, оскільки це може суттєво впливати на його семантичне значення.

Д) Семантичні мережі – це структуровані моделі, що відображають семантичні зв'язки між словами або концепціями. Вони використовуються для

покращення семантичного аналізу шляхом використання інформації про зв'язки між словами [2].

Дискурсивний аналіз – це метод вивчення мови та комунікації, який зосереджений на вивченні текстів і контексту їх використання з метою розуміння соціальних, культурних, політичних та інших аспектів. Основна увага в дискурсивному аналізі приділяється вивченню взаємодії мовних елементів (таких як слова, фрази, речення) з соціальними практиками, ідеологіями та іншими аспектами культурного контексту. Основні компоненти дискурсивного аналізу включають:

А) Вивчення мовних матеріалів, таких як публічні заяви, медійні тексти, політичні дебати тощо, з метою розкриття їх семантики, структури та інших особливостей.

Б) Розуміння соціального, культурного та історичного контексту, у якому відбувається комунікація, важливо для правильного інтерпретування дискурсу.

В) Дискурсивний аналіз допомагає розкрити ідеологічні аспекти текстів та виявити, як вони впливають на сприйняття та розуміння дійсності.

Г) Аналіз мови та дискурсу допомагає розкрити стратегії переконання, які використовуються в різних текстах з метою впливу на аудиторію [4].

Дискурсивний аналіз є багатограним підходом до вивчення мови та комунікації, який дозволяє розуміти не лише лінгвістичні аспекти, а й їхні соціокультурні та політичні наслідки.

Методика концептуального аналізу – це підхід до аналізу інформації та даних, що базується на концептуальних моделях або схемах, які допомагають організувати та розуміти зібрані дані. Основна ідея полягає в тому, щоб розкрити концепти та зв'язки між ними для кращого розуміння об'єкта дослідження.

Основні принципи та етапи методики концептуального аналізу: визначення об'єкта дослідження, побудова концептуальної моделі, збір даних, аналіз та інтерпретація даних, висновки. Методика концептуального аналізу використовується в різних галузях, таких як наука, бізнес, соціологія, політика та інші, для вивчення складних явищ та процесів. Вона дозволяє систематизувати та структурувати інформацію для отримання нових знань та розуміння.

Лінгвокультурологія досліджує зв'язок між мовою та культурними концепціями. Вона сприяє розвитку когнітивістики та антропології, вивчаючи, як різні мови відображають культурні поняття. Мова розглядається як складник культурного рівня сприйняття. Деякі дослідники вважають, що такий підхід є науково обґрунтованим, хоча деякі зарубіжні та «емігрантські» лінгвісти можуть не підтримувати це. Контрастивна лінгвістика переходить до лінгвокультурології зі впровадженням когнітивної парадигми. Ця зміна парадигми в контрастивній лінгвістиці призвела до розширення сфери досліджень і, відповідно, до зміни назви цього напрямку на лінгвокультурологію або етнолінгвістику. Терміни «лінгвокультурологія» або «лінгвістична концептологія» ще не мають чіткого визначення, оскільки

підходи до аналізу ще утворюються і можуть поєднувати різні лінгвістичні підходи.

Висновки. Дослідження мовної картини світу в українському науковому просторі є надзвичайно важливим для розуміння взаємозв'язку мови, мислення та культури. Українські напрями вивчення мовної картини світу зосереджуються на аналізі унікальних рис української мови, її символіки, концептів та мовних категорій, що відображають специфіку національного світогляду. Завдяки міждисциплінарному підходу, який охоплює лінгвістику, культурологію, психологію та когнітивні науки, вдається виявити глибокі взаємозв'язки між мовою і культурною ідентичністю українського народу. Подальший розвиток цього напрямку сприятиме не лише збереженню національної мовної спадщини, а й інтеграції української лінгвістики в сучасний світовий науковий дискурс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Мовні картини світу: принципи утворення та складові. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ, 2001. Вип. 7. С. 26–30.
2. Бойко Н. І., Кайдаш А. М. Міфологеми в українському романтичному просторі: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 155 с.
3. Жайворонок В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Мовознавство*. 2002. № 32. С. 51–53.
4. Живіцька І. А., Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії*. 2010. № 4. С. 20–25.
5. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 12–22.

УДК 94(477.86)

Марія Мороз

здобувачка вищої освіти рівня бакалавра
спеціальності 014 Середня освіта,
спеціалізації 014.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Любов Пена**
кандидат філологічних наук, доцент

ОПИСОВІ ЛОКАТИВИ ТА ЕРГОНІМИ СЕЛА ГАВРИЛІВКА НАДВІРНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто і проаналізовано прийменниково-іменникові конструкції та ергоніми села Гаврилівка Надвірнянського району Івано-Франківської області: визначено мотиваційно-семантичне походження та словотвірні способи найменування географічних онімів.

***Ключові слова:** топонім, мікротопоніми, описові локативи, прийменниково-іменникові конструкції, ергоніми, лінгвістика.*

Maria Moroz

obtaining higher education at the bachelor's level
specialty «Secondary education (Ukrainian language and literature)»

Research Adviser – **Lyubov Pena**
Candidate of Philology, Associate Professor

DESCRIPTIVE LOCATIVES AND ERGONYMS OF THE VILLAGE OF GAVRYLIVKA NADVRNIAN DISTRICT IVANO-FRANKIVSK REGION

The article notes and analyzes the applied-noun constructions and ergonomics of the village of Havrylivka Nadvirnyan district Ivano-Frankivsk region: the motivational-semantic origin and word-forming methods of naming geographical onyms are determined.

***Key words:** toponyms, microtoponyms, descriptive locatives, applied-noun constructions, ergonomics, linguistics.*

*Отримати ім'я – значить укоренитися
у ментальності, на ментальному рівні слова
і тим самим знайти нескортність.*

Іванишин В., Радевич-Винницький В. «Мова і нація».

Постановка проблеми. Мікротопоніми є багатим джерелом інформації про лінгвістичні процеси, що відбуваються в мовленні жителів різних регіонів.

Важливими елементами мовної картини світу певної місцевості, що відображають культурні, історичні, соціальні та мовні особливості території, є описові локативи та ергоніми.

Село Гаврилівка Надвірнянського району Івано-Франківської області має багатий топонімійний матеріал, який заслуговує на ретельне вивчення. Мікротопоніми, зокрема прийменниково-іменникові конструкції та ергоніми, є носіями місцевих традицій, відомостей про географічне розташування об'єктів і соціальні явища, що впливали на розвиток поселення, а також мають велике значення для розширення знань про мовну та культурну спадщину регіону; тому і виникає потреба в детальному лінгвістичному аналізі мікротопонімів, що дасть змогу глибше зрозуміти їхнє походження, семантику та функції у місцевій комунікації.

Таке формулювання акцентує на науковій новизні та важливості дослідження локативів та ергонімів для місцевої топоніміки.

Аналіз дослідження. Зацікавленість вивчення мікротопонімів у сучасній лінгвістиці зростає; про це свідчать роботи багатьох науковців: Н. Вебер, В. Грещука, О. Ципердюк, О. Михальчук, Н. Сокіл, Л. Білінської, В. Баньої, Л. Пени та ін.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб здійснити мовознавчий аналіз окремих мікротопонімів села Гаврилівка Надвірнянського району Івано-Франківської області, а саме описових локативів та ергонімів.

Виклад основного матеріалу. «Мікротопонім – вид топоніма, власна назва невеликого місцевого географічного об'єкта та частини макрооб'єктів (лісів, урочищ, полів, сінокосів, стежок, пасовищ, окремих каменів тощо)» [2]. Вони відображають історію заселення територій, зміни в ландшафті, економічну діяльність, культурні традиції місцевого населення та інші аспекти людської діяльності.

Зазначимо, що в деяких назвах відбиті діалектні особливості, що робить їх унікальними та цікавими для лінгвістичного дослідження.

Мікротопонімікон села Гаврилівка Надвірнянського району Івано-Франківської області представлений різноманітними номенами, проте найчисленнішу групу репрезентують прийменниково-іменникові конструкції або, як інакше їх називають, «описові локативи. Аналіз дав змогу висновувати, що вони, як і найменування інших населених пунктів, складаються з прийменників *за, коло, на, над, під, у*, що «вказують на розміщення об'єкта щодо іншого примітного об'єкта, і назви головного орієнтира» [3].

Засвідчено такі топоніми:

Коло склѐпу – біля магазину «Христина» у Долішньому кінці, назва походить із часів Австро-Угорщини, що означає «крамниця, магазин».

Коло садка́ (дитсадок) – частина сучасної вулиці Українська біля дитячого садка «Незабудка».

Коло Буфѐтчика – частина вулиці Українська біля помешкання чоловіка на прізвисько Буфетчик.

Коло нові́ї цѐркви – біля церкви Святого Архистратига Михаїла (нова церква).

Коло старі́ї цѐркви – біля церкви Святого Архистратига Михаїла (стара церква).

Коло цвѐнтари – частина вулиці Українська біля сільського кладовища.

Коло підстанції – частина вулиці Українська біля електричної підстанції.

Коло клубу – частина вулиці Українська біля Будинку культури.

Коло цегольні – частина вулиці Луги біля цегельного заводу, який функціонував за часів СРСР.

Коло млина – у Долішньому кінці біля колишнього млина.

Коло фірми – частина вулиці Українська біля фірми орендарів, що обробляють поля селян.

В ліпах – однойменна назва кутка *В липах*.

Коло кірнічки (кірнічини) – біля джерела в Горішньому кінці населеного пункту.

На горбі (горбах) – територія села на горбистій частині біля річки Велесничка (переважно правий берег).

На вазі – частина вулиці Українська, де колись була велика вантажна вага для зважування худоби та зерна за часів СРСР, коли функціювали колгоспи.

У грабчіках – частина села, де вряд посаджені дерева – граби.

У берегах – береги річки Велесниця.

У гонах – поля до лісу, поділені на гони (частини).

Під лісом – частина поля під лісом.

Коло Семчукового саду – частина вулиці біля саду чоловіка на прізвище Семчук.

Коло бáру або Коло Трицітьтрéтого (або На вазі) – біля магазину «Продуктовий» на вулиці Українська, прізвисько власника Трицітьтретий.

Коло Бобá – біля магазину «Оксана», прізвисько власника Біб.

Коло Орендарé або Коло Леóнтиєва – біля кафе-магазину «Росинка», прізвисько власника Леонтієв або Орендар.

Коло Касірки – біля кафе-магазину «Клавдія», прізвисько власниці Касірка.

Коло могíли – частина вулиці Українська, біля Братської могили Українським Січовим Стрільцям.

Коло Христíни – біля магазину «Христина», ім'я власниці Христина.

Коло Солóмчихі – біля магазину «Калина», прізвище власниці Соломко.

На автобóусні або Коло автобóусної – біля автобусної зупинки, також можуть уточнювати біля якої саме: долішньої, горішньої та ін.

Коло каплічки – біля каплички в Горішньому кінці.

На долині – частина села лівого берега річки у Долішньому кінці.

За водóв – частина села лівого берега річки.

Коло ставá – біля става у Долішньому кінці.

Коло ставів – біля ставів у Горішньому кінці.

На роздоріжжі (На шліху) – на перехресті доріг. У селі є два перехрестя, про які кажуть: *На шліху* – біля дитячого садка, *На горішньому роздоріжжі* – назва говорить сама за себе, що розміщена в Горішньому кінці.

Чимало таких назв перегукується з іншими номінаціями на позначення полів, неофіційних назв вулиць, дрімонімів. Наприклад, *Коло школи* – онім на позначення дороги та описового локатива.

Як видно із прикладів, до складу описових локативів, крім іменників та прийменників, можуть входити прикметники, які уточнюють, конкретизують розташування відповідного об'єкта.

«Ергонім — власна назва організації, виробничого або суспільного об'єднання» [1].

Вони теж є не менш важливим аспектом у топоніміці, адже відображають соціально-економічні та культурні процеси й тенденції розвитку мови. Вони не лише виконують функції ідентифікації та орієнтації, але й є індикатором лінгвістичних змін, культурних впливів та розвитку суспільства.

У селі функціонує чимало будівель із цікавими назвами: магазин-ресторан «Гаразд», кафе-магазини: «Росінка», «Христіна», «Клávдія», магазини: «Ву́лик», «Калі́на», «Продукто́вий», «Оксáна», кондитерський цех «Гаврі́лівські солодо́ці».

«Візитною карткою» села є легендарні «Гаврі́лівські солодо́ці». Назва представлена прикметниково-іменниковою конструкцією. Вона утворена мішаною трансонімізацією. Селяни назвали по-своєму цей цех, тому часто можна почути словосполучку *Соло́дкий цех* замість звичної назви.

«Гаразд» – іменникова конструкція, утворено від прізвища власника *Гараздюк* за допомогою відкидання суфікса *-юк*, утворилася назва, отже морфологічним способом, редеривацією.

Ергоніми «Христі́на», «Клávдія», «Оксáна» – іменникові конструкції, утворені за допомогою абсолютної трансонімізації від антропонімів. Перший має назву на честь власниці закладу. Господар магазину «Оксáна» назвав його на честь дочки.

«Ву́лик», «Калі́на», «Росінка», «Продукто́вий» утворені лексико-семантичним способом, за допомогою онімізації. Онім «Росінка» також має демінутивне значення, на що вказує суфікс *-инк-*. «Ву́лик», «Калі́на», «Росінка» – це іменникові конструкції, «Продукто́вий» – прикметникова.

Висновки. У результаті проведеного дослідження бачимо, що в сучасній ономастиці, на жаль, ергонімія ще недостатньо досліджена, проте має свої особливості. Адже назва магазину чи кафе може мати досить цікаве походження. Більшість власників обирають ту чи іншу назву, керуючись маркетинговою популярністю.

Найбільшу групу становлять описові локативи, кількість яких становить 38 номенів (23,5 %), майже чверть від усіх географічних назв села (162). Це зумовлено тим, що люди дають такі назви, щоб легше пояснити розташування як один одному, так і немісцевим жителям. Є назви маловідомі, а також нові. Мешканці переважно знають усі описові локативи, проте не всі назви вдалося зафіксувати, адже вони можуть виникати ледь не щодня. Перелічені в роботі номінації найбільш усталені.

Менша кількість припадає на ергоніми – 10 назв (6,2 %). Більшість лексем утворено лексико-семантичним способом як від пропріальної лексики, так і від апелятивної.

Загалом, вивчення мікротопонімів є важливим напрямом у лінгвістиці, що не лише дає змогу збагачувати розуміння мовних процесів, але й сприяє

збереженню культурної спадщини. Майбутні дослідження в цій сфері можуть дати нові цінні дані про взаємозв'язок між мовою, культурою та природою, а також сприяти розвитку міждисциплінарних підходів у вивченні мовних явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови. У 20 томах – Тека авторів. *Чтиво*. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Slovnyk_ukrainskoi_movy_U_20_tomakh/.
2. УКРАЇНСЬКА МОВА: Енциклопедія (2004). *Інститут історії України*. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016273>.
3. Пена Л.І. Мікротопонімія села Загвіздя Тисменицького району Івано-Франківської області. *Сучасна наука: теорія і практика*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: ГО «ІОМП», 2015. С. 61–65.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-31:141.2

Юлія Гнатюк

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Євген Баран**,
кандидат філологічних наук, доцент

МИРОН ШИПАК: ПРИКЛАД ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО РОЗКОЛУ ОСОБИСТОСТІ ЧИ ЗАРУЧНИК ЛЮДСЬКИХ ПРИСТРАСТЕЙ?

У статті досліджується розвиток екзистенціалізму як філософії та його вплив на літературу. Розглядається внесок українських письменників, які інтегрували екзистенційні ідеї у свої твори, зокрема Валер'яна Підмогильного та Антона Морговського. Аналізується роман Морговського «Мирон Шипак пішов» як приклад пошуку сенсу життя на тлі суспільних і особистих криз. Підкреслюється актуальність екзистенціалізму в українській літературі, навіть без оформлення його в окрему течію.

Ключові слова: екзистенціалізм, роман, проза, смисл, буття, Антон Морговський.

Yuliia Hnatiuk

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser – **Yevhen Baran**,
candidate of philological sciences, associate professor

MYRON SHIPAK: AN EXAMPLE OF AN EXISTENTIAL PERSONALITY SPLIT OR A HOSTAGE OF HUMAN PASSIONS?

The article examines the development of existentialism as a philosophy and its influence on literature. The contribution of Ukrainian writers who integrated existential ideas into their works, in particular Valerian Pidmohylnyi and Anton Morgovskyi, is considered. Morgovsky's novel «Myron Shipak is gone» is analyzed as an example of finding the meaning of life against the background of social and personal crises. The relevance of existentialism in Ukrainian literature is emphasized, even without designating it as a separate trend.

Keywords: existentialism, novel, prose, meaning, existence, Anton Morgovskyi.

Постановка проблеми. Екзистенціалізм як філософська й літературна течія, що досліджує фундаментальні аспекти людського існування, включаючи свободу, абсурд, страх, самотність і відповідальність, знайшов своє відображення в українській літературі, проте його вплив лишається

недостатньо осмисленим і реалізованим. Відсутність системного підходу до вивчення цього явища в межах української літератури створює прогалини в розумінні взаємозв'язку між філософією екзистенції та художнім текстом. Екзистенціалізм передбачає занурення у внутрішній світ персонажів, але сучасні твори нерідко обмежуються поверхневим зображенням емоцій або подій, не досліджуючи глибоких екзистенційних переживань. Антон Морговський вдало інтегрує екзистенційний контекст у свої прозові твори, створюючи багатозарову і філософськи насичену літературу. Його творчість відзначається глибоким зануренням у проблематику свободи, відповідальності, абсурду й самотності. Персонажі Морговського постійно перебувають у пошуку сенсу існування, ставлячи під сумнів усталені соціальні й моральні конструкції.

Аналіз досліджень. Екзистенціалізм як складний філософський і культурний феномен, став об'єктом вивчення українського літературознавства, хоча його дослідження часто відзначаються фрагментарністю. Одними з найбільш помітних літературознавців, які торкалися цієї теми, є Соломія Павличко та Юрій Шерех (Шевельов), чії праці заклали основу для осмислення екзистенційних мотивів в українській літературі. Соломія Павличко розглядає екзистенціалізм не як ізольоване явище, а як невід'ємну частину модерністського руху, підкреслюючи його синтез із європейськими літературними тенденціями. Її робота відкриває ширші перспективи для розуміння того, як українська література рефлектувала філософські виклики свого часу, хоча в її дослідженнях екзистенціалізм представлений здебільшого як допоміжна категорія. Шерех наголошує на зв'язку екзистенціалізму із національним питанням. Він показує, як екзистенційна філософія переплітається з історичною драмою України, відображаючи долю особистості в умовах постійного тиску колективних ідеологій. Його підхід демонструє, як екзистенційні теми можуть слугувати ключем до розуміння глибших культурних травм.

Метою статті є дослідження внутрішньої драми головного героя через призму екзистенційної філософії. Стаття зосереджується на аналізі психологічного й духовного розколу особистості Мирона Шипака, що виникає під впливом конфлікту між його свободою вибору та залежністю від зовнішніх обставин і власних пристрастей.

Робота має на меті визначити, чи є поведінка Шипака наслідком усвідомленого вибору в ситуації абсурду, або ж він виступає жертвою нестримних людських бажань, що суперечать його моральним принципам.

Виклад основного матеріалу. Екзистенціалізм як напрям сформувався на межі XIX – XX ст. у Данії. Там уперше прозвучали філософські засади Серена К'єркегора про нині загальновідоме поняття, яке закріпилося на різних рівнях мистецького руху. Філософія про існування напрочуд стрімко розвивалася в творчості багатьох відомих письменників, які зверталися до основних положень вчення. Крізь екзистенційні мотиви у художній літературі підіймалося одвічне питання сенсу буття людини. Прихильники цього напряму прагнули збагнути причини трагічної приреченості земного життя. Чимало українських

письменників робили спроби, додавали легкі відтінки, чорні вкраплення екзистенційного бачення у своїх художніх творах.

Відомий дослідник Юрій Шерех, аналізуючи і визначаючи повість Юрія Косача «Еней і життя інших» як приклад антеїстичного варіанту екзистенціалізму, запитував: «Наскільки органічна ця філософія в наших обставинах? Чи не є це просто наслідування сучасної західноєвропейської моди? Можна думати, що поява цієї філософії в наших обставинах має своє коріння. Якщо ми визначили екзистенціалізм у Франції як важливий відлам філософії французького резистансу, то антеїзм має свій ґрунт в українському резистансу і в кризі українського резистансу...»[1]. Суперечки про цю філософію не вщухали досить довго. Соломія Павличко в «Дискурсі модернізму в українській літературі» зазначала: «Екзистенціалізм, таким чином, став одним з пунктів конфлікту, в якому, з одного боку, виявлявся інтерес до цієї філософської доктрини й літературної практики, бажання інтегрувати її у свій дискурс, а з іншого – висувалася ідея про те, що екзистенціалізм – доктрина чужа, до українства безвідносна й у цілому сумнівна»[2, с. 496].

То чи існує в історії української літератури таке поняття як екзистенціалізм?

Екзистенціальний відтінок проявлявся здебільшого у інтелектуальних романістів, зокрема найяскравіше у Валер'яна Підмогильного та Віктора Петрова. Історичні обставини та суспільний рельєф лише обрамляли їхні твори й, переважно, слугували тлом. На перший план творці витісняли роздуми про екзистенціальні проблеми людського існування. Їхні герої схильні до глибокої рефлексії, зосередження на сутності індивіда та внутрішньої роздвоєності особистості. Втім, аналізуючи прозові твори письменників, літературознавці не поспішали виділяти їх екзистенціальний характер, а зосереджувались на психологізмі та інтелектуальній складовій.

Якщо розглядати екзистенціалізм в контексті сучасного літературного процесу, то виділяли Степана Процюка, Юрія Андруховича, Оксану Забужко. Зарахування більшості письменників до цього напрямку є дещо дискусійним питанням. Адже важко виокремити в їхніх творах чіткі й структурні межі екзистенціалізму як літературної течії. Присутні натяки та спроби реалізувати філософські принципи про складність буття, але не втілене стійке екзистенціальне начало.

Одним з найяскравіших прикладів дотичної до екзистенційної літератури є проза Антона Морговського. На жаль, його творчий доробок залишився без належної уваги, але сила його художнього Слова дивує міцним характером та відвертістю. Письменник працював у різних жанрах: новели, оповідання, повісті. За, здавалось, такий короткий і трагічний життєвий шлях, прозаїк залишив у літературному вимірі безліч оригінальних сюжетів. Нещодавно вийшов друком «загублений» сатиричний роман Антона Морговського «Мирон Шипак пішов». У цьому творі автор майстерно показав викривлену реальність суспільного ладу, де людина опинилася на межі внутрішнього розколу. А «загублений» через те, що понад три десятиліття залишався ненадрукованим,

хоча був написаний ще багато років тому. Та, зрештою, кожна книга народжується на світ тоді, коли вона того потребує.

В сатиричному романі «Мирон Шипак пішов» Антон Морговський вводить читача в контекст хаотичного та хворобливого суспільства періоду Перебудови, що наступив після аварії на Чорнобильській АЕС. У художньому творі письменник вдало обрав елементи екзистенціалізму, розкриваючи складність людського буття та проблеми сучасного світу через призму гострої сатири. Письменник спрямовував своїх героїв на пошук сенсу життя та самовизначення. З уст головного героя, Мирона Шипака, злітали екзистенціальні міркування, парадокси. Його метушня та муки невтомного розуму виростили з основних положень філософської доктрини. Зараз зрозуміло, що екзистенціалізм, саме у розумінні Жан-Поля Сартра (*екзистенція (існування) передує есенції (сутності)*), дійсно імпонував письменнику. У кожному його творі присутні герої, які постали з екзистенціалізму. І у сатиричному романі, де Мирон Шипак застряг у пекельному калейдоскопі роздумів про абсурдність буття, страху, відчаю і самотності, це важко не помітити. Він спілкувався з багатьма різнотипними персонажами, які представляли специфічні соціальні прошарки і мали свої унікальні характери. Однак, у більшості випадків, Мирон переживав розчарування від їхньої поведінки, яка не завжди відповідала його власним ідеалам й моральним принципам. Це посилювало відчуття відчуженості та беззахисності в світі, де абсурдність та безглуздя очікували на кожному кроці, що ще більше вирищувало його екзистенційну кризу: «Якщо в мерехтінні зірок і кружлянні галактик немає вищого смислу, грубо кажучи, немає Бога, то яка різниця, чим займатися: писати роман чи скарги в ЦК, проблемну статтю на фактах санепідемстанції чи анонімку, «розписати пулечку» (п'ятдесятку до ранку!) чи вірша?» [3].

Та чи були роздуми Шипака про вищі смисли дійсно потребою? Тим, що просочилося в жили його розгубленої сутності? Протягом роману ми маємо змогу споглядати за двома точками зору на історію: Мирона та його найкращого друга, Оповідача. З розповіді Оповідача читач дізнався про мимоволі утворений любовний трикутник, де Мирон усвідомлював свою позицію «крайнього». Врешті-решт, Галинка (винуватиця пристрастей людських), обрала надійного й порядного Мирона. Чи не ця ситуація стурбувала Шипака та його власне его, що надалі жодної згадки про найкращого друга в рукописах головного героя не було? А нескінченні ревності Мирона та думки про неодмінну зраду жінки зводили його до межі, до важливого рішення. Піти...: «Корти у Балашіївці з'явилися недавно, та вона уже встигла виявити, переконатися, що «народжена для цього виду спорту «Ракетки, м'ячики.

« — Краса і сила «.

Не встигла очухатись після хвороби, та вже встигла переконатися...

Що ж, струнка, довгонога, в білих атласних трусиках (фірма «адідас») і червоній футболці, - виглядає на корті пречудово, очей не відірвеш.

Невже це єдине, що її приваблює в тенісі? Не єдине – є ще партнер»[3, с. 230].

Мирон Шипак загравав у вищі смисли буття, поринав у філософські вчення, намагався зрозуміти власне призначення на світі ще задовго до того як познайомився з Галинкою: «Розмовляли не лише про насущі проблеми, а й вічні, пристрасно ламали списи про смисл життя, ймовірність потойбічного існування.

— Перебування на Землі – це лише підготовка до с п р а в ж н ь о г о .

— Ти не оригінальний. Рай, пекло, чистилище – все тут. І тільки тут.

Суперечки часто затягувались до глибокої ночі» [3, с. 35].

Головний герой прагнув знайти особливе кохання, щось неземне й страшно романтизоване: «Я плював на «естетику» (всі однакові), Мирон чекав Незнайомку...»[3, с. 24]. Це і стало своєрідним каталізатором занепаду особистості. Він шукав втілення власного сенсу в інших матеріях, забуваючи витворювати своє власне ставлення до розуміння сенсу.

Мирона накривало відчуття безнадії, поринаючи в суспільні проблеми, які затягнули у вир абсурду й нескінченного діалогу з внутрішнім Голосом. Шипаком заволоділа самотність, ревність та розчарування. Шлюб з Галинкою не наповнював його як особистість, і він постійно почував себе зайвим. І саме тому, Мирон Шипак вирішив піти, аби нарешті віднайти гармонію серця й розуму, які перебували в перманентному конфлікті. Головний герой сатиричного роману говорив екзистенційними наративами, але людські пристрасті затуманили його прагнення віднайти справжність, себе й смисл. Вищий...

Українська література не сформувала окремої течії екзистенціалізму, як це сталося у світовій літературі, наприклад, з роботами Жан-Поля Сартра чи Альбера Камю. Однак, багато українських письменників вдало інтегрують елементи екзистенційної філософії у свої психологічні твори. Їхні герої часто переживають глибокі внутрішні конфлікти, роздуми над сенсом життя, відповідальністю за вибір та зіткненням із абсурдністю буття.

Антону Морговському, як нікому, вдалося у своїх лаконічних й сильних прозових творах наділити своїх персонажів потужною філософською доктриною, у якій кожен з нас може побачити відображення власних життєвих пошуків, а головне – людських слабкостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юрій Шерех. Прощання з учора. 279–280 с.
2. Соломія Павличко. Дискурс модернізму в українській літературі: монографія. Київ: Видавництво імені Соломії Павличко «Основи»; Видавництво Stretovych, 2024. 494–497 с.
3. Морговський А. Мирон Шипак пішов: роман. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 268 с.

УДК 821.161.2-32В.Портяк

Діна Гонца

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Любов Процюк**,
кандидат філологічних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ ПОРТЯКА

У статті розглянуто ключові особливості малої прози Василя Портяка, а також його внесок у висвітлення визвольної боротьби українців на західноукраїнських землях. На основі аналізу чотирьох новел автора – «В неділю рано», «Гуцульський рік», «Перед косовицею», «Хованець» ми зробили висновок, що його твори насамперед присвячені дослідженню глибоко інтимних переживань людини та душевної боротьби як реакцій на екстремальні життєві ситуації.

Ключові слова: національно-визвольна боротьба, ОУН (Організація українських націоналістів), ідентичність, історичний контекст, героїзм.

Dina Hontsa

master's degree in higher education,
specialty «Philology. Ukrainian Language and Literature»

Research supervisor – **Lyubov Protsyuk**,
candidate of philological sciences, associate professor

THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE OF THE UKRAINIAN PEOPLE IN THE SHORT STORIES OF VASYL PORTYAK

The article deals with the key features of Vasyl Portyak's short prose, as well as his contribution to the coverage of the liberation struggle of Ukrainians in the western Ukrainian lands. Based on the analysis of the author's four novels – «It's early on Sunday», «Hutsul's year», «Before Kosovitsa», «Hovanets», we concluded that his work is primarily devoted to the study of deeply intimate human experiences and mental struggle as reactions to extreme life situations.

Keywords: national liberation struggle, OUN (Organization of Ukrainian Nationalists), identity, historical context, heroism.

Постановка наукової проблеми. Зображення Української повстанської армії в радянський час було спотвореним та мало суто негативний характер. Чимало архівних документів та наукових досліджень, які стосувалися діяльності цього формування, були цілеспрямовано засекречені та сфальсифіковані тоталітарним режимом. У останні роки в сучасній українській літературі помітно зріс інтерес до цієї теми. Апелює до історії та по-новому осмислює національно-визвольну боротьбу ОУН-УПА, зокрема галичан,

талановитий письменник та кіносценарист Василь Портяк. Новелістику цього автора досліджують Іван Андрусак, Вікторія Гудзенко, Володимир Даниленко, Василь Карп'юк, Володимир Панченко та ін.

Мета статті: розглянути художні аспекти зображення національного спротиву українців у творчості Василя Портяка та дослідити глибокі людські емоції героїв, які переживали ці події.

Наукова новизна поданого дослідження полягає у поєднанні літературного аналізу текстів та історичного контексту, що може розкрити нові можливості у вивченні творчості Василя Портяка.

Виклад основного матеріалу. Новели митця «В неділю рано», «Гуцульський рік», «Перед косовицею», «Хованець» присвячені художньому аналізу післявоєнної ситуації та діяльності повстанського руху на Західній Україні. Дослідниця Роксана Харчук зауважує, що цікавість Василя Портяка до упівської теми зумовлена автобіографічно – батько письменника Василь Білінчук (позивний Сибіряк) та дядько Дмитро загинули у національно-визвольній боротьбі під проводом ОУН-УПА [8, с. 57]. Сам же автор казав: «Це особисте для багатьох з мого покоління, хоч ми і запізнилися на той «з москалями тан наших батьків» [7]. Ми, проаналізувавши гуцульську прозу Василя Портяка, констатуємо, що митець досліджував у своїх новелах долі не тільки повстанців, а й людей, які якимось чином контактували із учасниками спротиву.

Про свою манеру письма Василь Портяк розповідає в одному із своїх інтерв'ю: «правлю, переписую, скорочую, доки не перестане муляти бодай розділовий знак. Це моє лихо, таке, як у піфії, вичікування голосу й доскіплива, марудна праця, зате не стидаюся ні за одну зі своїх новел...» [3, с. 39]. Дослідниця Віра Агеєва робить справедливий висновок стосовно письменства Василя Портяка та вважає, що він завжди керувався принципом: «людину можна вбити, але не можна перемогти» [1]. Безсумнівно, герої його творів демонструють незвичайну стійкість, силу духу та незламність перед обставинами.

У новелі «Перед косовицею» автор розповідає як радянська система знищувала й цілі родини повстанців. У творі Василь Портяк змальовує типову ситуацію – чоловіка із спотвореним обличчям привозять до дружини. У новелі звучить думка радянського окупанта про те, що він «нарочно ліг лицем на гранату» [2, с. 128]. Можемо припустити, що чоловік, розуміючи свою приреченість, дійсно міг зробити це, щоб врятувати таким чином сім'ю.

Твір через дитяче сприйняття розкриває страхітливую навколишню дійсність. Процик, герой новели, на жаль, у свої неповних шість уже не боїться ні загарбників, ні зброї, адже до них неодноразово приходили військові і «стріляли з пепешок у небо» [2, с. 127]. Довірливий хлопчик впізнає у вбитому чоловікові батька і розповідає про це радянському окупанту. Варто зупинитися на образі цього чорновусого солдата Левана, ймовірно азійської зовнішності, через зображення якого автор стверджує, що навіть серед радянських воїнів траплялися іноді совісні люди. Як протилежність Левану, письменник розкриває образ зрадника Феді, який «мав військо вбрання і зброю, ходив по

лісах з солдатами і називався стрибок» [2, с. 125]. До речі, випадки зради серед етнічних українців були непоодинокими. Вони були добре обізнані з місцевістю, тому були небезпечним ворогом для горян.

Символічною та надзвичайно зворушливою є остання сцена новели. Жінка мовчки оплакує коханого чоловіка. «Мама присіла перед Проциком і все пестила долонями його обличчя...» [2, с. 129], ймовірно впізнаючи у ньому батькові риси.

Новела «Гуцульський рік» написана у формі нотаток дяка-оповідача. Кожен його запис є історично важливим для розуміння складних умов, у яких перебували галичани у період радянської окупації. Нотатки зроблені, як зауважує автор, «на берегах старого календаря» [2, с. 114], адже, ймовірно, через те, що у дяка забрали і «Псалтир», і зошити, у які він «співанки та казки списував» [2, с. 114], іншого паперу для фіксації подій у нього не було.

Дослідниця Роксана Харчук зауважує, що присутність Бога в текстах Василя Портяка додає їм трагічного звучання [8, с. 57]. Дійсно, слова із Святого Письма використані оповідачем дуже влучно. Наприклад, побачивши як його голодуючі діти їдять на Власія м'ясо, дяк спочатку картає їх, проте згодом згадує слова Ісуса Христа: «А ти хто такий, що осуджуєш ближнього?» [2, с. 117]. Про те, як дяк мріє про мирну працю на землі, читаємо у рядках: «Забув сказати сьогодні Парасі, аби часник-лук посадила під зиму» [2, с. 115]. Читачеві таке зауваження оповідача на фоні гнітючого настрою можуть здатися недоречними. Проте саме ці слова дяка вказують на незламність українців, які, незважаючи на обставини, вірять у краще майбутнє.

Записи про земні турботи переплітаються із розповідями про селян, яких депортували, про повстанців, які переховуються в криївках, батьків, які оплакують своїх дітей. Є у нотатках дяка й згадки про те, як по селах вирував тиф: «...в хатах слабують і вмирають люди...» [2, с. 116]. Повідомлення героя-оповідача: «Гаддя сьогодні в землю ховається, а людині хіба йому завидувати – нема перепочівку» [2, с. 115], – підтверджує сильне виснаження галичан голодом, хворобами, окупацією.

Варто зауважити, що про смерть дяк говорить, не проявляючи ніяких емоцій, просто констатує факт. Натомість більше він переймається душею людини: «Прости, Боже, його душу...» [2, с. 115]. До Бога чоловік звертається і в хвилини відчаю: «О Господи, згадай же, що я ходив перед обличчям Твоїм правдою та цілим серцем...» [2, с. 118]. Про долю дяка, який турбувався навіть про душу радянського окупанта читачеві доводиться здогадуватися. Його останній запис на берегах календаря: «Діточки мої, – це пишу я до вас, щоб ви не грішили!...» [2, с. 118], – свідчать про велике серце оповідача, який вірить, що навіть у найстрашніші часи головним у житті є любов та милосердя.

Цікавим за своєю композицією є також твір Василя Портяка «У неділю рано». Як зауважує літературознавиця Любов Процюк, новела письменника має помітний кіноматографічний ефект [4], який досягається у творі повною відсутністю авторських ремарок та кадровим монтажем. Поет та публіцист Олександр Сопронюк додає, що ця новела заслуговує на участь в літературному хіт-параді «за лаконізм, уміння балансувати на межі авангарду й традиції, за

глибину осягнення національної трагедії» [7]. Твір побудований у формі діалогів між героями, які змушені зимувати у криївці. Вражає те, що, незважаючи на безвихідь, галичани намагаються пристосуватися до нестерпних умов перебування під землею. Вони створили там певний затишок («навіть фіранку повісив; аби глину не видко» [2, с. 121]), дотримуються розпорядку («спім лиш по режиму» [2, с. 122]), згадують щасливе минуле й, таким чином, підтримують один одного. Захоплюють також стосунки між уже немолодими людьми: «Аби ще не заслаб, моє біднятко. Ляжу коло нього, хоч трохи зігрію» [2, с. 121]. Духовною опорою для них стає також читання Біблії та молитва: «Оборони мох діточок від злої напасті, від кулі, облави та неволі...» [2, с. 119]. Новела закінчується трагічно. Військові знаходять сховок нещасних людей, які навіть перед смертю не втрачають своєї душевної чистоти.

Новела-ретроспекція «Хованець» повертає читача в минуле та розповідає про те, які підступні методи використовували чекісти для боротьби з повстанцями. Колишній воїн УПА Михайло, провідує родину свого бойового товариша, який загинув у тій страшній війні. Твір побудований у формі спогадів про часи, коли по селах між людьми панував страх та недовіра. Підтвердження цього знаходимо в тексті: «чекісти вже багато наwerbували, застрашили» [2, с. 134]. Герой новели зазначає, що емгєбісти застосовували проти бунтарів снодійні препарати, які підсипали їм у їжу: «Не один попоїв у хаті, а проснувся в камері» [2, с. 134]. Ще одним методом боротьби із вояками УПА були радіопередавачі: «Радіомаяк, настроений на хвилю. Натиснув на кнопку – підключилося живлення й сигнал пішов...» [2, с. 134]. Саме такий оповіщувач розмістили у хаті дружини Петра. Жінка усе життя відчуває вину за смерть чоловіка, який потрапив у пастку чекістів. Свою провину розуміє і Михайло, адже він, сотенний УПА, «не мав права пустити його назад» [2, с. 133]. Отож, цих двох немолодих людей об'єднує трагедія, яка знищила не тільки рідну їм людину, а й відібрала душевний спокій.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, творчість Василя Портяка, безперечно, є знаковою для сучасного читача, адже письменник художньо осмислює реалії минулого, які мають вплив і на теперішні події. Через те, що художній матеріал митець черпав не лише з історичних реалій, а й з власного досвіду, його твори відзначаються особливою глибиною, емоційною насиченістю та достовірністю. У своїх новелах письменник досліджує психологічні стани героїв, які не обирають життєві обставини, проте завжди мають право на рішення, яке визначає їхню позицію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеєва В. Українська мала проза ХХ століття. Антологія. Київ: Факт, 2007.
2. Портяк В. У снігах: Новели. Київ: Факт, 2006. 120 с.
3. Портяк В. Я відчув смак цієї роботи [інтерв'ю]. Львів: Кіно-Театр. 2019. № 3. С. 39–41. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/a108128d-dbc8-4be7-8644-fa0048d19c85>

4. Процюк Л. Проблемно-мотивний спектр новелістики Василя Портяка. Івано-Франківськ: Перевал, 2016. С.269–272.
5. Сіренко С. Чоловіка не стало: яким Василь Портяк залишиться в пам'яті друзів та колег. URL: <https://mi100.info/2019/03/03/cholovika-ne-stalo-yakym-vasyl-portyak-zalyshytsya-v-pamyati-druziv-ta-koleg/>
6. Сопронюк О. Василь Портяк. Поза світом і часовим поступом. Хвиля Десни, 2019. URL: <https://hvilya.com/news/culture/vasyl-portiak-poza-svitom-i-chasovym-postupom.html>
7. Сопронюк О. Про Василеві, Портякові «Вишневі ночі». *Всеукраїнська літературно-художня газета*. 2019. №2(103) С.4–5. URL: <https://www.calameo.com/read/005265093eac9334b99df>
8. Харчук Р. Письменник з іншого світу. *ДивоСлово*. Київ: Преса України, 2010. С.56–58.

УДК 821.161.2:7.034.7

Мирослава Карпан
здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Олександр Солецький**,
доктор філологічних наук, професор

ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ СВІТУ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО У ТВОРАХ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА

У статті досліджено особливості художнього моделювання українського барокового світу у творчості Валерія Шевчука. Визначено, що сфери його зацікавлень давнім українським світом розкриваються у наукових та художніх творах. Схарактеризовано основні тематичні та ідейні центри наукових праць В.Шевчука про бароко. Поряд з цим проаналізовано ті художні твори автора, де змодельовано особливості буття людини 17-18 століття.

Ключові слова: модель, бароко, Валерій Шевчук, образ, символ.

Myroslava Karpan
master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Research Adviser - **Oleksandr Soletskyi**,
Doctor of Philology, Associate Professor

ARTISTIC MODELING OF THE IMAGE OF THE UKRAINIAN BAROQUE WORLD IN THE WORKS OF VALERIE SHEVCHUK

The article examines the peculiarities of the artistic modeling of the Ukrainian baroque world in the work of Valery Shevchuk. It was determined that the spheres of his interest in the ancient Ukrainian world are revealed in scientific and artistic works. The article features the main subject and ideological centers of V. Shevchuk's scientific works on Baroque and those artistic works of the author, which modeled the peculiarities of human existence in the 17th and 18th centuries.

Key words: model, baroque, Valery Shevchuk, image, symbol.

Постановка проблеми. У сучасному літературознавстві та методиках вивчення української літератури у закладах вищої освіти з'являються нові підходи до осмислення та інтерпретації творчості письменників. Валерій Шевчук - один із яскравих, самобутніх представників української літератури, який здобув популярність своєю оригінальною, багатогранною, неординарною науковою та художньою творчістю, де розкрита у різних формах складні й глибокі рефлексії сучасності.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою системного вивчення наукової та художньої творчості Валерія Шевчука в контексті традицій сучасної вищої школи, філологічних спеціальностей, літератури українського бароко, насамперед через вивчення взаємозв'язків між науковими та художніми творами, презентуваннями різностильових авторських стратегій наукової та художньої інтерпретації барокового світу.

Аналіз досліджень. Барокові літературні традиції у творчості Валерія Шевчука вже досліджувало багато науковців. Зокрема, у працях В. Балдинюк, Н. Беляєвої, Т. Бледних, Н.Городнюк, М. Жулинського, Р. Корогодського, Р. Мовчан, М. Павлишина, О.Солецького, Л.Тарнашинської розкрито окремі аспекти впливів літератури та культури 16-18 століть на прозу Валерія Шевчука. Людмила Тарнашинська, зокрема, вважає, що екзистенціальна природа «Шевчукових героїв виразно барокова: таке містичне світовідчуття було притаманне людині Бароко – з її екзистенціальним пережиттям містичного, інобуттєвого як іманентної властивості людської сутності [5; с.199]». Про проблеми генези й специфіки небарокових знаків у творчому доробку В. Шевчука порівняно з версіями Х.Л. Борхеса, У. Еко, М. Павича пише Н. Городнюк [1; 2]. Дослідниця припускає, що одним із джерел формування та становлення художньої самосвідомості, творчого методу та стилю Валерія Шевчука є саме українська барокова література. Підтвердження цьому віднаходимо й у роботах В.Балдинюк, З.Шевчук, О. Юрчук. Барокові принципи художнього відображення, стверджує Олена Юрчук, визначили процес моделювання художньої дійсності у романі „Три листки за вікном». Про діалогічність художнього мислення Валерія Шевчука написано у працях О.Солецького «Валерій Шевчук і бароко», «Емблематичні форми дискурсу: від міфу до постмодерну» [3; 4].

Мета нашої статті полягає в намірі з'ясувати специфіку впливів барокових текстів і контекстів, давніх художніх систем на моделювання художніх образів та авторський стиль Валерія Шевчука.

Виклад основного матеріалу. Центральне місце в історіографічній моделі Валерія Шевчука займає українська барокова література. Дослідження та переклади Валерія Шевчука розширюють та поглиблюють знання про літературу XVI-XVIII століть, відкривають невідомі сучасному читачеві імена. Вивчення джерел поміж текстом й історичним контекстом – одна з ключових засад його досліджень. Праці В.Шевчука мають «людиноцентричний» характер, конкретні персоналії стають головними рушіями історичного форматування літератури. Саме тому, популярні ще з кін.19 століття біографічний та філологічний підходи до вивчення історії літератури є методологічними центрами багатьох його праць.

Автор реалізує оригінальні спроби відтворення внутрішнього, душевного, інтелектуального життя українських письменників (зокрема, І.Вишенського, Л.Барановича, Д.Братковського, Т.Прокоповича). Тож можна стверджувати про певне взаємонакладання рецепції в межах «історія-текст», що визначає методику досліджень Валерія Шевчука. У своїх інтерв'ю В.Шевчук часто наголошує, що намагається описати лише „свою версію такого

прочитання». Інтерпретація конкретних текстів переповнена аналогіями, зіставленнями, які дослідник віднаходить, спостерігаючи за розвитком і традиційністю конкретних жанрів, тем, символів. Цим зумовлена вагомість інтертекстуальних пошуків у його історіографічній моделі.

Дослідження Валерія Шевчука спрямовані на обґрунтування повноцінності української літератури, насамперед, барокового періоду. Барокові тексти в узагальненнях дослідника – вишукані, оригінальні інтелектуальні конструкції. Провідними ознаками, які предметно виражають цю стилістичну своєрідність, є: „ускладнена образність», „творення химерних композиційних структур», заміна прозаїчного викладу „словесно-фігурним (химерно-викрутасним)», „орнаментування» ускладнених композиційних структур, „підтекстові, кількоплощинні читання, творення на трьох рівнях: високе, середнє, низьке бароко». Для бароко, за Шевчуком, вагомими є багатозначність тексту, можливість його кількарівневого прочитання, відкритість тексту. Творення барокових концептів відбувається шляхом несподіваних поворотів, появою нових варіантів тлумачення тексту, з'явою протилежних змістових ідей. Ці ознаки Валерій Шевчук називає «явищем прообразності».

Твори українських письменників 16-18 століть в оцінках Валерія Шевчука виділяються особливим ставленням й розумінням до природи мови, оригінальним розумінням філософії мови. Часто об'єктом для типологічних класифікацій він обирає „жанр». Досліджуючи барокову поезію, драму, прозу, приходять до висновків – «жанрові форми літератури творилися на основі попередніх та мали синкретичну, взаємоперехідну природу: поетичні жанри часто абсорбували елементи драми, проза – поетичні, і навпаки» [4, с.304].

Вагомою рисою досліджень Валерія Шевчука є вивчення ідеологічного підтексту барокових прийомів, латентних ідейних концептів, які відбивають давні психічні настрої українського соціуму. Отже, типологізація барокової літератури для Валерія Шевчука, як правило, збігається з тими, що маємо в інших класичних дослідницьких студіях. Оригінальним є те, що Валерій Шевчук пропонує власне номінування певних ознак і вдається до синтетичних стягнень в узагальненнях стилістики та поетики (прообразність, алегорично-аніміалістична поетика).

Вивчення творів барокової літератури для В. Шевчука – вагоме джерело для власної художньої творчості. Ледь не в усі прозові твори він вносить цитати з багатьох барокових, часом цілі фрагменти, використовує посилання, історичні та літературознавчі згадки, які прив'язують його художні твори до текстового простору 16-18 століть. Тож уся сукупність барокових „голосів» є вагомим елементом організації власних текстів.

Барокові знакові форми, як архетипні ряди, у творчому процесі зазнають трансформацій та модифікацій, що стали основою творення прози. Художньою формою цих процесів у Валерія Шевчука часто стає поетика марень та сновидінь, яка й для барокових письменників була актом самозаглиблення, пізнання у таємниці світобуття, поринанням у сферу ірраціонального. І у І.Величковського, Г.Сковороди вона означена як „безодня», провалля, що

пов'язує вчення Г.Сковороди до всіх пізніших наук про „підсвідоме» або ліпше позасвідоме» (Д.Чижевський).

Ця світоглядна практика є фоном для розлогих текстових модифікацій у Валерія Шевчука. Обра з безодні є основою для художнього світопорядку в романах Валерія Шевчука „Око прірви», „Три листки за вікном», повістях „Розсічене коло», „У пащу дракона», ідейні колізії яких розкриваються в дихотоміях душі та світу – світлого/темного, вічного/минушого тощо. Властиві бароковій поетиці опозиції: життя/смерть, душа/тіло, гедонізм/аскетизм, добро/зло, істина/омана стають осердям для філософських осмислень.

У різних контекстах Валерій Шевчук трактує ідею „самості», за Юнгом, „мікрокосму» у Г.Сковороди. Позначаючи цілісність людської натури, у ній концентрується генеза формування особистості. Символічними позначеннями „самості» є куля, сфера, коло, німб святого, око. Під впливом традицій бароко ця ідея у Валерія Шевчука трансформується у символічні образи ока прірви, розсіченого кола, черева апокаліптичного звіра, що символізують властиву для барокового світопорядку ідею деструктивного розламу світової гармонії.

Бароковий світ для Шевчука перетворюється в міфологізований простір, автор вдається ніби до „переказу переказу» (Г.-Г.Гадамер). Різні часові посилення (вказування конкретної дати, року, місяця; прив'язування фабульних рухів до створення конкретної книги; моделювання життєвих ситуацій барокових письменників та митців – К.Зіновієва, С.Величка, Г.Сковороди, І.Турчиновського), насамперед ніби скеровані на досягнення ефекту реальності та правдивості оповіді, є елементами уніфікації та „оживлення» історичного минулого 16-17 століть. Але в загальній фабульній структурі творів їхня значимість постає суперечливо й мінливо. Хронологічна точність, вказана автором у текстах, дисонує до усіх інших фіктивних фабульних розгортань. Тож часове маркування перетворюється в позначення координат нового міфу, або „історичної містифікації» (З.Шевчук) бароко.

Відтворення барокових сюжетів, символів, тем, образів, топосів стає одним з елементів моделювання міфологізованих структур, які опираються на бінарні контрасти: ідеальний світ давньої мудрості (спокою, гармонії, душевної цілісності) та реальний – розбещений, невтішний, грубий та фальшивий. Барокові письменники й митці, що виступають персонажами творів Валерія Шевчука, перетворюються в міфічних (наділених особливою силою, непохитністю духу, мудрістю) героїв, які наполегливо шукають розв'язання складних та вишуканих буттєвих загадок. Балансуючи поміж реальним й умовним, особистим і загальним, вони стають художніми засобами презентації єдності протилежностей, „синкретизму», що відсилають до міфічного принципу кон'юнкції у трактуванні К.-Г.Юнга.

Водночас, окремі твори письменника відповідають певним жанроформам 16-18 століть, організовані за їхнім структурним шаблоном: листа („У череві апокаліптичного звіра»), інтермедії („Розсічене коло»), трагікомедії („Срібне молоко»), емблеми, діалогу чи навіть літопису. Отже, жанр творів В.Шевчука постає як модифікація давніх барокових типів.

Стилізація барокових форм – це теж риторичний жест відсилання до барокових авторів, жанрів, тем. Так у творах Валерія Шевчука з життя мандрівних дяків-поетів зринають форми еротичної лірики. Як перекладач „Житій Святих» Дмитра Туптала та дослідник його спадщини, він активно використовує житійну барокову прозу, зокрема у повісті „Ілля Турчиновський»та у романі „Око Прірви».

У жанрових структурах В. Шевчука спостерігаємо творче змішування форм барокового епосу, лірики, драми, поєднання кількох барокових жанрів. Зрештою, це варто трактувати як свідому стратегію Валерія Шевчука підняти й „перевернути» пласт барокового досвіду. Тож, характерний для бароко синтез різних традицій засадничо присутній і у творчій настанові Валерія Шевчука. Тож його романи, зокрема, „Око Прірви» (як і багато інших) сприймається багатозначно. Таке „змішування жанрів» проковує множинність прочитань. У цьому творі легко побачити й історичний роман, що відтворює конкретний часовий хронотоп, алемтакож можна розрізнити і його агіографічну модель, або ж її травестійний вимір, чи філософський діалог та навіть емблематичне осягнення сенсу культури та історії суспільства.

Це відображено й у визначенні жанрів, їхній номінації: „Дім на горі» – роман-балада (М.Павлишин), „Три листки за вікном», „На полі смиренному» – романи-притчі (Г.Полякова, Л.Тарнашинська), окремі – історико-фантастична проза. Додаткові уточнення цих жанрів однаково важливі, а всі разом - відображають органічну риторичну форму його текстових структур.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Наукова, перекладацька і художня творчість В.Шевчука презентують різні форми діалогу між автором і світом українського бароко. Загалом вони утворюють продуктивний творчий комплекс, бо дослідження спрямовані на популяризацію українського літературного бароко, що проявляється і активній в перекладацькій діяльності сучасною українською мовою пам'яток 16-18 століть, відкриття маловідомих фактів, письменників, творів. Між науковими розвідками і художніми творами Валерія Шевчука існують тісні взаємозв'язки. Студії про бароко стали своєрідним універсумом пам'яті, що впливає на художню прозу автора. Різні форми інтертекстуальних виявів, художнє моделювання світу бароко, використання текстів 16-18 століть як основи для написання власних демонструють важливість ресурсів минулого для когнітивних та креативних інтерпретацій. Бароковий світ, окреслений у бароковому тексті, для Шевчука – це знакове поле, де реалізується система передбачень й очікувань, формула координуючих точок для пізнання та розуміння світу і власної особистості. Аксиологічні, світоглядні, естетичні зразки поезики та філософії бароко стали для письменника стимулювальним творчим контекстом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городнюк Н.А. Знаки необарокової культури Валерія Шевчука: компаративні аспекти. Київ: Твім інтер, 2006. 216 с.

2. Городнюк Н.А. Знаки необарокової культури в творчості Валерія Шевчука: компаративні аспекти: дисертація на здобуття наук. ст. канд. філолог. наук: 10.01.05. Дніпропетровськ, 2003. 180 с.
 3. Солецький О.М. Валерій Шевчук і бароко. *Дивослово. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України*, 2010. №10. С. 35–41.
 4. Солецький О. Емблематичні форми дискурсу: від міфу до постмодерну. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2018. 400 с.
 5. Тарнашинська Л.Б. Художня галактика Валерія Шевчука: Постаць сучасного українського письменника на тлі західноєвропейської літератури. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. 224 с.
- Юрчук О. Принцип відображення як необарокова тенденція. *Волинсько-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2004. №12. С. 130–135.

УДК 82.09:821.161.2]502/504-021.414

Ольга Кухар

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Оксана Залевська**,
доктор філологічних наук, доцент

ЕКОКРИТИЧНІ ВИМІРИ ЯК СПОСІБ ВИЯВУ АВТОРСЬКОЇ ІНТЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ ЛІНИ КОСТЕНКО, ДМИТРА ПАВЛИЧКА, ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА)

У статті розглянуто екокритичні виміри в поетичній творчості Ліни Костенко, Дмитра Павличка та Тараса Мельничука як засіб виявлення авторської інтенції та відображення екологічних цінностей. Досліджено, як поети шістдесятників сприймають природу, її красу та вразливість у контексті соціальних і культурних змін, що відбувалися в Україні в той час. Проаналізовано, як їхня творчість відображає екологічні проблеми, національну ідентичність та соціальну відповідальність, а також як авторські інтенції впливають на формування екологічної свідомості читачів. Підкреслено важливість екокритики як літературознавчого підходу, що дозволяє глибше зрозуміти зв'язок між літературою і природою. Наведено приклади з поетичних творів, продемонстровано, як екокритичні мотиви у творчості шістдесятників сприяють формуванню нового сприйняття природи та екологічної етики в сучасному контексті.

Ключові слова: екокритика, авторська інтенція, Ліна Костенко, Дмитро Павличко, Тарас Мельничук, поетична творчість, шістдесятники, екологічні цінності, природа, національна ідентичність, соціальна відповідальність, екологічна свідомість, українська література.

Olha Kukhar

master's degree in higher education
specialty «Philology (Ukrainian Language and Literature)»

Scientific supervisor – **Oksana Zalevska**,
Doctor of Philological Sciences, Docent

ECOCRITICAL DIMENSIONS AS A WAY OF EXPRESSING AUTHOR'S INTENT (BASED ON THE MATERIAL OF THE POETS OF THE SIXTIES: LINA KOSTENKO, DMYTR PAVLYCHKO, TARAS MELNYCHUK)

The article examines ecocritical dimensions in the poetic work of Lina Kostenko, Dmytr Pavlychko, and Taras Melnychuk as a means of revealing the author's intention and reflecting ecological values. It examines how the poets of the sixties perceive nature, its beauty, and vulnerability in the context of the social and cultural changes that were taking place in Ukraine at that time. It is analyzed how their work reflects environmental problems, national identity and social responsibility, as well as how the author's intentions influence the formation of readers' environmental consciousness. The importance of ecocriticism as a literary approach that allows for

a deeper understanding of the connection between literature and nature is emphasized. Examples from poetic works are given, demonstrating how ecocritical motifs in the work of the sixties contribute to the formation of a new perception of nature and environmental ethics in the modern context.

Keywords: *ecocriticism, author's intention, Lina Kostenko, Dmytro Pavlychko, Taras Melnychuk, poetic work, the sixties, environmental values, nature, national identity, social responsibility, environmental consciousness, Ukrainian literature.*

Постановка проблеми. В умовах глобальних екологічних криз та зростаючої свідомості щодо взаємозв'язку між природою і людським життям, дослідження екокритичних вимірів в літературі набуває особливої актуальності. Поети-шістдесятники України, такі як Ліна Костенко, Дмитро Павличко і Тарас Мельничук, виявили здатність через свою творчість порушувати питання екологічної етики та відповідальності, що відображає глибоке усвідомлення природи і її цінності. Проте, недостатньо досліджені аспекти авторської інтенції, яка стоїть за екологічними мотивами в їхніх творах, викликають потребу в глибшому аналізі. Проблема полягає у визначенні та аналізі того, яким чином екокритичні елементи в поетичній творчості зазначених авторів служать засобом вираження їхньої інтенції, а також у виявленні специфіки екологічних уявлень, що формуються через літературні образи. Зокрема, важливо дослідити, як природа та екологічні цінності в поезії шістдесятників стають не лише предметом опису, а й важливим елементом у формуванні соціальної та національної ідентичності. Таким чином, необхідність аналізу екокритичних вимірів у поетичній спадщині Ліни Костенко, Дмитра Павличка та Тараса Мельничука відкриває нові горизонти для розуміння їхнього внеску в українську літературу та формування екологічної свідомості суспільства.

Метою статті є аналіз екокритичних вимірів у поетичній творчості Ліни Костенко, Дмитра Павличка та Тараса Мельничука з акцентом на виявлення авторської інтенції, що стоїть за їхніми екологічними мотивами.

Виклад основного матеріалу. Термін «екокритика» використовується для позначення критичного підходу, що виник у США завдяки Черіл Глотфелт – співредактору збірника «Хрестоматія екокритики: орієнтири літературної екології» і співзасновниці Асоціації з вивчення літератури та довкілля (1992). Вперше цей термін був вжитий наприкінці 1970-х років під час симпозіуму Асоціації західної літератури. На початку 1990-х американська «екокритика» вже стала досить розвиненим академічним напрямом, особливо в порівнянні з британською. Відмінність між американською та британською версіями «екокритики» полягає не лише в термінах (американці зазвичай вживають «екокритика», тоді як британські дослідники частіше говорять про «зелені студії»), а й у тональності наукових робіт. У американських дослідженнях переважає «піднесений» стиль, інколи охарактеризований як «обіймання дерев» у негативному сприйнятті радикальних літературних критиків. У свою чергу, британські дослідники частіше вживають «гнівну» тональність, закликаючи до обережності щодо загроз довкіллю з боку влади, промисловості, комерційних інтересів та неоколоніалізму [1].

Екокритика, яка поступово завойовує своє місце в академічному середовищі Британії та Північної Америки, цілком підходить для інтерпретації творів українських авторів, незважаючи на те, що термінологічний апарат ще не зовсім визначений і апробований, а також існує дискусійність у відносинах між культурою і природою. Екоцентричний підхід до аналізу творів акцентує увагу на зовнішньому середовищі: на будинку та його околицях, а не на особистості власника та його психічному стані. Це означає переосмислення акцентів з внутрішнього на зовнішнє, тобто те, що раніше сприймалося лише як «обставини», тепер переходить з критичних маргіналій в центр уваги [2].

П. Баррі визначає кілька завдань екокритики, зокрема:

1) переосмислення відомих творів з екоцентричної точки зору, з акцентом на відображенні світу природи;

2) розширення застосування низки екоцентричних термінів, щоб вони охоплювали явища, що не стосуються безпосередньо природи; це можуть бути поняття, такі як зростання і енергія, баланс і дисбаланс, симбіоз і взаємозалежність, а також ефективне або неефективне використання енергії та ресурсів;

3) звернення до письменників, у творах яких природа займає центральне місце;

4) розширення спектра літературно-художніх практик, з акцентом на документальну літературу, зокрема на рефлексивні твори топографічного характеру, такі як есе, нотатки з подорожей, спогади тощо;

5) заперечення концепцій «соціального конструктивізму» і «лінгвістичного детермінізму», які домінують у сучасних літературних теоріях (з акцентом на соціальній і мовній конструкції зовнішнього світу) та захист екоцентричних цінностей, колективної етичної відповідальності і поваги до інтересів світу, що знаходиться за межами людської діяльності [3].

Екокритика, як методологічний підхід, набуває все більшої популярності у літературознавстві, оскільки вона досліджує взаємозв'язок між літературними текстами та екологічними питаннями. Цей підхід дозволяє не лише аналізувати художні твори, але й виявляти авторську інтенцію, пов'язану з розумінням природи, її цінності та взаємин між людиною і навколишнім середовищем.

У контексті творчості українських поетів, таких як Ліна Костенко, Дмитро Павличко та Тарас Мельничук, екокритичні виміри стають особливо актуальними. Поезія цих авторів часто відображає складні стосунки між людиною і природою, досліджуючи не лише красу природного світу, але й загрози, що виникають у результаті людської діяльності. Через використання екоцентричних образів та символів автори не лише зображують природу, а й критикують її експлуатацію, що підкреслює їхню авторську позицію.

Екокритичний аналіз творів дозволив нам виявити глибокі переживання Ліни Костенко, Дмитра Павличка, Тараса Мельничука стосовно стану навколишнього середовища та їхнє прагнення до гармонії між людиною і природою. Наприклад, у віршах Ліни Костенко бачимо, як природні елементи стають не лише фоном, а й активними учасниками літературного процесу. Її звернення до теми збереження природи та заклики до відповідальності за

навколишнє середовище вказують на глибоке усвідомлення екологічних проблем. Поетеса майстерно використовує природні образи для вираження складних людських переживань, що свідчить про глибоке екоцентричне бачення світу. У її віршах природа часто постає як жива істота, здатна відчувати і реагувати на людські дії, що підкреслює важливість взаємозв'язку між людиною і навколишнім середовищем. Цей підхід дозволяє не лише відтворити природу, але й критикувати її знищення, підкреслюючи відповідальність людини за долю планети.

Вірш Ліни Костенко «Послухаю цей дощ» дозволяє простежити, як авторка виражає своє бачення єдності людини з природою, часу та існування. Дощ в поезії виступає ключовим природним елементом, що символізує потік часу, циклічність життя та перехідність буття. Ліна Костенко змальовує дощ не просто як погодні явище, а як символ вічного руху, котрий накладає відбиток на людське життя і пам'ять. Через звуки (*«бляшаний звук води, веселих крапель кроки»*) та ритм (*«ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить»*) поетеса передає відчуття швидкоплинності часу, який, як і дощ, проходить, лишаючи лише спогади. Дощ діє як невидимий ланцюг між минулим і теперішнім. Слова *«я в мантіях дощу, прозора, як скляна»* підкреслюють єдність, показують, як ліричний суб'єкт буквально розчиняється в природі. Він стає частиною дощу, лісу, дерева, навіть снігу, що символізує єднання з кожним аспектом природи. Тут авторка прагне показати, що людське «я» набуває сенсу лише у взаємозв'язку з природою, а справжня сутність людини полягає в тому, щоб бути частиною світу навколо нас. Лірична героїня звертається до теми пам'яті, згадує про минулі покоління (*«я приходжу до живих, і згадую про мертвих»*). Саме це підсилює екокритичний вимір, адже постає запитання про зв'язок між поколіннями та пам'яттю, яка зберігається не тільки в людях, а й у природі. Природа виступає своєрідним «архівом», зберігає сліди минулого в дощах, лісах, деревах. Ліна Костенко прагне сказати, що природа пам'ятає наші кроки і є свідком людської історії, а також нашої відповідальності перед довіллям і тими, хто житиме після нас. Завершальні рядки вірша *«Я дерево, я сніг, я все, що я люблю. І, може, це і є моя найвища сутність»* резюмують основну ідею твору. Авторка показує, що найвища сутність людини – це здатність відчувати свою нерозривність із природою, знаходити в цьому джерело своєї сили та мудрості. Таким чином, екокритичні виміри в контексті творчості Ліни Костенко не лише підкреслюють її авторську інтенцію, але й відкривають нові перспективи для дослідження літератури в контексті сучасних екологічних викликів. Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти, як поезія може служити інструментом для формування екологічної свідомості та сприяти активному діалогу про місце людини у природі.

Вірш Дмитра Павличка «Весна» розкриває глибокий зв'язок між природою та особистими переживаннями людини. Екокритичний вимір цього вірша проявляється через образи весни, сонця та квітки льоду. Дмитро Павличко використовує весну як метафору для відродження, очищення та тепла, що проникає в душу людини. Весна символізує початок нового життя, зміни і відновлення, що в екокритичному контексті говорить про силу впливу

природи на людину, її думки та почуття. Природа тут – активна сила, яка здатна змінювати стан ліричного героя, впливати на нього. Авторська інтенція виникає в тому, щоб показати, як природа здатна відновити зв'язок із найближчими та найціннішими спогадами. Відчуття тепла сонця, яке «*поклало теплу руку*» на чоло героя, переносить його до форми матерії, яка колись співала йому «*золоті пісні*». Весна, яка приходить до вікна, розтоплює «*квітку льодяну*» - це символічний акт, який вказує на подолання самотності. Крізь цей образ автор показує силу природи, яка, впливає на людину, здатна допомогти їй відчути тепло, ніжність і любов. «Квітка льодяна» уособлює відчуженість, які зникають під впливом весняного тепла. Таким чином, природа виступає як джерело відродження й тепла, яке пробуджує позитивні емоції та спогади. Вірш «Весна» Дмитра Павличка демонструє, як природа здатна пробудити найглибші почуття та відновити зв'язок із минулим. Природа, таким чином, стає важливою частиною людського досвіду, що підтримує наше внутрішнє переживання та збереження найглибших почуттів.

Вірш Тараса Мельничука «В грудні гори – верблюди білі» – це поетичний твір, у якому природа є головною у передачі почуттів і внутрішнього світу ліричного героя. Образ природи у цій поезії дуже символічний. «*Гори – верблюди білі*» створюють метафоричний образ, який передає особливу красу і велич зимових гір, автор порівнює їх із сильними та витривалими тваринами, показує, що природа мудра, велична та вічна сила, яка спокійно існує незалежно від людських турбот. Крім того, «*верблюди білі*» у грудні символізують сувору чистоту зимового пейзажу. Через образи природи Тарас Мельничук виражає свою інтенцію – знайти гармонію у суворих, але водночас прекрасних умовах зими. Чорний дуб, який «*завмирає в снігових обіймах*», символізує витривалість і силу серед негоди. Він нагадує людину, що вміє витримувати негаразди та адаптуватися до них. Таким чином, автор проводить паралель між людиною і природою, показує, як зима з її холодом і суворістю може водночас бути джерелом краси та гармонії, надихаючи на внутрішній спокій. Чайка у поезії є символом вільного руху, необмеженості, якої прагне й сам ліричний герой. Відчуття польоту й широкого природного простору вказує на авторське прагнення до звільнення від буття та до духовного злиття з природою, що стає джерелом.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведений екокритичний аналіз поезій Ліни Костенко, Дмитра Павличка та Тараса Мельничука засвідчує глибоку інтеграцію екологічних мотивів у їхню творчість. Незважаючи на різні стилістичні особливості, автори демонструють спільну стурбованість станом навколишнього середовища та його впливом на людину. У процесі аналізу образів природи, ми виявили, що для поетів-шістдесятників вона є не лише декорацією, а й активним учасником літературного процесу, символом гармонії або дисгармонії у світі. Дослідження екологічних мотивів дозволило простежити, як поети відображають екологічні проблеми свого часу та висловлюють власну позицію щодо них. Застосування екокритичних методів дало змогу глибше проникнути в авторську свідомість і виявити приховані екологічні підтексти в їхніх творах. Таким чином, можна

стверджувати, що екокритичний підхід є ефективним інструментом для вивчення української літератури ХХ століття, оскільки він дозволяє виявити нові грані творчості поетів-шістдесятників та оцінити їхній внесок у розвиток екологічної свідомості в українському суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ: Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Горболіс Л. Екологічна культура героїв у художньому потрактуванні українських письменників. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 132 с.
3. Горболіс, Л.М. Екокритичні виміри української літератури: доцільність і прийнятність застосування. *Філологічні трактати*. 2011. Т.3. №3. С. 5–10.
- Сухенко І.М. Екокритичні орієнтири на сучасному етапі літературознавчих досліджень: проблема визначення. *Актуальні проблеми та перспективи дослідження літератури зарубіжних країн*. Сімферополь: Кримський Архів, 2011. С. 259 – 266.

УДК 82.09:801.81С.Пушик]398(477.86)

Христина-Ростислава Лапко
здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Залевська Оксана Михайлівна**,
кандидат філологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОЛЬКЛОРУ ПРИКАРПАТТЯ У ЗАПИСАХ І ДОСЛІДЖЕННЯХ СТЕПАНА ПУШИКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРНИКА «ЗОЛОТА ВЕЖА»)

У статті розглянуто та проаналізовано збірку «Золота вежа» С. Пушика, яка є важливим внеском у збереження та популяризацію прикарпатського фольклору та народної творчості. У казках, записаних від Дони Юрчак вдало поєднані елементи міфології, історичних переказів і народних вірувань, створюючи яскраві й багатогранні образи. Простежано, що у збірці «Золота вежа» передано дух таємничості й магії, що притаманний прикарпатському фольклору, зокрема, казки захоплюють своїм стилем і мовою, вони багаті на символіку та архетипні образи, що відображають світогляд і уявлення предків.

Ключові слова: фольклор, Прикарпаття, збірка, українська народна казка, легенди, притчі, перекази, загадки, приповідки, міфологічні оповіді.

Khrystyna-Rostyslava Lapko
master's degree in higher education
specialty «Philology. Ukrainian Language and Literature»

Academic Supervisor – **Oksana Zalewska**,
PhD in Philology, Associate Professor

FEATURES OF FOLKLORE OF PRYKARPATTIA IN THE RECORDINGS AND RESEARCHES OF STEPAN PUSHYK (BASED ON THE COLLECTION "ZOLOTA VEZHA ")

This article examines and analyzes Stepan Pushyk's collection Zolota vezha, which makes an important contribution to the preservation and promotion of Prykarpattia folklore and folk art. The tales recorded from Donya Yurchak skillfully combine elements of mythology, historical legends, and folk beliefs, creating vivid and multifaceted images. Through the Zolota vezha collection, the spirit of mystery and magic inherent in Prykarpattia folklore is conveyed. In particular, the tales captivate with their style and language, rich in symbolism and archetypal images that reflect the worldview and perceptions of our ancestors.

Keywords: folklore, Prykarpattia, collection, Ukrainian folk tale, legends, parables, stories, riddles, proverbs, mythological narratives.

Постановка проблеми. Збірка «Золота вежа» С. Пушика, що є унікальним фольклорним надбанням, зібраним на Івано-Франківщині, піднімає низку важливих питань, пов'язаних із вивченням та збереженням народної культури, а також з роллю фольклору в сучасному суспільстві. У сучасному світі збирання фольклору обмежується діяльністю лише ентузіастів і рідкісними студентськими проектами, що призводить до того, що багато унікальних народних оповідей, притч, легенд та пісень втрачаються або залишаються непоміченими. Збірка «Золота вежа» С. Пушика акцентує увагу на тому, що фольклор є не лише джерелом культурної пам'яті, але й важливим інструментом для дослідження архетипів, вірувань і колективних страхів, які трансформуються в образи демонологічних персонажів, таких як Мавки, Чугайстер, Мана тощо. Зважаючи на зниження інтересу до подібних досліджень, виникає загроза втрати не тільки текстів, а й розуміння їх значення для національної ідентичності та культурного розвитку.

Аналіз досліджень. Фольклор Прикарпаття протягом тривалого часу привертав увагу видатних українських фольклористів, таких як Іван Франко, Василь Гнатюк, Василь Шухевич, Іван Волошинський, Василь Равлюк, Григорій Дем'ян, Павло Арсенич, Ольга Слоньовська, Євген Баран, Василь Бабій, Омелян Вишневський та інші. Серед цієї славної когорти справжніх народознавців також виділяється знаний письменник, фольклорист і літературознавець С. Пушик. Проте, на сьогодні, досліджень, присвячених особливостям фольклору Прикарпаття, зокрема і зібранням С. Пушика, на жаль, дуже мало.

Мета статті – висвітлення й аналіз особливостей фольклору Прикарпаття у записах і дослідження С. Пушика на матеріалі збірки «Золота вежа».

Виклад основного матеріалу. Збірка українських народних казок, легенд, притч, переказів, загадок і приповідок під назвою «Золота вежа» була видана С. Пушиком видавництвом «Карпати» в Ужгороді в 1983 р. Як фольклорист, С. Пушик зробив більше, ніж багато інших експедицій, якщо оцінювати лише його опубліковані праці. Сьогодні про подібні експедиції мало що відомо, хіба що студенти філологічних факультетів іноді займаються збором фольклору. С. Пушик не лише збагачує народну скарбницю художніми текстами, але й відкриває унікальні імена носіїв народної мудрості, таких як Доня Юрчак [2, с. 139].

Збірка «Золота вежа» складається з чотирьох основних розділів: чарівні казки, соціально-побутові казки та притчі, демонологічні оповідання, перекази і легенди, а також загадки та приповідки. Найбільше в ній представлено чарівних казок – 36 оригінальних текстів, серед яких є 5 записів «голосів птахів та земноводних». Соціально-побутових казок та притч у збірці налічується 29 зразків. Демонологічних оповідань, легенд та переказів – 16 текстів. Наприкінці збірки подано 13 загадок з відповідями, а для полегшення розуміння специфічних текстів, які рясно насичені місцевими діалектами, в кінці фольклорної збірки включено словник маловживаних слів [6].

В репертуарі казкарки Доні (Євдокії) Юрчак, у якої С. Пушик записував фольклор для збірки «Золота вежа», окрім казок, легенд, притч і переказів,

міститься також кілька сотень колядок, щедрівок, гаївок, балад, історичних пісень, заробітчанських, танцювальних пісень, ігор, заклинань та інших творів.

Знайомство С. Пушика з Донею Юрчак відбулося під час зустрічі з літераторами в Грабовецькій восьмирічній школі Богородчанського району Івано-Франківської області. У цей час С. Пушик розповідав про народних мудреців, які є носіями пісень, казок та легенд. На той момент деякі з його записаних казок уже були опубліковані в збірнику «Чарівне горнятко», а також виходила книга «Казки Підгір'я». У повісті «Перо Золотого Птаха» він описував свої мандрівки по карпатських та подільських селах у пошуках народних творів. Під час своїх виступів С. Пушик розповідав школярам і вчителям про таких казкарів, як Іван Гараздюк, Юрко Гефко, Федір Бельбас, Ілько Яремчук та інших народних оповідачів, а також запропонував учням організувати при школі гурток юних фольклористів для запису народної поезії в рідному та навколишніх селах. Після його виступу вчителі та учні повідомили С. Пушику про жінку з їхнього села, відому своїм багатим репертуаром народних пісень, яку часто запрошують на весілля. Її дім знаходився в селі Полик, що розташоване за річкою Чорною Бистрицею, нині відомою як Надвірнянська. Це була Доня Юрчак [6, с. 5].

Збірник «Золота вежа» містить найцінніші уривки з багатої оповідної спадщини Доні Юрчак, серед яких казки, легенди, перекази, загадки, приказки, прислів'я та порівняння, що щедро збагачували її мову. Доня називала їх приповідками і знала безліч історій про їхнє походження. Найбільша частина збірника присвячена чарівним казкам. Варто зазначити, що більшість із них має виразне соціальне забарвлення, аналогічно іншим оповідним та пісенним матеріалам Доні Юрчак. Її казки часто зображують бідних сиріт, слуг, пастухів і воїнів, які здобувають перемогу в складних випробуваннях. Під час запису казки про попа казка часто переходила до розповідей про священиків, яких знала в селі. Наприклад, казка про сирітку перетворювалася на оповідь про тяжку долю сиріт у Полик. Ліричні відступи, що стосувалися закоханих, органічно поєднувалися з піснями та казками. Часто Доня знала не тільки оповідь про певну подію, але й пісню або переказ, що стосувався цієї ж теми. Вона також виконувала пісні, створені її матір'ю [6, с. 7-8].

Оповідання Доні Юрчак, які увійшли до збірки С. Пушика «Золота вежа», завжди захоплювали слухачів, адже серйозні моменти органічно чергувалися з жартами. Її небилиці мали таку ж інтригу та захоплюючу якість, як і відомі пригоди барона Мюнхгаузена. Її багатий репертуар тісно пов'язаний з географічними реаліями сіл, де жила казка та співачка, а герої її казок часто пересувалися по тих же шляхах, що й сама Доня. Наприклад, у творах збірки «Золота вежа», таких як «Казка про Чорнокнижницю, її дочку й проданого хлопця» [6, с. 94-99], «Чудилище-страшилище» [6, с. 129-132], «Штефанко і Мана» [23, с. 16-20], «Казка про чарівну пташку» [6, 12-16], «Про вдовину дочку, Бабу-Ягу і царевича» [6, с. 123-134] та інших, можна простежити ландшафти, що нагадують ті, які оточують Карпати вздовж лівого берега Бистриці. У цих творах описуються лісові простори, річки, гори, що простягаються до села та дивляться на рівнину Бистриці.

У казках, записаних від Доні Юрчак, можна зустріти персонажів, таких як Майки, Мана, Чудило, Блуд і Чудилище-Страшилище. Серед демонологічних образів присутні Чорт, Мавка (Мана), Русалка та Чугайстер. Щодо Мавок (Мани), у Карпатах збереглися численні легенди про зустрічі молодих пастухів із мавками. У цих оповідях згадують, що коли мавки помічали самотнього юнака вночі в лісі, вони могли наслати на нього «непрохідну стіну», яка сприймалася як непереборна перешкода [5, с. 112]. Інша поширена віра полягала в тому, що на самотнього мандрівника на рівній дорозі міг напасти блуд, який пояснювали як витівки мавок або повітруль [6, с. 9]. На нашу думку, образ Мавки (Мани) символізує чоловічий страх перед жіночою красою, здатною заволодіти увагою, затемнити розум і позбавити здатності раціонально мислити через пристрасть. Мавка (Мана) асоціюється з небезпечним демонічним коханням, що веде до загибелі. Слово «блуд» стало синонімом гріховного кохання, яке в народній уяві трансформувалося в віру в можливість заблукати в лісі через чари «лісових» жінок [1].

Образи Мавки, Лісниці, Нявки та Мани в прикарпатській міфології постають як злі богині, які вводять чоловіків в оману, наславши на них блуд (дезорієнтацію на місцевості) або зваблюючи і доводячи до смерті, а також як покровительки природи, втілення краси та кохання (як у казці «Золоте яєчко» [6, с. 46-49]). Образ Мавки на Прикарпатті також близький до Мани, Повітрулі чи Лісниці. Усі ці персонажі мають амбівалентну природу і архетипічну сутність [7]. На нашу думку, в образі Мавки (Мани) відображається страх чоловіків перед захопленням жіночою красою (чарами), втратою ясного сприйняття реальності та здатності тверезо мислити через пристрасть – метафорично «заблукати» у своїх почуттях (у казках «Казка про чарівну пташку» [6, с. 12-16] та «Штефанко й Мана» [6, с. 16-20]). Вважаємо, що міфологічні оповіді про зв'язок чоловіка з Мавкою могли виникнути як результат трансформації нереалізованих бажань та мрій чоловіка про кохану жінку, коли відсутність реального об'єкта кохання підмінялася одержимістю негативним аспектом Аніми, демонічною фемінністю в образі Лісниці чи Мавки.

Образ Мавки (Мани) присутній у казках, записаних С. Пушиком від Доні Юрчак на Івано-Франківщині, які увійшли до збірки «Золота вежа». Однак тут Мана постає не як прекрасна дівчина, а як стара баба, наділена магічними здібностями: вона може перетворювати людей на тварин, будинки на дерева, літати попід хмарами й насилати блуд на самотніх мандрівників. У «Казці про чарівну пташку» Мана наслала блуд на чоловіка, і він став її полоненим, не в змозі знайти шлях додому. Вона обіцяє звільнити його, якщо він вирубає з каменю дзвін, який буде дзвонити. Чоловікові це вдається: він обливає дзвін гарячим золотом і викує «з дукатів серце до дзвона», і коли дзвін зазвучав, Мана впала мертвою. З людей стали дерева, з каменів – будинки, і перед ними відкрилася дорога до дому. У цій казці образ Мани набуває рис чаклунки, яка гине, коли люди досягають того, що, на її думку, їм не під силу. Крім того, дзвін, за народними віруваннями українців, відлякує демонів і позбавляє їх сили, тому його «голос» знищує Ману. Як правило, дзвони сповіщають про

смерть людини, але в цій казці їхній «голос» передує смерті Мани, що стає її передумовою [6, с. 12-16].

Міфологічний образ чугайстра має подібності з лісовиком. Наприклад, у бувальщині «Чугайстер», записаній С. Пушиком від Доні Юрчак у селі Полика Івано-Франківської області, цей міфологічний персонаж здатен управляти стихією повітря та викликати вихори. На відміну від лісовика, який переслідує мавок, чугайстер у цій бувальщині фактично позбавляє дівчат життя: «Раптово в лісі здійнявся вітер, і дівчата побачили, що то чугайстер танцює. Він почав захоплювати дівчат. Одну дівчину, Параню Писяк, цей вихор підняв з гурту, закрутив нею та кинув з берега в ріку: якби вона не вміла плавати, потонула б». Зовнішність чугайстра описується так: «Чугайстер не носить жодного одягу. Він дикий... Зарослий. Схожий на людину, але з довгим волоссям і дуже довгою бородою, а його очі страшні, як у жаби – він виглядає лякаючим. Волосся на голові біле, як сніг, і борода також біла, як сніг, а все його тіло покрите білим волоссям» [6, с. 184-185].

Слід зазначити, що образ чугайстра в художній літературі суттєво відрізняється від того, який існує в народному уявленні. У народних віруваннях чугайстер – це дво- чи семиметровий лісовий велетень, покритий білою шерстю і з бородою, який любить танці та пісні. Він не завдає людям шкоди, але може душити гірських Нявок (Мавок) і запрошувати одиноких людей до танцю, що може вразити навіть здорову людину. Чугайстер часто гріється біля вогнища, а зимовими ночами залазить у димар і співає. У карпатських казках він іноді нагадує легендарну «снігову людину» [4, с. 77]. У версіях Доні Юрчак цей образ також є танцюристом, проте разом з цим виступає як вихор, вітер або злий дух, сповнений гніву. Цей образ стає все менш популярним; навіть оповідачі починають сприймати демонічні істоти як пережитки минулого. Аридники, вовкуни, упирі та інші подібні страхіття поступово відходять у небуття, разом з ними зникають і казки про них.

У Прикарпатському регіоні раніше існували уявлення про жіночий еквівалент чорнокнижника. У кількох казках, записаних С. Пушиком від Доні Юрчак, представлений образ чорнокнижниці, наділеної характеристиками відьми. Проте вона не має чорної книжки та не володіє знаннями і вміннями, які зазвичай приписуються чорнокнижникам [3, с. 85]. У казці «Хоробрий жовняр» чорнокнижниця «вирвала царську дитину з рук няньки, а свою – чорну, джаврату, залишила й втекла» (у народних віруваннях Прикарпаття відьми-босоркані підміняли своїх дітей на чужих). Дочка чорнокнижниці помирає у віці вісімнадцяти років і перетворюється на упирицю, що щоночі з'їдає вояків, які охороняють її труну в церкві. Її долає сміливий солдат, що лягає на її місце в труну, а упириця зникає серед бурі, коли заспівають перші півні. Таким чином, у цій казці причетність чорнокнижниці до грози та вітру проявляється в мотиві зникнення її доньки зі світу людей [6, с. 72-76].

Перекази та легенди, що увійшли до збірки «Золота вежа», мають глибокі історичні корені, оскільки описують гори над Грабовцем та події, які відбувалися в цьому регіоні. У селі Полик та прилеглих селах до тепер не проводили значних фольклорних експедицій або досліджень відомими

спеціалістами в галузі народної творчості – гірський край приваблює туристів, зокрема, відвідувачів Гуцульщини. Існують легенди про ці місця, які розповідають про їх суворих володарів, що знищували міста, руйнували життя людей і самі загинули.

Доня Юрчак знала безліч загадок і дитячих ігор, але, на жаль, багато з них залишилися незаписаними через об'єктивні обставини. Прислів'я, приказки та порівняння, які називаються приповідками, С. Пушик фіксував на кожній зустрічі. Його особливо вразили такі виразні та точні вислови: «Коли хтось щось просить, то має золоті уста, а як потрібно віддавати, тоді тікає з хати»; «Як серце не скаже, то лице покаже»; «Людина міцніша за креміль, але слабша за муху»; «Хто має розум, має і слово»; «Розум панує, розум богує, розум і гусей пасе»; «Не можна жити без води квітці, а без любові дівці»; «Вода все брудне змиває, лиш не погане ім'я». Зібрані вислови були впорядковані в алфавітному порядку, оскільки їхня кількість не дозволяла провести детальний тематичний поділ [6, с. 198-217].

Висновки. Збірка «Золота вежа» С. Пушика, видана в 1983 р. в Ужгороді видавництвом «Карпати», є важливим внеском у збереження українського фольклору. У збірку увійшли різноманітні казки, притчі, легенди, перекази, загадки та приповідки, які відображають багатство фольклорної спадщини Прикарпаття. Оповіді Доні Юрчак в збірці пропонують читачам глибоке занурення в традиції та звичаї українського народу. Зміст збірки демонструє унікальні географічні реалії, культуру та духовні уявлення людей, які населяли Карпати. Казки, що входять до збірки, зокрема історії про Мавку, Чугайстра та інших міфічних персонажів, ілюструють як позитивні, так і негативні аспекти народних вірувань. Збірка також містить елементи магії та демонології, що надає оповідам додаткової глибини і таємничості. Завдяки цим казкам ми можемо глибше зрозуміти світогляд і філософію наших предків, їхні страхи, надії та прагнення. Таким чином, «Золота вежа» С. Пушика не лише зберігає культурну спадщину, а й допомагає сучасним читачам відчувати зв'язок із минулим, оцінити красу та складність народної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беценко Т. Текстово-образний універсалізм народного епосу: основні поняття. *Міфологія і Фольклор*. 2020. №2–3 (11). С. 61–70. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/journals/index.php/mythology/article/view/785/778#> (дата звернення: 06.07.2024).
2. Бріцина О. ХХ сторіччя в усній історії українців (нотатки до питання про історизм фольклору). *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод та джерело*. Харків, 2020. С. 135–143.
3. Буйських Ю. Жіночі образи української міфології: колись русалки по землі ходили. Харків: Кн. клуб сімейного дозвілля, 2018. 320 с.
4. Войтович В. Українське міфологієзнавство: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. Тернопіль: Богдан, 2016. 240 с.
5. Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики: навч. посібн. Київ: Знання, 2009. 301 с.

б. Золота вежа: Українські народні казки, легенди, притчі, перекази, загадки та приповідки / передм., упоряд., запис та підг. текстів С.Г. Пушика. Ужгород: Карпати, 1983. 224 с.

Івановська О.П. Суб'єктно-образна система фольклору: категоріальний аспект: автореф. дис. докт. філол. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 28 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2007/07iopfka.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення: 06.07.2024).

УДК 801.82:821.161.2-31А.Димаров

Марія Павликівська

здобувачка вищої освіти рівня магістра
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Науковий керівник – **Процюк Любов**,
кандидат філологічних наук, доцент

НАЦІОНАЛЬНІ АРХЕТИПНІ СТРУКТУРИ РОМАНУ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «І БУДУТЬ ЛЮДИ»: АРХЕТИПИ ЗЕМЛІ ТА ДОМУ

У статті проаналізовано архетипи Землі та Дому як складові національної архетипної структури соціально-побутового роману Анатолія Дімарова «І будуть люди». Виокремлено засоби реалізації національних архетипів крізь образну систему трилогії. Вказано функцію архетипів Землі та Дому в національному контексті та виокремлено їх як складову, що формує національний образ-архетип Українця.

Ключові слова: архетип, Земля, Дім, образ, роман, Дімаров

Maria Pavlykivska

master's degree in higher education

Research Adviser – Liubov Protsiuk,
Candidate of Philology, Associate Professor

NATIONAL ARCHETYPICAL STRUCTURES OF ANATOLIA DYMAROV'S NOVEL «AND THERE WILL BE PEOPLE»: ARCHETYPES OF LAND AND HOME

The article analyzes the archetypes of the Earth and the House as a component of the national archetypal structure of Anatoly Dymarov's social and domestic novel «And There Will Be People». The means of realizing national archetypes through the figurative system of the trilogy are singled out. The function of the archetypes of Earth and House in the national context is indicated and they are singled out as a component that forms the national image-archetype of a Ukrainian.

Key words: archetype, Earth, House, image, novel, Dymarov

Постановка проблеми. На зламі століть література у своїй множинності функціональних граней виконує роль плацдарму націоформуючого засобу, що полягає в збереженні, передачі та формуванні національної ідентичності будь-якого етносу, носіями та репрезентаторами якої є поети, що розкривають поліфонічність культурної самобутності нації. [3, 96]. Письменник реалізує свої думки у націоцентричному контексті, що зображується за допомогою національних ідей, міфів, закодованих народнопоетичних символів, прообразів або так званих національних архетипів, що становлять наскрізну символічну структуру ментальності народу. Зокрема, всі ці особливості національної

ідентичності Анатолій Дімаров реалізував у своєму соціально-побутовому романі «І будуть люди». Новизна нашого дослідження полягає в першому потрактуванні образної системи роману «І будуть люди» в аспекті психологічного аналізу.

Аналіз досліджень. До аналізу прозової спадщини Анатолія Дімарова звертались такі літературознавці як М. Жулинський, Т. Лапченко, О. Гнідан, І. Дзюба, Н. Міщенко, О. Ковальчук та ін. Однак, ніхто з них не акцентував увагу на аналізі архетипних структур у національному контексті, що і зумовило предмет цього дослідження.

Мета статті полягає в аналізі архетипів *Землі* та *Дому*, притаманних українській ментальності, що формують національний образ-архетип у романі Анатолія Дімарова «І будуть люди».

Виклад основного матеріалу. Для українців значення рідного краю є досить символічним. Можемо простежити, що у трилогії Анатолій Дімаров крізь своїх героїв демонструє архетип *Землі*, що є невід'ємною частиною образу-архетипу *Українець*. Поняття землі для українців багатогранне. Це не тільки джерело життя, це насамперед батьківщина, кордонні межі, що визначають суть існування нашого народу. Поняття рідної землі є сакральним ще із первісних часів, коли наше колективне несвідоме й успадкувало культ землі, завдяки якому ми стали осілим хліборобським народом.

Окрім поняття «батьківщина», Архетип *Землі* містить у собі значення джерела життя. До масової урбанізації, що розпочалась із 19 століття, в Україні до 80% населення становили селяни, тому переважна більшість регіонів серед яких Волинь, Полісся, Наддніпрянина, Сіверщина, Слобожанщина займались сільським господарством, вирощували зернові культури. У той період пшениця була основним джерелом існування людей та їхнього господарства. Саме пшениця стала символом, що реалізує архетип *Землі* у романі «І будуть люди»: *«А лишиться зерно, невмируще, як життя, перед яким навіть час відступає безсило. Він стирає з лиця землі держави й міста, а зерно колоситься. Руйнує палаци і храми, а зерно колоситься. Розсипає у прах піраміди, валить колони, а зерно колоситься. І минають століття, і зникають народи, тільки зерно не піддається нічому. І по-справжньому святі оті руки, які засівають ним землю, — вони творять безсмертя!»* [1, 656-657].

У своєму романі Анатолій Дімаров репрезентує архетип *Землі* крізь проблематику історичних подій, які полягають у соціальній дискримінації українських селян через колективізацію. Найперше, земля для героїв твору постає безцінним скарбом, без якого немає ні життя, ні продовження свого роду. Архетип *Землі* провокує проблематику соціальної нерівності й абсурдності логіки пролетарської системи, адже, якщо ти мав більше дозволеної радянською владою частини землі, то тебе одразу ідентифікують як сумнівну верству населення: *«— ... А ти скажи мені лучче от, приміром, таке: од кого більше користі нашій державі — од культурного хазяїна, хоча б і од такого, як я, чи од незаможника Нешерета?.. От твій Петро: що пожне, те сам і потріскає, а державі — дуля з маком! Або ще й сам до неї в торбу заглядає, як би чимось поживитися... А, приміром, минулого літа триста пудів*

пшениці державі здав. То, виходить, хто державу хлібом годує? Тож не нас треба ліквідувати як клясу, а всіх отих незаможників, захребетників отих, що так і зирять, як би з держави побільше поцупити!.. — зробив несподіваний висновок дядько Микола» [1, 618-619]. Тобто, політика, яку проводила радянська система абсолютно безглузда.

Окрім таких трагічних подій, архетип *Землі* в «І будуть люди» описує поширену рису серед українців, як народу, що постійно намагається щось надбати. Яскравим прикладом варто вважати Оксена Івасюту, який намагався видурити нещасних три десятини у Прокопа Некованого, щоб мати сто десятин, якими марив безперервно. І все ж таки, йому це вдалось. Замість того, щоб допомогти нещасній Мокрині, у якої чоловіка забрали на війну, він спочатку орендує землю (звичайно, що зі стимулом на майбутнє відкупити її), а потім будь-яким способом намагався збити ціну.

Ще одним архетипом, що формує образ-архетип *Українець* і тісно пов'язаний з архетипом *Землі*, є архетип *Дому*. В «І будуть люди» архетип *Дому* реалізований у значенні символу батьківського дому. Батьківський дім є символом коріння, зв'язку з предками та рідною землею. У романі архетип *Дому* в цьому значенні реалізується через образ Тетяни Світличної. Рідний дім для героїні був місцем умиротворення душі, місцем, де можна бути собою та ні про що не переживати, де тебе не називають глузливо та принизливо для молоді дівчини «шльонкою»: *«Воно прилипало разом із формою. З першого ж дня, коли до батьків виходила уже не їхня дитина, а незнайома дівчинка, – в строгому платтячку, темному фартушкові, з переляканими оченятами, – аж до тієї довгожданої миті, коли доросла дівчина зривала із себе тісну остогидлу форму, – вона була «шльонкою» [1, 3].* Крізь змалювання інтер'єру та екстер'єру, автор зображує нам придушений психологічний стан Тетяни: *«Тож не дивно, що вона так і не прижилася в училищі. Величезні класні кімнати, холодні лунки коридори, спальні зі строгими шеренгами вузьких ліжок, закутий важкими кам'яними стінами двір і убогий клаптик неба над ним – усе це весь час гнітило її, сковувало рухи, гасило сміх» [1, 4],* що контрастує духовній піднесеності героїні, коли та повертається у рідну домівку. Батьківська домівка реалізує ідеалізоване місце прихистку для Тетяни, бо поєднує моральність та духовність (батько-священник), безмежну любов та теплоту (мати), а найголовніше – розуміння та підтримку (брат Федір).

Окрім першого значення «батьківського дому», який базується на певній вродженій психологічній прив'язаності до своєї малої батьківщини, у колективному несвідомому українців архетип *Дому* формує також травматичний досвід втрати дому в значенні матеріального та духовно-морально-національного. Через загарбницьку політику Московщини сотні українців були викинуті зі своїх домівок і депортовані в «Сибір неісходимий». Репрезентатором цих трагічних подій постають родина Гайдуків та Івасют. *«Гайдук ходив у таких же куркулях, як і Оксен. Тільки якщо в Оксена відрізали землю та забрали коней, то Гайдука ще й виселили в халупу, що осібно стояла на краю села, підставляючи свої поколупані стіни під чотири вітри.» [1, 182].* Михайло Гайдук перебуває у надто важкому моральному стані. Автор описує

нам ставлення Гайдука до втрати землі, надто підкреслює психологічні переживання щодо втрати свого дому: «... – хоч усе до ладу й привели Гайдуки, однак не міг простити старий революції ані забраної хати, ні відкраяного поля, ні зведених коней та волів, що тепер гнуть свої горби на голу.» [1, 184]. Такої ж трагедії зазнала й родина Івасют. Ми всі розуміємо, що радянська влада втілювати свої божевільні ідеї великими жертвами українського народу, адже вчинила один з найбільших злочинів – штучний Голодомор 1932-1933 року, і весь сюжет веде до цієї найголовнішої кульмінації усього твору. Але як би Івасюти не намагались врятувати себе: «... Протасій попер щупа в небо: встромив і буравив, поки й протаскав навскрізь. А висмикнув – золотою цівкою полилася пшениця... Світ поплив у Оксенових очах. Замиготіли тюремні ґрати, в обличчя війнуло в'язничною сирістю. Вже неусвідомлюючи, що робить, упав на коліна, поповз до Володьки, приминаючи спориш: — Синочку, рідний, прости! Нечистий спокусив!..» [1, 115]. Бачимо, що Анатолій Дімаров увів свого героя в межову ситуації. Психологічний стан настільки напружений, що той вже не усвідомлював, що впав у ноги своїм же губителям через відчай усієї ситуації. Можемо собі тільки уявити масштаб цієї вселюдської трагедії. Оксен перебуває у відчаї, він: «*Ишов не оглядаючись, рвав за собою усе, чим був прив'язаний до цього клантика землі, і коли б від того лилася кров, широка кривава дорога простяглася б за Оксеном*» [1, 725]. Анатолій Дімаров не говорить про видумані та неосяжні речі. Він змальовує реальний соціально-національний гніт, віддзеркалює в своїх персонаж трагедію всього нашого народу.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Бачимо, що українська ментальність є багатогранною та формувалась ще з найдавніших часів. Усі чинники, що вплинули на наше колективне несвідоме, сформували певний набір символів-кодів, тобто національних архетипів, що у своїй різноаспектній сукупності формують національний образ-архетип *Українець*. Цей архетип знайшов свою реалізацію в одному з панорамних романів Анатолія Дімарова «*І будуть люди*», у якому автор реалізував архетипи *Землі, Дому* та ще багато інших крізь своїх героїв, що уособлювали тогочасне суспільство у переламний історичний період. Перспектива подальшого дослідження полягає в ідентифікації інших архетипних структур, що формують особливості української ментальності та узагальнений образ-архетип *Українець*.

ЛІТЕРАТУРА

1. А. Дімаров. *І будуть люди*. Харків: Фоліо, 2023. 973 с.
2. О. Гордійчук. Архетипи української ментальності: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського національного університету ім. Івана Франка. Філософські науки*. 2018. Вип. 1(84). С. 15–19.
- Урись Т. Архетип як естетична домінанта художнього вираження модусу національної ідентичності в сучасній українській поезії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2016. Вип. 1(35). С. 96–100.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Студентський філологічний вісник

**Мовознавство.
Літературознавство**

Випуск 7

Головний редактор

Марія БРУС